

14. Naučno-stručni skup
Studenti u susret nauci – StES 2021

ZBORNIK RADOVA

Humanističke nauke

14th scientific conference
Students encountering science – StES 2021

PROCEEDINGS

Humanities

Izdavači:
Univerzitet u Banjoj Luci,
Studentski parlament Univerziteta u Banjoj Luci

Za izdavača:
Prof. dr Goran Latinović,
Angelina Dulić

Urednici:
Jelena Raca, Srećko Kovačević

Lektor za srpski jezik:
Aleksandra Savić

Lektor za engleski jezik:
Milica Guzijan

Štampa:
Mikro print s. p. Banja Luka

Tiraž: 30

Naučni odbor:
Prof. dr Goran Latinović, prof. dr Miloš Stojiljković, prof. dr Goran Vučić, prof. dr Siniša Lakić,
prof. dr Zorana Kovačević, prof. dr Đorđe Savić, prof. dr Biljana Lubarda,
prof. dr Dragan Gligorić, doc. dr Bojan Vlaški.

Recenzenti:
prof. dr Željka Šajin, prof. dr Slobodanka Prtija, prof. dr Šuajb Solaković,
prof. dr Milena Karapetrović, prof. dr Željko Savanović, prof. dr Boško M. Branković,
prof. dr Sanja Radetić Lovrić, prof. dr Slavica Tutnjević, prof. dr Sanja Josifović Elezović,
doc. dr Saša Laketa, doc. dr Emir Muhić, doc. dr Biljana Mirković, doc. dr Siniša Subotić,
doc. dr Maja Savić, ma Stojanka Lužija, ma Sandra Lukić, ma Dejan Milinović,
mr Miroslav Galić, ma Nela Marinković Sarić, mr Branko Crnogorac.

SADRŽAJ

RADOVI:

MARINA TOPIĆ, PREGLED ISTRAŽIVANJA O UTICAJU REKLAMA NA PROMJENU STAVOVA	7
ОГЊЕН ТОШОВИЋ, РЕЦЕПЦИЈА ХЕРОДOTOBИХ ИСТОРИЈА ОД АНТИКЕ ДО ПОЗНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА	17
МАЈА ВИДОВИЋ, Недељка Видић, УЈЕДИЊЕНА ОМЛАДИНА СРПСКА: оснивање, циљеви, политичко-образовна и филозофско-историјска мисао (1866–1872)	31
PATRICK JOSEPH KEENAN, THE SPINSTER HEROINE: Culture Warring over What it Means to be a Strong Female Character	47
VLADIMIR LUKIĆ, NATIONALISM AS AN IDENTITY PROBLEM – RICOEUR AND THE DOMINANCE OF <i>IDEM</i> IDENTITY	63
MILICA POLIĆ, ON MODERN COMMUNICATION: HOW HAS TWITTER CREATED A NEW LINGUISTIC SUBCULTURE – THE WORLD OF #INTERNET SLANG	73

SAŽECI:

СИНДИ ИВАНКОВИЋ, ИСТОРИОГРАФСКИ ИЗВОРИ ПРЕ ХЕРОДОТА И ТУКИДИДА	97
ВУКАШИН ВУКМИРОВИЋ, О ДВЕСТОГОДИШЊИЦИ ЂОРЂА НАТОШЕВИЋА	99

RADOVI

PREGLED ISTRAŽIVANJA O UTICAJU REKLAMA NA PROMJENU STAVOVA

Autor: MARINA TOPIĆ

e-mail: marinatopic2@gmail.com

Mentor: Prof. dr Vladimir Turjačanin

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

Moderni čovjek usvojio je novi stil življenja koji se razlikuje od onoga kako su ljudi nekada živjeli, a praćen je sve bržim promjenama u svim oblastima života. Ove promjene su takođe uticale na prodaju proizvoda i usluga i njihovu kupovinu, jer ljudi sve manje razmišljaju o tome šta kupuju, a na njihove stavove i odluke o kupovini sve više utiču reklame.

Svrha ovog rada jeste dati pregled različitih istraživanja o uticaju reklama na stavove kod ljudi, kao i studija koje proučavaju uticaj reklamnih portparola za oglašavanje, gdje se najčešće koriste poznate ličnosti. Ovim radom ćemo prikazati uticaj reklama na povećanu kupovinu. U radu su korišteni različiti izvori i postojeća istraživanja koja se bave ovom temom. Sva potrebna literatura pronađena je pretragom na internetu, sabrana je i prikazana u radu.

Rad predstavlja pregledan i jasan prikaz postojećih istraživanja, a rezultati ranijih studija pokazali su postojanje korelacije između reklamiranja i pozitivnog ili negativnog stava kod ljudi o određenom proizvodu. Rezultat uticaja reklama na kupce predstavlja stvaranje novih potreba i promjenu postojećih stavova kod ljudi, kao i stvaranje novih oblika ponašanja, učvršćivanje postojećih i mijenjanje trenutnog ponašanja. Reklame su sastavni dio oglašavanja, u koje kompanije ulažu jako velike količine novca, a koje imaju svrhu da informišu i obavještavaju potrošače o proizvodima i uslugama, ali i da ih podstaknu na kupovinu.

Ključne riječi: Reklama; stavovi; proizvod; reklamni portparol

UVOD

21. vijek donio je mnoge promjene u svim sferama života. Ljudi danas žive mnogo brže i imaju sve manje slobodnog vremena, a kako život u jednom potrošačkom društvu zahtijeva donošenje mnogobrojnih odluka o kupovini i potrošnji, najčešće se te odluke donose samo na osnovu preporuka ili pod uticajem reklama. U modernom vremenu reklame su postale najčešće korišten način za predstavljanje proizvoda na tržištu, a ljudi često nisu ni svjesni da su pod njihovim uticajem. Nekada su ljudi morali da pogledaju uživo proizvod koji žele da kupe, a danas je dovoljno da vide reklamu, poruče proizvod i on se u najkraćem roku nađe u njihovom domu. Kompanije izdvajaju poseban budžet za reklamiranje kako bi informacija o njihovom proizvodu došla do većeg broja ljudi. Torson i Levit (Thorson & Leavitt, 1992) smatraju da je reklamiranje najbolji prorok za kupovinu. Svakodnevni napredak u proizvodnji i prodaji doveo je do sve bržih promjena u načinu oglašavanja. Zahvaljujući informacionoj tehnologiji, reklame se danas prenose putem različitih medija i oglasnih sredstava. Takođe, postoji veliki uticaj portparola za oglašavanje, gdje se uglavnom koriste poznate ličnosti. Kako reklame utiču na ponašanje ljudi jedna je od zahtjevnijih oblasti za proučavanje, jer je potrebno izvjesno vrijeme za praćenje ponašanja potrošača i donošenja validnih zaključaka. Ljudi se ponašaju u skladu

sa svojim stavovima, a promjena stava o nekom proizvodu znači povećana prodaja – tako smatraju autori reklama. Međutim, odnos između stavova i ponašanja nije uvijek jednostavan za objasniti. Ljudi ponekad iznose različite stavove, ali kada treba da zauzmu svoj stav i ponašaju se u skladu sa njim, onda se često desi da se ponašanje i stav ne slažu. Reklame često dovode do promjene nekog stava ili mišljenja koje su ljudi ranije imali. Pretpostavka je da je uticaj reklama izuzetno snažan. One utiču na konačnu odluku potrošača i odabir određenog proizvoda. Svrha je ovog rada dati pregled istraživanja koja pokazuju vezu između reklama i promjene stavova kod ljudi, kao i pregled studija na temu uticaja reklamnih portparola za oglašavanje.

MATERIJAL I METODE

Pregled istraživanja na temu uticaja reklama na promjenu stavova kod potrošača urađen je na osnovu već postojećih studija urađenih na zadanu temu. Sva potrebna literatura je pronađena na internetu i prikazana je u radu.

OGLAŠAVANJE

Oglašavanje se definiše kao plaćeni proces putem kojeg se prenose poruke od proizvođača do kupca. Neki autori oglašavanje definišu kao sredstvo ili vrstu komunikacije sa potencijalnim kupcima određenog proizvoda ili usluge. Reklamiranje se odnosi na pakovanje proizvoda, usluga, organizacija ili pojedinaca na različite načine, koji jasno donose određenu korist, stimulaciju, identifikaciju ili razlog da objasne šta potrošači misle o tome i zašto kupuju proizvode (Kotler, 1991).

Oglašavanje ima veliki uticaj na društvo i pojedinca. Kako bi oglašavanje bilo što produktivnije i uspješnije, potrebno je definisati ciljeve i plan oglašavanja, ciljnu grupu, iznos koji će biti uloženi kao i izbor medija putem kojih će reklama doći do kupaca. U današnje vrijeme postoje brojni načini putem kojih je moguće izvršiti reklamiranje, a to su: fotografije, bilbordi, štampani flajeri, brošure, televizijski oglasi, oglašavanje putem radija, časopisa, novina. Postoje brojna mjesta na kojima se može naći reklama, kao na primjer u bioskopu, supermarketima, na autobuskoj stanici, u prevoznim sredstvima kao što su autobus, taksi ili avion. Ono što je zajedničko svim ovim mjestima jeste da su izuzetno prometna, a što je mjesto na kojem stoji reklama prometnije, onda će vijest o proizvodu doći do većeg broja ljudi koji će postati potencijalni kupci.

VRSTE OGLAŠAVANJA

Postoji nekoliko vrsta oglašavanja, u nastavku ćemo objasniti najvažnije od njih.

Televizijsko oglašavanje je jedno od najčešće korištenih načina oglašavanja. Smatra se da televizijsko oglašavanje ima jako efikasan uticaj, jer gledaoci u isto vrijeme imaju auditivnu i vizuelnu predstavu, što omogućava reklamama bolji uticaj na stavove kod ljudi. TV oglašavanje zahtijeva veliki budžet.

Radio-oglašavanje je dobilo jedan novi oblik sa razvojem novih tehnologija. Nekada je radio-aparat bio jedini način za prenos važnih informacija, ali zbog pojave telefona, njegov uticaj se smanjio. Danas se radio ponovo koristi ali u svom modernizovanom obliku. Ljudi najčešće slušaju radio dok se voze u automobilima ili slušaju onlajn radio pomoću svog telefona.

Oglašavanje na mrežama se odnosi na upotrebu interneta i društvenih mreža. Kao što se nekada plaćao prostor za reklamu u štampanim novinama, danas se plaća prostor na

veb-stranici. Sve češće se pojavljuju personalizovane reklame koje nude baš one proizvode koji su osobi koja gleda reklamu interesantni. Ove reklame su podešene prema onlajn profilima i brojnim informacijama o potrošačima koje se nalaze na mrežama. Određeni algoritmi prate sve informacije i na osnovu njih prikazuju reklame potrošačima. Razumijevanje ponašanja potrošača na internetu je važno u današnjoj ekonomiji u cilju stvaranja efikasne strategije onlajn marketinga.

Fizičko oglašavanje podrazumijeva oglašavanje u novinama i časopisima.

Oglašavanje na bilbordima – bilbordi se uglavnom postavljaju pored prometnih ulica ili auto-puta, kako bi vozači i putnici vidjeli informacije o nekom proizvodu. U novije vrijeme koriste se mobilni bilbordi. Radi se o oglasnim tablama postavljenim na vozilo ili digitalni ekran. To mogu biti vozila namijenjena da prenose reklame po tačno određenoj ruti. Najčešće su jako osvijetljeni kako bi pridobili pažnju prolaznika. Mobilni bilbordi se najčešće koriste da najave neki važan događaj u gradu, kao što je neki sportski događaj, različite kampanje ili otvaranje nove prodavnice.

Oglašavanje u prodavnici je svaki oglas koji je postavljen u maloprodaji. Prodavci uglavnom postavljaju reklame na vidljive lokacije, na primjer u nivou očiju, u blizini kase, kolica za kupovinu. Često se u prodavnici može vidjeti video ili ekran koji privlači pažnju a koji prikazuje neki proizvod.

CILJEVI OGLAŠAVANJA

Glavni cilj oglašavanja je prodaja proizvoda ili usluga. Svaka kompanija ima za cilj da ostvari što veći profit, a to postiže samo ako poveća prodaju.

Prema istraživanju Tatarević i Krnjić (2019), oglašavanje postiže pet važnih komunikacijskih ciljeva:

- povećava potrebu: povezuje proizvod/uslugu sa stavovima i vrijednostima koje njeguje kupac,
- povećava poznatost brenda,
- povećava preferenciju brenda koji se oglašava u odnosu na ostale brendove iz iste kategorije koji se ne oglašavaju,
- podstiče kupovinu proizvoda/usluge,
- olakšava kupovinu: nudi informacije o lokaciji prodavnice, načinu plaćanja i cijeni.

Takođe, oglašavanje omogućava kupcima alternativni izbor, informisanje o novim proizvodima, te unapređenje selektivne pažnje. Ciljevi oglašavanja bi trebalo da budu usklađeni s potrebama krajnjih kupaca kako bi uspjeh oglašavanja i preduzeća bio dugoročan.

KREATIVNOST U OGLAŠAVANJU

Kreativnost u oglašavanju postala je glavna istraživačka tema poslije mnogo godina nezainteresovanosti i zanemarivanja (Zinkhan, 1993). Uprkos tome što su mnogi svjesni uticaja reklama na ponašanje ljudi, naučna istraživanja na ovu temu su tek nedavno započela. Smatra se da oglašavanje vodi potrošače kroz niz kognitivnih, afektivnih i konativnih faza. Smit i Jang (Smith & Yang, 2004) smatraju da kreativno oglašavanje pomaže da se privuče više pažnje potrošača, jer razonoda stvara kontrast sa manje kreativnim oglasima.

Empirijska istraživanja su pokazala da je vjerovatnije da kreativni slogan bude brže prepoznat od običnog slogana. Takođe, originalna reklama privlači više pažnje i poboljšava pamćenje brenda. Kreativnost oglasa je definisana na dva načina. Neki istraživači smatraju da se kreativnost odnosi samo na razonodu (Till & Baach, 2005). Drugi vid objašnjenja kreativnosti je pomoću divergentnih faktora, odnosno u kojoj mjeri reklama sadrži elemente koji su drugačiji i neobični (Smith & Yang, 2004). Smith je identifikovao pet faktora koji bi mogli da utiču na

divergenciju u reklamama, a to su: originalnost, fleksibilnost, razrada, sinteza i umjetnička vrijednost.

Originalnost: Reklama postiže originalnost ukoliko sadrži rijetke elementi, koji nisu uobičajeni i očigledni;

Fleksibilnost: Reklame koje sadrže različite ideje ili se prebacuju iz jedne perspektive u drugu;

Razrada: Oglasi koji sadrže neočekivane detalje ili završavaju i proširuju osnovne ideje tako da postanu zamršenije i komplikovanije;

Sinteza: Oglasi koji kombinuju i povezuju nepovezane objekte ili ideje;

Umjetnička vrijednost: Oglasi koji sadrže umjetničke detalje ili atraktivne boje i oblike

Cilj reklamne kreativnosti je pridobijanje pažnje kupaca i usmjeravanje na određeni brend. Informisanjem proizvođači daju neophodne informacije o proizvodu koje plasiraju na tržište. Krajnji kupac se upoznaje s njegovim obilježjima, mjestu prodaje, cijenama i slično. Putem dobijenih informacija mogu uporediti konkurentske proizvode i odlučiti koji će proizvod kupiti. Oglašavanje sa jedne strane pruža i zabavnu funkciju, jer reklamna kreativnost omogućava korištenje muzike ili komunikaciju sa kupcima. Da bi se postigla zabavna funkcija proizvođači angažuju poznate ličnosti, kreiraju humoristične oglase i paze na estetski izgled prostora. Kreativna strana reklama ima funkciju da potakne pozitivne reakcije kod kupaca vezano uz brend proizvoda kao i imidž proizvoda. Oglašavanje ujedno ima veliki značaj prilikom uvođenja novih proizvoda ili usluga na tržište jer ono dopire do velikog broja ljudi.

Jedna od funkcija oglašavanja je persuazivnost, što znači da oglašavanje efikasno djeluje na uvjeravanje kupca da isproba novi proizvod, brend ili uslugu. Na taj se način može djelovati na primarni oblik potražnje, tj. na potražnju za određenom kategorijom proizvoda, te na selektivnu potražnju ili potražnju za određenom markom nekog proizvoda. Cilj svakog prodavca je da utiče na selektivnu pažnju kako bi se proizvod određene marke istakao ispred drugih, jer će se kupci onda odlučiti za taj proizvod, a ne za neki drugi. Cilj velikih kompanija je da izvrše uticaj na stavove potrošača i da ih pokušaju mijenjati. Ako dođe do promjene stavova, dolazi i do promjene ponašanja, odnosno kupci se odlučuju za kupovinu.

UTICAJ PORTPAROLA ZA OGLAŠAVANJE NA KUPOVINU I STAVOVE KOD LJUDI

McCracken (1989) je portparola za oglašavanje definisao kao promotera oglašavanja koji koristi svoju popularnost za predstavljanje prednosti koje potrošači mogu uživati kroz reklamne aktivnosti. Istraživanja su pokazala da postoji pozitivna veza između reklama u kojima se pojavljuju poznate ličnosti. Kompanije koriste različite marketing strategije kako bi postigli veću vidljivost reklama i povećali prodaju. Smatra se da će potrošači postati empatičniji zbog velike popularnosti ili privlačnosti poznate ličnosti, a zatim stvoriti pozitivno mišljenje o proizvodu koji se preporučuje. Poznate ličnosti koje se pojavljuju u reklamama su najčešće domaće ili strane filmske ili TV zvijezde. One se koriste jer se sve pozitivne odlike poznate ličnosti prenose na proizvod i tako se stvara pozitivan stav o proizvodu. Uspješna reklama pobuđuje određene emocije kod potrošača.

Prilikom odabira poznatih ličnosti, potrebno je obratiti pažnju na nekoliko stvari. Prvo, karakteristike ličnosti koja reklamira treba da budu u skladu sa ciljnom grupom kojoj je proizvod namijenjen, na primjer ako je proizvod interesantan mladim osobama, u reklami će se pojaviti popularan pjevač ili pjevačica. Drugo, popularnost osobe nije jedina bitna karakteristika. Poznata ličnost treba da bude neko kome će potrošači vjerovati i na

čiju će preporuku kupiti proizvod. Osoba treba na određeni način da bude povezana sa proizvodom koji reklamira.

Jedan od novijih načina reklamiranja jeste influencer marketing. Influenseri su ljudi koji imaju veliki broj pratilaca na društvenim mrežama. Oni svakodnevno dijele zanimljiv i koristan sadržaj na svojim platformama. Kompanije sve češće dogovaraju saradnje sa influencerima, a njihov zadatak je da na svojim mrežama preporuča taj proizvod, podijele svoje iskustvo i kod svojih pratilaca stvore pozitivan stav o nekom proizvodu, koji će i oni kupiti. Influenseri od kompanije dobijaju novac ili poklone za promociju proizvoda.

VEZA IZMEĐU STAVOVA I ODLUKE O KUPOVINI

Shamdasani (2001) je otkrio da je odluka o kupovini mogućnost potrošača da kupi nešto. Fishbein i Ajzen (1975) su istakli da stav može da utiče na namjeru kupovine. Kada je potrošaču potreban neki proizvod, on će ga odabrati u odnosu na ranije formirane stavove. Ljudi često misle da reklame ne djeluju na njih, ali to je zato što je djelovanje reklama na nesvjesnom nivou.

U nastavku ćemo navesti jednu poznatu reklamu (Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). Socijalna psihologija. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica), kako bismo pokazali uticaj stavova na odluku da se kupi neki proizvod. Početkom 20. vijeka Gerald Lamberta je preuzeo firmu koja se bavila proizvodnjom hirurškog antiseptika za testiranje infekcije grla pod nazivom „Listerin“. Kako bi proširio tržište i povećao prodaju, on je odlučio da svoj proizvod reklamira kao vodicu za usta. Pošto je riječ o godinama kada niko nije znao čemu služi vodica za ispiranje usta, morao je da prije reklame izmisli bolest, a kao lijek za tu bolest koristiće se upravo njegov proizvod. Ljudi su se plašili da će oboljeti od te bolesti, pa su u velikim količinama kupovali „Listerin“. Gerald Lamberta je zaradio mnogo novca, a sve zahvaljujući dobroj priči koju je plasirao u javnost i odličnoj reklami koja je uticala na stavove kod ljudi.

Postoje brojne kompanije koje su iskoristile ovaj primjer i poigrale se sa strahovima ljudi. Reklame za dezodoranse ili neke druge higijenske proizvode šalju poruku da uz njihov proizvod možete riješiti vaše probleme i izbjeći neugodne situacije. Ljudi na ovaj način formiraju stav da im je reklamirani proizvod neophodan i da samo on može riješiti njihove probleme.

SUBLIMINALNE PORUKE

Subliminalne poruke su riječi ili slike koje se ne mogu svjesno opaziti, ali koje utiču na stavove i ponašanje. One mogu biti vizuelne i auditivne. Danas se koriste u novinama, filmovima, muzici, reklamama na svim platformama, čak i u crtanim filmovima, ali je potrebno mnogo više dokaza kako bi se saznalo da li one zaista djeluju (Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). Socijalna psihologija. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica). Kroz istoriju se čak dešavalo da neke institucije zabrane korištenje subliminalnih poruka.

Ove poruke djeluju na način da se emituju ispod nivoa ljudske percepcije. Poruke su okom nevidljive, jer traju jako kratko (najčešće oko 30 milisekundi). Kognitivni sistem je ograničenog kapaciteta i zbog toga ove poruke nisu dio svjesnog opažanja.

PROMJENA STAVA

Stavovi mogu nastati na dva načina. Prvi je nasljeđem od roditelja, a drugi je socijalnim iskustvom. Dijete nasljeđuje od roditelja mnoge osobine, kao na primjer crte ličnosti i temperament (Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica). Ove osobine u velikoj mjeri utiču na formiranje stavova kod djece. Kada dijete malo odraste, provodi sve više vremena sa drugim ljudima i tako formira vlastito iskustvo i stavove. Jednom formiran stav može da se zadrži jako dugo, ali može doći i do njegove izmjene. Na promjenu stava utiče socijalni faktor, a to je sve ono što drugi ljudi rade ili govore u našem prisustvu.

Uvjeravajuće poruke igraju važnu ulogu prilikom promjene stavova. One mogu biti izgovorene od strane ljudi koje poznajemo, ali takođe se mogu naći u reklamama. Hovland je sa svojim saradnicima sproveo brojna istraživanja da bi dokazao uslove u kojima će ljudi najvjerojatnije biti pod uticajem uvjeravajućih poruka (Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica). Njihovo istraživanje se sastojalo u odgovoru na sljedeća pitanja: Ko kaže? Šta kaže? Kome? Dakle, tri najvažnija aspekta istraživanja su izvor poruke, poruka i publika. Svi istraživači su radili na institutu Yale, pa je ovaj pristup istraživanja dobio naziv Yale pristup promjeni stava. Izvor komunikacije je jako bitan činilac. Ako je govornik vjerodostojan, on će biti uvjerljiviji od govornika koji to nije i ljudi će mu više vjerovati. Takođe, privlačan govornik je uvjerljiviji od manje privlačnog. Ovdje može biti riječ o fizičkoj privlačnosti ili o osobinama ličnosti. Često se u reklamama nalaze mladići ili djevojke lijepog i atraktivnog izgleda. Ljudi će više biti pod uticajem poruka kod kojih nije očigledno da mogu uticati na promjenu stavova (Petty & Cacioppo, 1986; Walster & Festinger, 1962). Vrijeme kada se poruka iznosi je takođe bitno. Ako postoje dvije različite poruke koje zastupaju istu stranu, a govori idu jedan za drugim sa pauzom, prije nego što ljudi treba da odluče koju će poruku usvojiti, onda je bolje govoriti prvi. U tom slučaju djeluje efekat primarnosti, jer su ljudi pod uticajem onoga što su prvo čuli. Sa druge strane, ako je pauza između dva govora, a ljudi donose odluku nakon što poslušaju oba govora, onda je bolje govoriti drugi. Tada se pojavljuje efekat nedavnosti, koji utiče na to da ljudi pamte ono što su posljednje čuli (Haugtvedt & Wegener, 1994; Miller & Campbell, 1959).

Na usvajanje uvjeravajuće poruke i promjenu stava utiče motivacija. U zavisnosti od toga koliko su slušaoci motivisani da usmjere svoju pažnju na poruku koji dobijaju, uticaj koji poruka ima može biti pozitivan ili negativan, odnosno poruka može biti usvojena ili odbačena. Ukoliko tema ima veću subjektivnu važnost za pojedinca, on će biti mnogo više motivisan da čuje poruku i promijeni stav nego ukoliko ga tema ne zanima. Kada je tema jako važna, slušalac će biti pod uticajem argumenata koji se iznose. Jači argumenti dovode do promjene stava čak i kada ih iznese neko ko nije poznat. Argument je mnogo važniji od govornika u ovom slučaju.

Promjena stava može biti dugotrajna i kratkotrajna. Ljudi čiji se stavovi zasnivaju na pažljivoj analizi argumenata će održati te stavove mnogo duže i ponašati se u skladu sa njima, nego oni ljudi koji zaključuju na površan način. Za dugotrajnu promjenu stava važno je imati snažne argumente.

U reklamama se često koriste poruke izazivanja straha, koje služe da se promijene određeni stavovi tako što se kod ljudi izaziva strah. Ako se izaziva umjerena količina straha i ako ljudi vjeruju da će ako saslušaju poruku u reklami moći da smanje strah, onda će oni pažljivo da prouče poruku i dopuste da se njihova uvjerenja promjene (Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica). Poruke koje izazivaju preveliku količinu straha, gdje se ljudi osjećaju ugroženim, mogu dovesti do formiranja odbrambenog stava, kada ljudi negiraju ono što su čuli.

Na promjenu stava često ne utiču samo logički argumenti nego i emocije. Uticaj vrš-

njaka na stavove i njihovu promjenu je jako veliki. Pritisak vršnjaka je povezan sa vrijednostima i emocijama, jer utiče na pojavu straha od odbacivanja i na želju za slobodom i samostalnošću. Vršnjaci posebno utiču na pojavu pozitivnog stava o nekim rizičnim ponašanjima kao što su konzumiranje droge (Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). Socijalna psihologija. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA ODNOSA IZMEĐU REKLAMA I PONAŠANJA/ STAVOVA

Na osnovu istraživanja Tatarević i Krnjić (2019), utvrđeno je postojanje korelacije između reklamiranja i kupovine proizvoda. Prema procjenama, u reklame se ulaže oko 500 milijardi dolara godišnje u svijetu, a procenat prodajnih cijena proizvoda koji se ulažu u oglašavanje su veće od običnog iznosa 1 od 10%. U neke proizvode se ulaže čak preko 50% prodajne cijene.

Rezultati istraživanja pokazuju da privlačnost oglašavanja ima značajno pozitivan uticaj na stav o oglašavanju. Ako su reklame interesantnije i privlače pažnju kupaca, onda to utiče na formiranje pozitivnog stava o određenom proizvodu ili usluzi, odnosno kupac će se odlučiti da kupi proizvod. Utvrđeno je da je reklamna privlačnost $F = 4.798$, $P = 0.029 < 0.05$, što ukazuje na statističku značajnost. Rezultati govore u prilog hipotezi koja kaže da oglašavanje ima značajno pozitivan efekat na stav oglašavanja (Long-Yi Lin, 2011).

Međutim, nalazi potvrđuju da iako privlačnost i živopisnost reklama imaju pozitivan uticaj na ponašanje potrošača ukoliko se sa njima pretjera, ne postiže se pozitivan uticaj. Istraživači smatraju da samo ukoliko se privlačnost i živopisnost koriste umjereno postiže se pozitivan efekat, a ukoliko se sa njima pretjera postiže se negativan efekat. Pretjerivanje dovodi do kognitivnog opterećenja za potrošače, a to nepovoljno utiče na njihova iskustva kupovine (Jiang i Benbasat, 2007).

Što se tiče uticaja portparola za oglašavanje na formiranje reklamnih stavova, dobijena je vrijednost $F = 4.376$, $P = 0.037 < 0.05$, što takođe pokazuje statističku značajnost. Ovi rezultati pokazuju da portparoli za oglašavanje (najčešće poznate ličnosti) imaju pozitivan uticaj na stavove o reklamiranju. Poznate ličnosti ili stručnjaci koji se pojavljuju u ulozi reklamnih portparola snažno utiču sa stavove potrošača, jer ljudi imaju povjerenje u njih i na njihovu preporuku kupuju proizvode (Long-Yi Lin, 2011).

Osim toga, interakcija između reklamne privlačnosti i portparola za oglašavanje postoji. Dobijena vrijednost je $F = 4.864$, $P = 0.028 < 0.05$, i ovo je takođe statistički značajno. Ovaj rezultat pokazuje da kombinacija reklamne privlačnosti i portparola ima značajan uticaj na stav o reklamiranju (Long-Yi Lin, 2011). Reklame koje privlače pažnju i u kojima se pojavljuju poznate ličnosti imaju veliki uticaj na ljude, jer kombinacija reklamne privlačnosti i portparola povećava interesovanje kod potrošača za određenim proizvodom.

Još su istraživanja Magid Abraham & Leonard Lodish (1990) dokazala snažan uticaj reklama na stavove i ponašanje ljudi. Oni su proveli više od 300 testiranja podijeljenog tržišta i pokazali da reklame zaista djeluju, posebno kada se radi o novim proizvodima. Oko 60% reklama za nove proizvode dovelo je do povećane prodaje u poređenju sa 46% reklama za već poznate proizvode. Razlika u prodaji novog proizvoda između ljudi koji su vidjeli reklamu i onih koji nisu iznosila je 21%. Smatra se da djelotvorna reklama djeluje izuzetno brzo i značajno povećava prodaju već za 6 mjeseci.

Istraživanja su takođe pokazala da različite boje imaju različit uticaj na ljude. Takođe, direktan i indirektan odnos između boja može da utiče na kupce. Većina studija je pokazala da su dvije najpopularnije boje koje treba koristiti u reklamama crvena i plava (Chai-Lee Goi, 2012).

ZAKLJUČAK

Reklame su sastavni dio oglašavanja koje se može definisati kao vid komunikacije koja ima svrhu da informiše i obavještava o proizvodima i uslugama. Ovaj vid komunikacije podstiče kupce da kupe i koriste neki proizvod. Reklame utiču na čovjeka i na njegovo ponašanje, a kao rezultat tog uticaja javlja se pojava novih potreba. Oglašavanje je oblik pomoći proizvođačima da informišu svoje kupce o proizvodima i cijenama koje nude, sa ciljem da se kupci podstaknu na kupovinu. Glavni cilj kompanija je da povećaju prodaju.

Sveukupno gledajući, dosadašnja istraživanja su pokazala postojanje pozitivne korelacije između reklamiranja i formiranja stavova kod potrošača. Kao dokaz ovom stavu javlja se činjenica da potrošači kupuju mnoge proizvode po preporuci. Kompanije izdvajaju ogromna sredstva kako bi na najbolji način reklamirali svoj proizvod, a marketing stručnjaci se trude da naprave najbolje reklame kako bi pridobili pažnju potrošača.

Oglašavanje ima pozitivan uticaj na stavove i namjere o kupovini. Portparoli za oglašavanje takođe imaju značajno pozitivan uticaj na formiranje reklamnih stavova. Reklame i marketing strategije su posljednjih godina izuzetno napredovale i dobile novi, moderniji izgled, a njihov uticaj je sve veći. Dokaz za to je nastanak brojnih, kvalitetnih reklama koje povećavaju prodaju proizvoda i količina novca koji kompanije izdvajaju za njih jer su shvatile važnost reklama.

LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Long-Yi Lin, (2011). The impact of advertising appeals and advertising spokespersons on advertising attitudes and purchase intentions.
- Smith, R. E., Chen, J. i Yang, X., (2008). The impact of advertising creativity on the creativity on the hierarchy of effects.
- Tatarević i Krnjić, (2019). Utjecaj oglašivačkih poruka na ponašanje krajnjih kupaca.
- Durmaz, Y. (2011). A theoretical approach to the concept of advertising in marketing
- Thorson E. & Leavitt C. (1992). Attention, Memory, Attitude, and Conation: A test of the advertising hierarchy.
- Kotler P. (1991). *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control*, 7th ed, New Jersey: Prentice-Hall.
- Smith R. & Yang X. (2004). Beyond Attention Effects: Modeling the Persuasive and Emotional Effects of Advertising Creativity, *Marketing Science*.
- Zinkhan (1993), Creativity in Advertising: Creativity in the Journal of Advertising
- Till & Baack D. (2005), Recall and Persuasion: Does Creativity Matter?
- McCracken G. (1989). Who Is The Celebrity Endorser? Cultural Foundations of the Endorsement Process.
- Shamdasani PN, Stanaland AJS, Tan J (2001). Location, Location, Location: Insights for Advertising Placement on the Web.
- Fishbein M. & Ajzen I. (1975). Belief, Attitude, Intention and Behavior.
- Petty, Richard E. & John T. Cacioppo (1986). Communication and Persuasion: Central and Peripheral Routes to Persuasion.
- Walster & Festinger, (1962). The effectiveness of overheard persuasive communications
- Haugtvedt & Wegener, (1994). Message order effects in persuasion: An attitude strength perspective.
- Miller & Campbell, (1959). Recency and primacy in persuasion as a function of the timing of speeches and measurements.
- Jiang i Benbasat, (2007). The effects of presentation formats and task complexity on online consumers' product understanding.
- Abraham M. & Lodish L. (1990). Getting the most out of advertising and promotion.
- Chai-Lee Goi, (2012). The impact of colours on online marketing communications.

OVERVIEW OF RESEARCH ON THE IMPACT OF ADVERTISING ON CHANGING ATTITUDES

Author: MARINA TOPIĆ

Email: marinatopic2@gmail.com

Mentor: Full Prof. Vladimir Turjačanin

Faculty of Philosophy, University of Banja Luka

Modern man has adopted a new lifestyle that is different from how people once lived, and is accompanied by ever-faster changes in all areas of life. These changes have also affected the sale of products and services and their purchase, as people think less and less about what they are buying, and their attitudes and purchasing decisions are increasingly influenced by advertisements.

The purpose of this paper is to provide an overview of various studies on the impact of advertising on people's attitudes, as well as studies that study the impact of advertising spokespersons, where celebrities are most often used. In this paper, we will show the impact of advertising on increased purchases.

The paper uses various sources and existing research dealing with this topic. All the necessary literature was found by searching the Internet, collected and presented in the paper.

The paper presents a clear and unambiguous presentation of the existing research, and the results of previous studies have shown the existence of a correlation between advertising and a positive or negative attitude of people about a particular product. The result of the impact of advertising on customers is the creation of new needs and changes in existing attitudes of people, as well as the creation of new forms of behavior, strengthening the existing ones and changing the current behavior. Advertisements are an integral part of advertising in which companies invest very large amounts of money, and which has the purpose of giving information and informing consumers about products and services, but also of encouraging them to buy.

Keywords: advertising; attitudes; product; advertising spokesperson

РЕЦЕПЦИЈА ХЕРОДОТОВИХ ИСТОРИЈА ОД АНТИКЕ ДО ПОЗНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Аутор: ОГЊЕН ТОШОВИЋ

e-mail: ognjentosovic94@gmail.com

Ментор: Проф. др Снежана Вукадиновић

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Увод: Прво у потпуности сачувано историографско дело, Историје Херодота из Халикарнаса, остављало је снажан али и амбивалентан утисак на своје читаоце. Прва реакција на *Историје* дошла је у виду оштре критике која потиче из пера његовог следбеника Тукидида. Компарација ова два аутора, чија дела представљају две различите парадигме приступа проучавању прошлости, детерминисала је у великој мери начин на који су будући читаоци оцењивали њихову вредност. Међутим, са развојем историографије и са променом друштвених околности и интелектуалне климе, мењао се и поглед на Херодотово дело.

Циљ: Приказати на који начин су различити аутори у периоду од антике до позног средњег века видели *Историје* Херодота из Халикарнаса.

Материјал и методе: Метода која ће се користити приликом писања рада јесте аналитичка метода.

Резултати: Испитаће се какав су однос различити аутори у периоду од антике до позног средњег века имали према Херодоту и његовом делу, да ли је оно за њих било модел историографског дела, узор стила или пак нешто друго.

Закључак: Овим радом ће се приказати на који начин се мењала рецепција Херодотовог дела у очима различитих аутора у различитим периодима и у различитим друштвима – од антике до позног средњег века.

Кључне речи: Херодот; *Историје*; историја историографије; Тукидид

Херодот у античкој грчкој традицији

Мали је број књига, а посебно оних профане природе, које су оставиле толико снажан, дуготрајан, али и амбивалентан утисак на своје читаоце као што су то учиниле *Историје* Херодота Халикарнашанина. Та амбивалентност, која се огледа у истовременој присутности Херодотовог утицаја у другим историографским делима и у оштрој критици његовог методолошког приступа истраживању и писању о прошлости, присутна је већ код његовог највећег ривала, историчара који ће својим делом успоставити конкурентну и веома дуго доминантну парадигму приступа историописању. Реч је о Тукидиду и његовом делу *Пелопонески ратови*.

Херодот је пред себе поставио веома тежак задатак – да опише не само грчко-персијске ратове, односно догађаје прошле генерације, него и да пружи информације о садашњем и прошлом животу народа који су на одређени начин долазили у контакт са Грцима и који су у одређеној мери утицали на главни наратив његовог дела. Тај задатак је за Грка петог века старе ере био посебно тежак зато што није располагао довољним бројем писаних историјских извора, те је Херодот био приморан да своје дело напише углавном на основу података прикупљених уз помоћ личних опсерва-

ција и усмене традиције. Писао је, дакле, о догађајима за које је био исувише млад да им лично сведочи и о земљама чије језике није разумео (Momigliano, 1958, стр. 1–3).

Читајући или пак слушајући Херодотово дело, Тукидид није имао слуха за његов одважан подухват да углавном на основу усмене традиције напише свеобухватну историју Грка и других народа и закључио је да је његов приступ проучавању прошлости исувише несигуран. На критици методологије својих претходника изградио је свој методолошки принцип, који је подразумевао писање о савременим догађајима, и то о догађајима из историје сопственог народа, чије мисли без потешкоћа може да преприча на своме језику. За такав приступ прошлости био је изванредно компетентан, јер је и сам био учесник и важна фигура Пелопонеског рата о којем пише. Успостављањем строжег критеријума за поуздано историјско истраживање, он је писање о прошлости ограничио не само у просторном и временском него и у тематском контексту, чиме је његова парадигма историографског дела постала војнополитичка историја пишчеве савремености.

Међутим, у модерној науци све се више пише о Херодотовим утицајима на млађег савременика, и то пре свега на композиционом нивоу. Наиме, како је приметио Марек Вековски, такозване „грчке дигресије”, које су се ранијим истраживачима чиниле сувишне и без неке одређене функције и значаја у монументалној структури Херодотовог дела, добијају смисао када се посматрају из перспективе потреба савременика оног периода у којем су се *Историје* појавиле, а то су године почетка Пелопонеског рата. Те такозване „грчке дигресије”, које се протежу кроз цео наратив, прате развој две грчке „суперсиле”, са посебним освртом на везу између њиховог државног уређења, и на однос према источним деспотима и грчким суседима у контексту њихове тренутне војнополитичке снаге. Тај процес њиховог јачања довео је до дефинисања дијаметрално супротних интереса и кулминирао њиховим сукобом. Херодот, међутим, није описао тај сукоб. Он своје дело завршава описивањем догађаја који су се десили педесетак година раније, али му је и каснији развој догађаја био познат.

С обзиром на то да се прича о атинском јачању без премца, где је Херодот стао, наставља кроз Пентакотаетију, где је Тукидид почео, може се претпоставити да је Тукидид разумео комплексну композициону структуру свог претходника веома добро и да ју је суптилно искористио да организује уводну секцију свог дела. На тај начин две иницијалне дигресије Тукидидовог дела заузимају аналогну функцију коју код Херодота имају два пара „дигресија” које организују такозвану „грчку линију” (Wecowski, 2016, стр. 18–25).

Тукидидове референце о Персијским ратовима доводе његово дело у интертекстуални однос са Херодотовим *Историјама*¹. Тај однос је посебно комплексан у контексту коришћења прошлости у политички мотивисаној реторици интерних ликова. На примеру два „платејска говора” (Hdt. 9.25 – 27; Thuc. 3.52 – 68) може се уочити супротност између Тукидидовог прагматизма макијавелистичког типа и Херодотовог прагматизма који у себи садржи извесне моралне скрупуле и извесну дозу идеализма (Zali, 2018, стр. 40–44). Реч је о другачијој философији историје која, заједно са другачијом методологијом историјског истраживања, чини Тукидидово дело у његовим очима бољим и напреднијим од Херодотовог.

Нису само методологија и философија историје оно што би Тукидида требало да учини супериорнијим у односу на Херодота. Наиме, и један и други гаје уверење о парадигматској вредности великих ратова, у којим до изражаја долази есенцијална суштина људске природе, којој су и један и други придавали велики значај. У складу

¹ То не имплицира да му је Херодот био једини извор на располагању, али је засигурно био незаобилазан.

са агонистичким духом који је био карактеристичан за грчко друштво архајског и класичног периода, Тукидид се трудио да Пелопонески рат прикаже као највећи и најважнији од свих ратова у грчкој историји, док прошли ратови могу да послуже само као објашњење његовог узрока (Wecowski, 2016, стр. 27).

Без обзира на све разлике и ривалитет између њих, оба писца, тежећи темељнијем учењу о људској природи и људском стању, у форми монументалног историјског дела, а имајући на уму целокупну панхеленску публику а не неку посебну локалну заједницу, узимају на себе улогу извесних „поетских саветника”. То их одваја од свих историчара који ће писати после њих и који ће своје оцене о њима формирати на основу њиховог међусобног односа. На Херодота ће се у антици, а и касније, гледати кроз призму Тукидидове критике и његовог историографског подухвата.

Тукидид као да је обесхрабрио идеју да је могуће извршити једно право, научно утемељено истраживање о прошлости. Грчки и римски писци су заиста после Херодота ретко истраживали прошлост и релативно ретко сакупљали доказе о страним земљама из прве руке. Потрага за непознатим чињеницама у прошлости остављена је антикварима, а радови антиквара готово да и нису имали утицаја на историчаре (Momigliano, 1958, стр. 18).

Тукидидова идеја одсекла је Херодота из струје античке историографије. Он није писао ни о садашњости, ни о политици, а његове приче, иако атрактивне, нису могле да се сматрају веродостојним. Чак и они који су га волели, због његовог патриотизма и угодног стила, нису могли да га бране као веродостојног историчара. Постављало се питање како је могао знати толико много о догађајима у којима није учествовао и о људима чије језике није познавао и чије земље је посетио само за кратко време. Његови критичари су на ову дилему најчешће одговарали тако што су га оптуживали да је сакривао своје изворе, односно да је био плагијатор, или да је своје приче измишљао и, према томе, био лажов.

Један од његових критичара, који је на први поглед имао све потребне компетенције да то буде, јесте Ктесија. Он је неколико година провео на персијском двору и вероватно је познавао персијски језик и имао на располагању списе који су Херодоту били ускраћени. Међутим, својом жељом да покаже своју независност од свог претходника отишао је толико далеко да је битку код Платеје смештао пре битке код Саламине. Тиме је дискредитовао самог себе и у будућим критикама његово име као непоузданог историчара често је стајало уз Херодотово (Momigliano, 1958, стр. 6).

Однос историчара према Херодоту рефлектује реченица Јосифа Флавија, у којој каже да су се други аутори нападали међусобно, али да су сви били сложни у оптужби да је Херодот лажов (Jos. Ap. 1.16). Његов утицај је ипак био снажан и у четвртном веку пре нове ере. Теомомп је написао први познати епитом Херодотових *Историја*, а Калистен га је у одређеним примерима цитирао од речи до речи (Murray, 1972, стр. 205).

Дуго времена се сматрало да су Херодотов утицај и општа заинтересованост за читање његовог дела у хеленистичко доба опали и да је проучаван искључиво у школама реторике – ради стила а не ради потраге за знањем. Међутим, такво мишљење је одбачено. Број папируса на којим су сачувани фрагменти његовог дела, а који потичу из провинцијских градова грчко-римског Египта, смешта га на петнаесто место од двадесет најчитанијих аутора тог времена. Од прозних писаца заузима шесто место. Испред њега су Демостен, Платон, Исократ, Тукидид и Ксенофонт (Murray, 1972, стр. 202).

Осим тога, иако његова репутација као историчара није била на добром гласу, честе експлицитне референце на његово дело указују на то да је не само читан него и да су га историчари хеленистичког доба веома темељно проучавали. Неки од њих, попут Дуриса са Самоса, подражавали су његов стил у смислу наративне компози-

ције, теме и ангажовања у расправама са другим историчарима. Према подацима који нам потичу од чувеног цариградског патријарха Фотија из 9. века, Дурис се разликовао од Херодота по томе што је експлицитно изразио бригу за задовољство које ће изазвати код својих читалаца. Херодот никада о томе није говорио експлицитно, али се његово дело већ од Тукидида сматрало шармантним и угодним за читање. Сматрало се да у његовој прози „има нешто поезије”, а на једном натпису из Салмакиса назван је „прозним Хомером” (Baron, 2016, стр. 59–83).

Александровим освајањима и хеленизацијом истока рецепција *Историја* добила је једну нову димензију због тога што су странци о којима је Херодот писао учили грчки језик и могли са потпуно другачијег становишта да оцене оно што је он о њима писао. Наравно, нису били задовољни (Momigliano, 1958, стр. 6).

Најстарији познати коментари на једно прозно дело односе се на *Историје*. Њихов значај је утолико већи јер потичу из пера великог александријског граматичара и главног библиотекара Александријске библиотеке Аристарха. Специфичност ових коментара из другог века старе ере јесте и у њиховој ширини. Они се не тичу само оних тема које би по правилу интересовале филологе и које се тичу стила, текстуалности и лингвистике, него се баве и фактографијом. Херодотом су се бавили и други велики александријски филолози, попут Аристарховог ментора Аристофана из Бизанта и Хеланика. Њихов рад, међутим, није излазио из домена филологије (Murray, 1972, стр. 203–205).

Посебно је интересантан однос писаца који су писали о Египту, за чију је историју Херодот био најважнији и најсвеобухватнији извор. Хекатеј из Абдере био је први аутор који је писао под патронатом Птоломеја Сотера, у време када су египатски обичаји још увек били поштовани. Његово истраживање било је утемељено на личном испитивању египатских свештеника, а посебно инсистира и на личном приступу писаним документима, што његов методолошки принцип чини строжим и прецизнијим од Херодотовог, кога експлицитно напада као непоуздан извор. Парадокс је у томе што његово дело само у минорним детаљима одступа од Херодота (Murray, 1972, стр. 207).

Личност која се у овом контексту не може заобићи јесте Манетон, значајни египатски свештеник из Хелиполиса. Манетон је био добро упознат са грчком културом, а своје дело о Египту написао је искључиво на основу египатских светих књига, којим су Грци могли приступити само индиректним путем. Дело се и тицало углавном онога шта се у тим списима могло пронаћи, а то су историје краљева Египта.

Сматра се да је Манетон био мотивисан жељом да исправи грешке Грка који су писали о Египту, и то пре свега Хекатеја из Абдере. Међутим, аутор ни у једном сачуваном фрагменту није споменут именом. Јосиф Флавије, са друге стране, пише да је он „убедио Херодота да је направио много грешака о египатским пословима због незнања” (Jos. Ap. 1.73). Ова критика се у извесном смислу разликује од претходних, јер Херодот није приказан као личност која је имала интенцију да слаже него као личност чије грешке потичу из њеног незнања.

Остаје ипак отворено питање зашто се Манетон обраћао Херодоту, а не Хекатеју. Постоји више могућности. Могуће је да је избегавао директан окршај са Хекатејем јер је овај био под патронатом Птоломеја Сотера, а, с обзиром на то да је његов наратив флагрантно био базиран на Херодотовом, индиректно се односио и на њега. Друга могућност лежи у томе да је Херодотов ауторитет, упркос свим нападима, барем у контексту египатске историје, још увек био доминантан, те је он сматран главним конкурентом, а не савременик Хекатеј из Абдере.

Када се говори о Херодотовим критичарима у антици, не може се заобићи Плутархов памфлет против њега. Сам наслов *О Херодотовој злоби* симптоматичан је и указује на став који је чувени писац *Упоредних животописа* имао према њему. У

складу са својом ужом специјалношћу писца биографија, али и тренутном политичком ситуацијом у којој су се налазили Грци другог века наше ере, Плутархова критика била је усмерена директно на Херодотову личност, а његов наратив о грчко-персијским ратовима, пре свега ради недовољног панхеленизма и истицања међугрчких сукоба (Momigliano, 1958, стр. 6). Плутарх критикује Херодота и са теолошког аспекта. Наиме, Херодотова идеја божанског је припадала традиционалној религиозној и литерарној традицији, која је почивала на принципима фундаментално супротстављеним онима које је успоставио Платон и касније прихватила хришћанска црква. Овај аспект критике ће бити доминантан у византијској, а после реформације и у западној мисли све до 18. века (Elis, 2015, стр. 1–3).

Упркос оштрој критици и Плутарх је, као што је на примеру битке код Платеје показао Џон Маринкола, базирао свој наратив који се тиче грчко-персијских ратова углавном на *Историјама*, упркос томе што је на располагању имао и алтернативне изворе. Приликом описа ове битке, у Аристидовој биографији Плутарх је користио исте обрасце као и Херодот, с тим што је избегао оне делове који нису ишли у прилог панхеленистичким схватањима. Тако је, на пример, говор који је Херодот приписао Атињанима у расправи са Тегећанима приписао Аристиду и изменио га тако да се створи утисак како су Атињани били спремни да одустану од сопствених ради општих интереса. Главну заслугу није, као Херодот, приписао Спартанцима него свим Грцима, а избегавао је и да говори о међугрчким сукобима, правдајући Тебанце (Marincola, 2016, стр. 101–120).

Слична ситуација се јавља и код Јосифа Флавија, Јевреја који је научио грчки језик. У неким случајевима Јосиф Флавије одбацује Херодотове тврдње како би наметнуо свој ауторитет, али формулације попут „*καὶ μὴν οὐδὲ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασεύς*” (Jos. Ar. 1.168), односно „чак ни Херодот из Халикарнаса”, указују на привилегован положај који он међу другим историчарима заузима у Флавијевим очима. Осим тога, Флавије користи информације из *Историја* како би допунио Библију и тиме спојио грчку и јеврејску традицију. Детаљним проучавањем његових дела наилази се на бројне реминисценције и алузије на Херодотов наратив, не само у погледу метода, стила и учесталих фраза својствених Херодоту, које је Флавије преузео, него и у погледу размишљања о пролазности величине градова и променљивости људске среће, о којима Херодот експлицитно говори у свом уводу и у причи о сусрету Креза и Солона, која се може упоредити са причом о срећи краља Комагене из Флавијевог дела. Флавије ипак по том питању има другачију линију мисли, а у том контексту пребацује Херодоту и Тукидиду то што нигде у својим делима нису споменули тада већ чувен, а у њихово време мали и неважан, град Рим (Almagar, 2016, стр. 83–100).

У овом вишевековном случају који се водио против њега, Херодот је имао и све-доке одбране. Од њих су се највише истицали они који су писали у првом и другом веку наше ере, а то су његов суграђанин Дионисије и Лукијан. Дионисије га пореди са Тукидидом, а у том поређењу истиче Херодотову супериорност по питању стила, аранжмана, избора теме, односно у свему изузев по питању истинитости. Сличан став је изнео и Лукијан у свом памфлету *Како њисајши историју*. Према томе, чак се и они који се сматрају његовим апологетима не супротстављају нападима на поверљивост онога о чему пише. Међутим, упркос томе што је о њему преовладавало мишљење да је лажов, његово изузетно место у оквиру грчке историографије, као и ауторитет једног од најзначајнијих историчара, одржали су се у грчкој историографији све до краја античког доба (Momigliano, 1958, стр. 8).

Херодот у римској и средњовековној латинској традицији

Херодотов ауторитет био је присутан и у латинској литератури, директно или индиректно, од времена републике, па све до почетка ренесансе. Наиме, иако се његов утицај у смислу наративне структуре може приметити још код историчара Фабија Пиктора, Римљани су под већи утицај грчке историографије дошли тек после освајања Македоније 168. године пре н. е., односно после освајања Атине 86. године пре н. е.² У то време, амбивалентан став грчке интелектуалне јавности по питању *Историја* и њихове вредности већ је увелико био формиран, те су га Римљани прихватили заједно са *Историјама*. Та амбивалентност се уочава већ код Цицерона који га на почетку дела *О Законима* краси епитетом „отац историје”, а пар реченица после га заједно са Теопомпом оптужује за приповедање легенди и измишљених прича (Evans, 1968, стр. 11–12).

„Отац историје” је тако и у римској традицији остао узор стила који су Римљани покушали да подражавају. Студенти су се са његовим делом сусретали тек за време своје реторске едукације, која се до 1. века пре н. е. одржавала углавном на грчком језику. Херодот је у том контексту служио као допуна грчким ораторима 5. и 4. века старе ере. Цицерон га је, не обазирјући се на истинитост онога што је Херодот заиста писао, величао као модел стила и у том смислу га ценио више од других грчких историчара (Racine, 2016, стр. 211–212).

И Римљани су га поредили са Тукидидом. Дистинкцију између живог и елегантног Херодотовог и језгровитог и робусног Тукидидовог стила истакао је Квинтилијан. Он је обојици пронашао двојнике међу римским историчарима – били су то Тит Ливије и Салустије. Херодот и Ливије повезани су својим шармом и способношћу да осликају нежније емоције. Сводећи га на ове способности, Квинтилијан је Херодотову улогу сузио на улогу модела који треба пратити, посебно када би код слушалаца, односно читалаца, требало изазвати емоције. Квинтилијан је тако у потпуности заобишао питање истинитости Херодотових исказа и сконцентрисао се искључиво на квалитет његове прозе.

Херодотово изједначавање са Ливијем остало је обичај до краја антике. На то указује и писмо Св. Јеронима упућено Павлу од Ноле, у којем је Јероним навео разне моделе на које се треба ослањати, у зависности од професије. Историчари, према његовом мишљењу, треба да се угледају на Тукидида, Салустија, Херодота и Ливија. Редослед којим их је навео није био случајан. Механичка евокација Херодота са Ливијем јавља се и код његовог савременика Аусонија, који хвали ретора Стафилија због његовог познавања Ливија и Херодота (Racine, 2016, стр. 202).

Међутим, свођење Херодота на модел стила у латинској литератури од републике па до краја средњег века би било исувише поједностављено и пре свега нетачно. Наиме, у латинској литератури био је присутан још један парадокс. За разлику од грчких историчара, који су до ситних детаља познавали садржај *Историја* и критиковали њиховог аутора, латински писци су Херодотово име наводили као извор информација и ауторитет чак и онда када нису читали *Историје*, или су са њима били упознати у веома малој мери. Херодотово име је, дакле, само по себи било носилац ауторитета и репутације којим су латински писци покушавали да прикажу своју ученост.

Мали је број оних који су Херодота читали темељно, већи број га је читао површно и селективно, а највећи број га није читао уопште. Не може се са сигурношћу тврдити ни да је Цицерон у целости прочитао *Историје*, јер сви цитати које он наводи упадљиво потичу из прве Херодотове књиге, што није случај са цитатима

² Квинт Фабије Пиктор је историчар који је живео крајем 3. и почетком 2. века старе ере. Писао на грчком језику, али се може сматрати делом римске историографске традиције.

Хомера и неких других философа. Осим тога, Цицерон тврди да Темистоклова добра репутација много дугује Херодоту, што није у складу са портретом атинског државника као похлепног и егоцентричног човека каквог је Херодот осликао у последњим књигама *Историја* (Racine, 2016, стр. 201).

Као примере који на најбољи начин илуструју селективног или заборавног читаоца *Историја* треба истаћи Сенеку Старијег из 1. века и граматичара Приска из Цезареје који је писао у 5. веку. Наиме, Сенека Старији је у своме делу *Suasoriae*, у оквиру дебате о 300 Спартанаца које су пријатељи напустили код Термопила, споменуо чувени Леонидин говор у којем он каже „ἀριστοποιεῖσθαι ὥς ἐν ἄδου δειπνησομένους”. Сенека истиче да је на овај говор наишао код грчког реторичара Дориона, али додајући и „quod puto etiam apud Herodotum esse”, односно „мислим да се то налази и код Херодота” (Sen. Suas. 2.11). Међутим, то није случај. Чувену реченицу преносе Плутарх (Plut. Araph. 51.13) и Диодор са Сицилије (Diod. 11.9.4), али не и Херодот. Његово име је евоцирано због тога што је само по себи било носилац ауторитета, у овом случају по питању грчко-персијских ратова, независно од истинског садржаја његовог дела. Позивајући се на Херодота, аутор не само да одаје утисак своје учености, него тиме даје и легитимитет свом исказу.

Приск из Цезареје био је граматичар који се залагао за јачање веза између латинског језика и грчке културе. Он је, попут Цицерона, Херодота сматрао моделом стила и цитирао га је, на грчком језику, седамнаест пута у своме делу *Institutiones Grammaticae*. Међутим, нема никаквих доказа да је Приск читао *Историје*, изузев неких њихових делова које је пронашао у грчким и латинским граматичким изворима. Тако је, изгледа несвесно, два пута преписао исти Херодотов пасус на различит начин (Racine, 2016, стр. 97–98).

На сличан принцип се може наићи и у каснијем периоду, али увек је реч о историји источних народа, за коју је Херодот важио као велики ауторитет. Узрок томе лежи не само у чињеници да готово половина сачуваних папируса *Историја* потиче из прве књиге, као и већина цитата касноантичких паганских и хришћанских писаца (Scott, 2019, стр. 59). Осим тога, све доминантнија хришћанска историографија била је заинтересована за теме попут историје хришћанске цркве и деловања Бога у историјским дешавањима, па је Херодот постао мање битан ауторитет у односу на историчаре попут Јосифа Флавија или Еузебија из Цезареје (Брајзах, 2009, стр. 114–118). Тема борбе за слободу грчких полиса у грчко-персијским ратовима уосталом је запостављена и због идеолошких разлога. Наиме, римској империји није било у интересу да подстиче дух борбе за слободу међу Грцима, а и на Персију се све више гледало кроз призму Александрових освајања, а не Даријевог и Ксерксовог похода на Грке.

Иако су се неки хришћански историчари, попут Тертулијана, користили *Историјама*, Херодотов ауторитет и читаност његовог дела су уопште узев били у опадању. Пишући на прелазу из другог у трећи век, Тертулијан се у својим апологијама приказао као познавалац Херодота. У *Аполоџијама* је, у контексту страствене одбране хришћанске заједнице од напада заснованих на гласинама, између осталог да убијају и једу бебе, навео Херодота као извор за контрааргумент у којем тврди да су Римљани и други народи свирепији од хришћана. Његов аргумент је заснован, између осталог, и на Херодотовој тврдњи да Лиђани и Међани „склапају мировне ујеворе као и Хелени, само с њом разликом што на раменима засеку кожу и лижу крв” (Hdt. 1.74). Тертулијан, међутим, не наводи који су то народи, него се задовољава уопштеном формулацијом. Он вероватно није имао *Историје* пред собом, нити је имао детаљно знање о њима, него се ослањао на компилације. Ипак, ово познавање Херодота преко индиректне традиције чини Тертулијанове референце упадљивијим (Racine, 2016, стр. 208–209).

Историје су се на западу све мање читале, а један од разлога је и опадање знања грчког језика. Разлог томе није незаинтересованост, него чињеница да је све већи број људи био окренут Константинопољу који је од 4. века постао културно жариште сада већ новог, Византијског царства. Западном делу Царства је просто недостајало добрих учитеља грчког. Осим тога, у оквиру хришћанске историографије већ је започео процес замене Херодотовог ауторитета другим, за хришћанске погледе погоднијим, историчарима. Тај процес може да се прати још од Елијана који је у трећем веку написао да је писац *Илијаде* Дарес из Фригије (Ael. VH. 11.2). Био је то наводно Хефестов свештеник који се спомиње и у *Илијади* (Hom II. 5.9 – 10). Моруће је да је повезан са петовековним *De excidio Troiae*, који је такође приписан Даресу (Racine, 2016, стр. 204).

До времена Исидора Севилског, који је писао у седмом веку, Дарес је у свести хришћанских писаца постао старији и прихватљивији ауторитет по питању грчке прошлости, и представљао је основу за средњовековни циклус тројанских романси. Међутим, важније од јачања Даресовог ауторитета било је јачање уверења да је Мојсије аутор *Петокњижја*. Тиме Херодот не само да је изгубио статус „оца историје”, него је потиснут на друго место и у контексту писаца о грчкој прошлости (Racine, 2016, стр. 204).

У делу *Chronica maiora* Исидор је отишао корак даље. Наиме, у првој едицији овога дела објављеног 615/616. године Исидор је Херодота навео као „добро познатог писца историје”. Ово дело је било засновано на Јеронимовом преводу Еузебијевих универзалних хроника, те је и став о Херодоту преузет од ранијих аутора (Jer. Chron. 192A). Међутим, у другој едицији *Хроника*, које је написао десетак година касније, Исидор се дистанцирао од Јеронимове тврдње да је Ферекид био други писац историја, и ставио га на прво место, испред Херодота (Racine, 2016, стр. 205). Исидор је тиме, у ствари, успоставио правилну хронологију (Flower, 1999, стр. 11–13). Са њом су вероватно били упознати и Еузебије и Јероним, али је Херодот још увек чврсто седео на трону „оца историје”, па су покушали да његов статус оправдају тако што су тврдили да је Ферекид писао пре Херодота, али се прославио после њега (Racine, 2016, стр. 205).

Пети век представља тамно доба за читање Херодота. Последњој генерацији говорника латинског који су читали *Историје* на грчком припадају Аусоније из Бордоа (310–395) и Св. Јероним из Стридона (347–420). Први се хвалио да поседује 8 од 9 књига, што није немогуће с обзиром на то да је имао јаке везе са истоком и са тржиштем књига, али нема никаквих доказа да их је читао. Св. Јероним је, са друге стране, изучавао Херодота и друге грчке писце како би стекао знање о Вавилону и израелском ропству (Scott, 2019, стр. 53). Он је служио као посредник, не увек из прве руке, између појединих прича из *Историја* и средњовековних учењака којима Херодотово име није значило много.

За судбину *Историја* у средњем веку је делимично одговоран и остроготски писац Касиодор, који се након пораза остроготског краљевства у ратовима против Јустинијана 554. године повукао на своје имање у Вивиаријуму, у близини Сквилачеа у Калабрији. У Вивиаријуму је окупио групу билингвалних монаха који су преводили текстове са грчког на латински језик. Међутим, критеријум селекције тих текстова било је откривање и објашњавање улоге Бога у пословима људи. У том контексту, за Херодота није било места. Превођени су аутори попут Јосифа Флавија, Еузебија из Цезареје, црквених историчара 4. и 5. века, Орозија итд. На тај начин је настало дело *Institutiones*, које је постало основа педагошког образовања монаха, које није укључивало Херодота (Scott, 2019, стр. 55–59).

После овог периода готово да није било текстова на грчком језику на територији северно од Алпа. Ипак, ми и после овог периода наилазимо на приче које воде своје

порекло из *Историја*. Поставља се питање како су те приче сачуване и на који начин су дошле до аутора који су, попут Петра Часног, писали у 12. веку. Наиме, постоји још једна специфичност везана за ово дело. Као што се ауторитет Херодотовог имена одвојио од стварног садржаја његовог дела, тако су се и ове приче одвојиле од целине текста *Историја*, те су као самосталне циркулисале у оквиру разних компилација и антологија. Та пракса је била присутна од античког доба па све до краја средњег века. Можда најилустративнији пример представља Херодотова прича о певачу Ариону из Метимне (Hdt. 1.23 – 1.24), коју можемо пронаћи у делима Овидија (Ov. Fast 2.79 – 118), Хигина (Hug. Fab. 194), Плинија (Plin. Nat. 9.8) и Гелија (Gel. 9.7 – 8), а у алузијама и код Вергилија (Verg. Ecl. 8.56) и Цицерона (Cic. Tusc. 2.56). Ови аутори су имали директан приступ *Историјама*, али да оне нису биле директан извор указује чињеница да код ових аутора постоје бројне варијације по питању детаља. Тако Хигин, на пример, датује Ариона у време владавине коринтског краља Пиранта, што је деформација имена Перијандер, такође присутна и код каснијих латинских писаца. Осим тога, Хигин додаје да су се Арионове слуге уротиле заједно са Коринћанима да убију свог господара, о чему Херодот не говори. На тај начин су поједине приче, независне од матрице, ушле у латинску културу и преко ње доспеле и до средњовековних аутора којима *Историје* нису биле на располагању. Тако Павле Ђакон у 8. веку пише да је Арион живео у време Луција Тарквинија Приска, а Џон Говер га у делима *Vox Clamantis* и *Condessio amantis* представља као мирољубивог песника (Racine, 2016, стр. 195).

Један од разлога због којег су се *Историје* распарчале јесте техничке природе. Наиме, као веома опсежно дело, биле су незграпне за чување у свицима папируса. Само један од 40 сачуваних фрагмената папируса је из кодекса. Остало су свици, и то више од пола њих су из прве књиге, из које потиче и већина цитата код античких аутора и алузија код средњовековних писаца (West, 2011, стр. 69–88).

Као два примера средњовековних писаца који су користили приче које потичу од Херодота, навешћемо два Петра из 12. века: Петра Коместора и Петра Часног. Петар Коместор је читао не само свете списе него и класичне ауторе на латинском језику, јер је грчки слабо познавао. У своме делу *Historia Scholastica*, које не обухвата само свету историју него и историју класичног Рима, Грчке и Персије, преноси Херодотову причу о одрастању Кира Великог. Он вероватно није био свестан порекла те приче, а са њом се упознао из треће руке, преко епитома Помпеја Трога, касније скраћеног од стране Јустина у 4. веку. Осим тога, његово дело нам доноси и веома редак пример помињања Херодотовог имена у средњовековној традицији. Наиме, у једној дигресији о Египту Коместор тврди, позивајући се на Херодота, да се од ујединитеља Египта Мина египатски краљеви називају фараони. У *Историјама* се реч *фараон* нигде не јавља, а Коместор га ипак наводи као ауторитет, што указује на то да се, упркос чињеници да су *Историје* вековима биле изгубљене на западу, Херодотов ауторитет и репутација која је била везана за његово име нису у потпуности изгубили.

И до Петра Часног је дошла прича из прве књиге *Историја*. Опат Клинија је Херодотову причу о ароганцији Кира Великог (Hdt. 1.189) искористио у једном спису из 1130. године, усмереном против секте петробрусијанаца.³ Није у потпуности јасно на који начин се Петар Часни упознао са овом причом, али највероватнија претпоставка је да је као извор користио Орозијево дело *Седам књига историје њрошних љаана*. Наиме, на једном списку рукописа у поседству клинијевског манастира из 17. века налазе се и два рукописа Орозијевог дела, од којих је један израђен по

³ Петар Часни познат је и као први преводилац Курана на латински језик, такође из полемичких разлога.

Петровом захтеву, што експлицитно указује на његову заинтересованост за ово дело. Орозије је, са друге стране, Херодотове приче преузео из дела Св. Јеронима и Сенекиног дела *О бесу* (Scott, 2019, стр. 47–50).

Рецепција Херодота у византијској историографији

На тај начин је ауторитет *Историја* индиректним путем сачуван на западу Европе. Са друге стране, на истоку, у Византијском царству, континуитет њиховог читања никада није био прекинут. Византијски писци су црпели инспирацију и били под снажним утицајем не само Херодота него и других класичних аутора. Међутим, они су писали у потпуно другачијем друштвеном контексту, који је био оптерећен религијом, што је оставило дубок траг и на перцепцију античких аутора, а пре свега њихових религиозних концепата. Херодотова комплексна религиозна позиција и његови морални погледи су га у том смислу учинили веома привлачним, али и изазовним моделом, посебно у контексту историчарева перцепције историјске узрочности.

Василики Зали је на примеру три византијска историчара из потпуно различитог периода илустровала на који начин су доминантни концепти Херодотове теолошке и историјске мисли прилагођени хришћанским теолошким оквирима. Ти концепти су *φθόνος* (завист, љубомора), вера и точак среће (Hdt. 1.5.4; 1.32; 1.207; 3.30; 4.205).

Један пример дела писаног у класичном маниру долази из пера Прокопија из Цезареје, који је писао век након што су *Историје* изгубљене на западу. Дворски историчар Јустинијана I, у своме делу *О рајновима*, оживљава Херодотову тему среће као покретача историјских догађаја. Срећа је по Прокопију увек подређена Богу, а у неким случајевима је лоша срећа последица људских грехова. Ова хришћанска теолошка шема греха и казне је најбоље илустрована у говору који је Тотила одржао својим сународницима након доживљеног пораза (Procop. Pers. 7.8).

Тема промене људске среће коју срећемо код Прокопија показује јасан афинитет према Херодоту. Међутим, чест узрок ове промене код историчара из Халикарнаса јесте завист богова, која није компатибилна са хришћанском идејом Бога, који је есенцијално добар, те не може бити узрочник лоших догађаја нити му се може приписати завист. Завист је према Прокопију људска емоција, али се приписује и злим духовима, односно ђаволу и срећи (Zali, 2015, стр. 92–93).

Ова модификација, у циљу адаптације хришћанским теолошким оквирима, може се видети на поређењу две скоро истоветне сцене. Прокопије прави реминисценцију Херодотове сцене која се одиграла непосредно пред Ксерксов поход на Грке. Функцију *мудрој савешника*, коју у *Историјама* игра Артабан, код Прокопија обавља Јован Кападокијски. Контексти су веома слични – док сви ћуте, издвајају се ове фигуре и саветују својим владарима да размисле о походу, да размотре пажљиво све препреке и да извуку поуке из прошлих догађаја. И код једног и код другог историчара царско колебање пресеца свештеник који каже да му се бог јавио у сну и да цар мора да крене у поход (Procop. Pers. 3.10 – 3.17; Hdt. 7.8 – 7.18). Међутим, за разлику од свог персијског парњака, Јован Кападокијски не говори ни реч о *зависти* бојева као могућем разлогу неуспеха, него подсећа на византијско уверење да је цар Божји заступник на земљи, те као такав бар у одређеној мери утиче на срећу својих поданика (Zali, 2015, стр. 94–95).

На сличне примере наилазимо и код Михаила Псела (1017–1078), једног од најславнијих византијских историчара. Псел је био свестрана и одлично образована личност, добро упозната са паганском философијом. У његовим *Хроникама*, које описују период од 976. до 1077. године, наилазимо на више примера интеракције са

Историјама. Као и Прокопије из Цезареје, и Псел је био приморан да Херодотове теолошке концепте прилагоди хришћанским оквирима. Он је то учинио на нешто другачији начин од Прокопија. У његовом теолошком оквиру *срећа* (τυχή) је најчешће подређена Богу, или са њим уско повезана, али се јавља и сама за себе, са различитим нијансама значења, која зависе од контекста. Φθόνος (завист) и βασκανία (злоба) се јављају као људске емоције, али и као натприродне силе које имају метафизичку димензију и уздижу се изнад секуларног света (Zali, 2015, стр. 102).

Најинтересантнији пасус из *Хронографије*, који одише Херодотом, јесте конверзација између Исака Комнина и самог Михаила Псела, који обавља функцију *мудрог саветника*. Након победе над Михаилом VI, Комнин је почео да се брине о будућности, указујући на превртљивост среће. Са забринутости се обратио Пселу следећим речима: „Чини ми се, философе, варљивим ова неочекивана срећа, не знам хоће ли се ово добро завршити.” Као што је некада Солон саветовао Креза, сада је Псел говорио Комнину:

„Мисао је та философска, одговорих ја, али није увек добро начело да се предвиђа оно најгоре, и не треба да се сматра да је оно што је судбином предодређено, непромењиво. Како ми је из мудрих књига познато, човек који се ослободи несрећног живота, милостивим молитвама ослобађа себе од предсказане судбине. Имам у виду хеленско учење, јер, у сагласности са нашим учењем, ништа није предодређено и предзначено, већ исход зависи од пређашњих дела. Ако престанеш да размишљаш као филозоф, и ако се твоја душа погорди од сјаја, одмазда неће дуго да чека. А ако не, можеш да будеш спокојан – божанство никада не завиди онима што нам само дарују и често многе људе води по правој стази славе...” (Michael VI, 7.41, прев. Корнелија Никчевић).

Псел у овом пасусу експлицитно доводи једну уз другу паганску и хришћанску концепцију судбине. Исакова мисао се односи на хеленску, односно Херодотову концепцију *лоше среће*, а Пселов одговор на хришћанску. Византијски философ сматра да ништа није предодређено, да вођење доброг живота доводи то трајног просперитета, а вођење лошег живота, испуњеног гордости и ароганцијом, до супротног. Псел на неки начин изокреће Херодотову теолошку шему. Божју завист мења Божјом правдом. То омогућава трајну срећу, али она зависи искључиво од човека и његове способности да избегне гордост и ароганцију (Zali, 2015, стр. 108–110).

И код Никите Хонијата, најважнијег историчара са краја 12. и почетка 13. века, такође наилазимо на интеракцију са Херодотом. Он не само што користи бројне дигресије, фиктивне говоре, бави се балансирано Ромејима и варварима, него евоцира и већ устаљене теме промене људске среће. Штавише, највећи пример обрнуте среће, и свеобухватна тема његових *Историја*, јесте пад Константинопоља 1204. године. По Хонијату ово „није догађај без значаја, ствар случајности, него воља Божја”. Пад града је, по њему, био резултат царевих грехова који су испровоцирали Божју казну. Хонијат, као и Псел, брише идеју *зависти дојова* из обрасца казне. Завист је људска емоција, изазвана туђом срећом, која често доводи до интрига. Она може да доведе до промене среће, али она није својство Бога него људи (Zali, 2015, стр. 111–113).

Византијски историчар који се највише доводи у везу са Херодотом ипак није описао први, него други пад Константинопоља. Реч је о Лаонику Халкокондилу, кога је Ентони Калделис у наслову своје књиге назвао „нови Херодот”. Такав наслов није нимало случајан. Наиме, Лаониково дело представља својеврсну хибридную фузију Херодота и Тукидида. Парадоксално, целокупна структура и композиција пројекта, која садржи опис експанзије једне азијске државе, проширена етнографским дигресијама, јесте херодотовска, док је стил и оштар, груб приступ, тукидидовски (Kalldelis, 2014, стр. 23).

Лаоникуве *Историје* су биле најпотпунији херодотовски пројекат још од антике. Методологија истраживања била је веома слична. Лаоник је, као и Херодот, много путовао, и на тим путовањима је у великој мери прикупљао информације усменим путем. Он, додуше, никада не спомиње себе као историчара ангажованог на сакупљању података. Изузев јавних финансија Османског царства, никада не спомиње своје изворе, нити своје кретање (Kalldelis, 2014, стр. 30–31).

Два историчара спаја и тематика. И један и други описују најезду азијске силе у експанзији, која прети да избрише са лица земље грчку цивилизацију. Персију је на месту велике претње заменила Турска. Херодот, додуше, описује победу Европе над Азијом, док је у реваншу који описује Лаоник резултат био другачији. Повезују их и бројни обрасци, пресликани примери. Тако се прва Лаоникова књига завршава погибијом Мурата I, којег је он сматрао оснивачем османлијске династије, на Косову, а Херодотова *Клија* завршава се страдањем оснивача ахеменидске династије, Кира Великог (Kalldelis, 2014, стр. 39–42).

Интересантнији од концептуалних аналогича самог наратива јесу историчареви погледи на варваре, односно на друге. У складу са Херодотовом идејом да се обичаји других морају уважавати, Лаоник је тумачио исламске освајаче не као теолошку грешку, односно Божју казну, као што је било уобичајено у Европи тога времена, него као живу културу са сопственим, квалитативно другачијим, системом вредности (Kalldelis, 2014, стр. 28–29).

ЗАКЉУЧАК

На основу дате анализе можемо да уочимо основне карактеристике рецепције Херодотових *Историја* од њиховог настанка па до позног средњег века. Историја те рецепције представља извештај сукоба ауторитета који се везао за Херодотово име и оштрих критика које су уперене против њега убрзо након што се дело појавило. У току тог сукоба, ауторитет Херодота као историчара био је у константном опадању, али се његово дело почело посматрати из другачијег угла, у зависности од потреба које су различите епохе наметале. Тако је, на пример, у хеленистичко и римско доба био пре свега модел стила, док су византијски аутори покушавали да његове теолошке концепције учине компатибилним са хришћанском вером. Та тенденција – да се Херодотове идеје прилагоде савременим потребама – указује на то да рецепција његовог дела дели судбину рецепције антике као целине. Она нам више говори о епохама и појединцима кроз чије очи посматрамо *Историје* него о Херодоту самом по себи, посматраном у свом оригиналном историјском контексту.

Литература:

- Almagor E. (2016): 'This is What Herodotus Relates: The Presence of Herodotus' Histories in Josephus' Writings' in: J. Priestley, V. Zali (eds.) *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (p. 83–100). Leiden, Boston: Brill, 2016.
- Baragwanath, E. and de Bakker (2012): 'Introduction: Myth, Truth and Narrative in Herodotus', in: E. Baragwanath, M. de Bakker (eds.), *Myth, Truth and Narrative in Herodotus* (p. 83 – 100), Oxford: Oxford University Press.
- Baron C. (2016): 'Duris of Samos and Herodotean Model for Writing History', in: J. Priestley, V. Zali (eds.) *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (59–82), Leiden, Boston: Brill.

- Elis, A. (2015): Herodotus Magister Vitae, or: Herodotus and God in Protestant Reformation, *Histos Supplement 4*.
- Elis A. (2015): Preface, *Histos Supplement 4*, 1–16.
- Elis, A. (2017): The Jealous God of Ancient Greece: Interpreting the Classical Greek Notion of Φθόνος Θεῶν between Renaissance Humanism and Altertumswissenschaft, *Erudition and the Republic of Letters 2*, 1–55.
- Evans J. A. S. (1968): Father of History or Father of Lies; The Reputation of Herodotus. *The Classical Journal*, Vol. 64, No. 1, 11–17.
- Flower, R. (1999): The Authors Named Pherecydes, *Mnemosyne*, Vol. 52, 1–15.
- Kaldellis, A (2014): *A New Herodotos. Laonikos Chalkokondyles on the Ottoman Empire, the Fall of Byzantium, and the Emergence of the West*. Washington, D.C: Harvard University Press.
- Marincola J. (2016): History without Malice: Plutarch Rewrote the Battle of Plataea. in: J. Priestley, V. Zali (eds.) *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (p. 101–119) Laiden, Boston: Brill.
- Momigliano, A. (1958). The place of Herodotus in the History of the Historiography', *History*, Vol. 43, No. 147, 1–13.
- Oswyn, M.(1972): Herodotus and Hellenistic Culture, *The Classical Quarterly, New Series*, Vol. 22, No. 2, 200–213.
- Racine, F. (2016): Herodotus' Reputation in Latin Literature from Cicero to the 12th Century. in: J. Priestley, V. Zali (eds.), *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (p. 193–212). Leiden, Boston: Brill.
- Scott, B. (2019): The Dark Age of Herodotus: Shards of a Fugitive History in Early Medieval Europe', *Speculum. A Journal of Medieval Studies*, Vol. 94, 47–67.
- Wecowski M. (2016): Herodotus in Thucydides: A Hypothesis. in: J. Priestley, Z. Vasiliki (eds.) *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (p. 15–33). Laiden, Boston: Brill.
- West, S. (2011): The Papyri of Herodotus. in: D. Obbink, R. Rutherford (eds.), *Pieces: Essays on Ancient Texts in Honour of Peter Parsons* (p. 69–83). Oxford: Oxford University Press.
- Zali, V. (2015): Fate, Divine, *Phthonos*, and the Wheel of Fortune: The Reception of Herodotean Theology in Early and Middle Byzantine Historiography. *Histos Supplement 4*, 85–126.
- Zali V. (2016): Herodotus and His Successors: The Rhetoric of the Persian Wars in Thucydides and Xenophon. in: J. Priestley, V. Zali (eds.) *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (p. 34–58). Laiden, Boston: Brill.
- Брајзах, Е.(2009): *Историографија: стари век, средњи век, ново доба*. Београд: Clío.
- Гоу, Џ. (1903): *Увод у изучавање грчких и латинских школских класика*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.

RECEPTION OF HERODOTUS' *HISTORIES* FROM ANTIQUITY TO THE LATE MEDIEVAL PERIOD

Author: OGNJEN TOŠOVIĆ

Email: ognjentosovic94@gmail.com

Mentor: Assoc. Prof. Snežana Vukadinović

Department of History

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Introduction: The first completely preserved book of historiography, Herodotus' *Histories*, made a strong, but also ambivalent impression on its readers. The first reaction to *Histories* came in the form of sharp criticism, which came from his successor Thucydides. The comparison of these two authors, whose works represent two different paradigms of approach to the study of the past, to a large degree determined the way in which future readers evaluated their value. However, with the development of historiography and with the change of social circumstances and intellectual climate, the way in which Herodotus' *Histories* were seen also changed.

Aim: To show the way in which different authors in different periods and societies from antiquity to the late medieval period perceived Herodotus' *Histories*.

Material and Methods: The method which will be used here is the analytical method.

Results: The relation of different authors from antiquity to the late medieval period towards Herodotus and his work will be examined, if it was a model of historiography work, a model of style or something else.

Conclusion: This paper seeks to establish how the reception of Herodotus' work changed through different periods and in different societies, from antiquity to the late medieval period.

Keywords: Herodotus; *Histories*; history of historiography; Thucydides

УЈЕДИЊЕНА ОМЛАДИНА СРПСКА оснивање, циљеви, политичко-образовна и филозофско-историјска мисао (1866–1872)

Аутор: МАЈА ВИДОВИЋ, Недељка Видић
Мејл: klubistoricaraposavina@gmail.com
Ментор: Проф. др Боривоје Милошевић
Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци

Увод: Један од феномена 19. вијека представљају ђачка удружења, која су за циљ имала ширење националне свијести, образовања и развоја омладине. Из тих удружења поникнуће једна организација која ће одиграти важну историјску улогу како на пољу интелектуалног развоја тако и на пољу ширења националне мисли, и на повезивању свих Срба. Назив те организације био је Уједињена омладина српска, и основана је 1866. године у Новом Саду. Предвођена двојицом истакнутих интелектуалаца, Светозаром Милетићем и Владимиром Јовановићем. Због својих политичких ставова и ширења принципа либерализма, долазила је у сукобе са влашћу. Успјела је да у периоду свог постојања утиче на многе погледе друштвеног живота не само омладине него и своје заједнице.

Циљ: Циљ рада је направити јасан и прецизан преглед развоја Уједињене омладине српске кроз идеологију и филозофску мисао тог доба. Рад за циљ има да прикаже како је текао пут од почетне идеје до остварења омладинске мисли. Исто тако, рад има за циљ да направи паралелу између политичко-образовне и филозофско-историјске мисли.

Материјали и методе: Приликом писања рада коришћена је доступна литература, уз коришћење часописа који су излазили у том периоду: *Млада Србадија*, *Застава* и *Слобода*.

Резултати: Добили смо јасан и прегледан приказ дјеловања Уједињене омладине српске, прожет кроз политичко-образовну и филозофско-историјску мисао.

Закључак: Уједињена омладина српска представљала је један амбициозан покрет који је за циљ имао развој идеја просвјетитељства, те увођење либерализма у друштво. Тежња да се путем образовања, како мушкараца тако и жена, покрене борба за основна људска права. Исто тако, ова омладина је у себи имала и национални карактер оличен романтизмом и завјетним духом, који је за циљ имао ослобођење и уједињење свих Срба. Нажалост, била је кратког вијека, али је ипак много учинила за друштво и развој просвјетитељства и либерализма код Срба.

Кључне ријечи: Уједињена омладина српска; либерализам; Владимир Јовановић; Светозар Милетић; кнез Михаило Обреновић; образовање; национална мисао; просвјетитељство; вјерско питање; књижевност

Уједињена омладина српска у историографији

Први научни радови посвећени Омладини настали су непосредно по завршетку Првог свјетског рата. Тада се јављају студије **Хермана Вендела** на њемачкој, односно **Јована Скерлића** на српској страни. У овом раду ћемо посветити велику пажњу самом дјелу Скерлића, одакле ћемо црпити велики број информација о Уједињеној омладини српској. Поред Јована Скерлића, велики дио информација пружиће нам и дјела **Слободана Јовановића**, сина Владимира Јовановић, који је био један од лидера

Уједињене омладине српске. То се посебно односи на дјело *Уставодранијељи и њихова влада (1838–1858)* те *Друџа влада Милоша и Михаила*. Сљедећи значајан прилог за проучавање Омладине српске даје зборник који је настао под уредништвом **Живана Милисавца**, секретара Матице српске, којим је обиљежена стогодишњица од оснивања удружења. У самом зборнику могу се пронаћи радови не само домаћих него и страних аутора. Од домаћих аутора посебно се истиче **Никола Петровић**. Никола Петровић се и прије зборника сусреће са феноменом **Уједињене омладине српске**, што можемо видјети према прилозима попут ‘О покушају устанака Уједињене омладине српске 1871–1872’, *Љеџојис Маџице срџске књ. 398, св. 5*, Нови Сад 1966. те *Уједињена омладина срџска и њено доба 1860–1875. Грађа из совјејских архива*, Нови Сад 1977. О Омладини су опширније писали и **Бранко Бешалин** у својој монографији о српском либерализму у XIX вијеку, а податке можемо пронаћи и у радовима **Дејана Микавице** из политичке историје јужноугарских Срба, те у корпусу архивских докумената које је о Омладини приредио академик **Василије Крестић**. Поред наведене литературе, такође о Омладини можемо пронаћи у часописима из периода њиховог дјеловања а то су, прије свега, *Засџава*, *Млада Србадија*, *Слобода*.

Зачеци либерализма међу Србима

Либерализам, у смислу политичке идеологије, настаје као одговор на апсолутистичке монархије. Постањак **класичног либерализма XVIII вијека** условљен је настанком реформације не само као чисто вјерског покрета већ и шире, друштвеног уопште. Појава протестантизма уобличава учење о природном праву које је постало идеолошка основа либерализма. Енглески политички теоретичари **Томас Хобс** и **Џон Лок** трајно су утицали на развој либералних идеја. **Први покрет који је за своје основе имао либерализам било је просвјетитељство**. Посебно велик утицај на развој либералне идеологије у Европи у XVIII вијеку имало је француско просвјетитељство. У овом периоду, највећи допринос либералним традицијама дали су **Монтескје**, **Волтер**, **Кондорсе** (Бешлин, 2005, стр. 5–11).

Француска буржоаска револуција означила је крајњи домет класичног либерализма. По први пут успостављене су државне институције на основу либералне идеологије. Током Револуције остварене су оне основне концепције ове идеологије, које улазе у саму њену основу – негација феудализма и меркантилизма (основна идеја меркантилизма је да се богатство једне земље заснива на количини новца), инсистирање на поштовању личних права и слобода, политичка права и слободе, негација ауторитета, одвојеност цркве од државе итд. Како истиче Бешлин, **шемељно начело либерализма је несџушана слобода: мишљења, савјесџи, вјеровања, јовора и шџамџе** (Бешлин, 2005, стр. 6).

Државно и институционално јачање српске државе омогућило је појаву слојеви-тог приступа при разматрању карактера националне идеје. Школовање младих људи у Европи, њихов сусрет са идејама либерализма¹, позитивизма, парламентаризма, национализма и са социјалним идејама условили су појаву јединственог таласа националног романтизма (Марковић, Савин, 2017, стр. 32). Прихватање „**принципа националности**” (**principle of nationality**)² за Србе је постало полазиште иденти-

¹ О сусрету са либерализмом детаљније можете видјети у раду *Либерална мисао у Србији. Прилози историји либерализма од краја XVIII до средине XX вијека: зборник радова* (прир. Јовица Тркуља, Драгољуб Поповић), Fridrich Nauman Stiftung, CUPS, Београд, 2001.

² Више о принципима националности можете прочитати у књизи Eric J. Hobsbawm, *Нације и национализми*, Zagreb, 1993. или Eric J. Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780, Programme, Myth, Reality*, Cambridge, 1990.

тата и савремен принцип прилагодљивости новој геополитичкој стварности Европе. Сусрет српске политичке елите са овим модерним становиштима будио је сумњу у могућност њихове успјешне рефлексије у Србији (Марковић, Савин, 2017, стр. 33).

Према ријечима Слободана Јовановића, учешће србијанских либерала у Омладинском покрету спријечило је да се национализам изметне у **ксенофобију**, која би ослабила везе са Западом. *Србијански либерали и у свом национализму држали су се зајадних узора*, истицао је Јовановић. По Мацинију, *национализам, који значи сјољашињу слободу, и либерализам, који значи унуђрашњу слободу, у сјању је радији на ослобођењу оних својих дијелова који се налазе под туђинском влашћу*. Деспотизам, убијајући народни дух, чини људе неспособнима не само за буну, него и за рат (Јовановић (приредио Вучинић), 2018, стр. 151).

У Омладини, главну ријеч су водили војвођански националисти са својим прваком **Светозаром Милетићем**, и србијански либерали, чији је главни представник био **Владимир Јовановић** (Јовановић, 2018, стр. 150).

Ђачка удружења, претходница Уједињене омладине српске

Важну улогу у развоју либерализма код Срба имала су ђачка друштва. Почети ђачких друштава одиграли су се у првој половини XIX вијека, те су тако прва ђачка друштва основана у **Грацу и Кежмарку 1826. године** (Бешлин, 2005, стр. 165–166).

У Бечу, 11. септембра 1863. године, српски студенти су одржали први састанак омладинског удружења **Зора**. За предсједника **Зоре** био је изабран будући путописац и књижевни критичар **Милан Јовановић** (Скерлић, 1925, стр. 96). Чланови **Зоре** су себи били дали за циљ да раде на буђењу српске националне свијести. Током наредне године (1864), **Зора** је развијала своју сарадњу са другим, како српским тако и удружењима других словенских народа. Од 1865. године представници **Зоре** су водили преговоре о уједињењу са **Загрудом**, још једним ђачким удружењем које је било формирано у Србији. Његови главни представници су били **Владан Ђорђевић, Лазар Докић и Радмило Лазаревић**. У мају 1864. године дошло је до спајања **Загруд са Зором** (Скерлић, 1925, стр. 97). Поред ова два највећа друштва, у то вријеме дјеловао је читав низ малих друштава српске интелигенције (Скерлић, 1925, 104–105).

На скупштини **Зоре од 7. маја 1866. године** било је одлучено да се упутити позив свим српским ђачким удружењима. Циљ је био да дође до ближе сарадње међу њима. На сједници од 29. маја, овај приједлог био је усвојен и одлучено је да се састанак омладинских друштава одржи у Новом Саду. Овај приједлог је прихватило шеснаест ђачких и пјевачких друштава. У позиву, познатом као *Неколико речи о целокујној омладини српској народа*, изнијети су основни циљеви удруживања. *Борба против незнања и тежња за просвјетним и духовним јединством српској народа* (Скерлић, 1925, стр. 107). Управо ће из ове иницијативе, коју је покренуло удружење **Зора**, настати масовна организација либералне српске омладине позната као **Уједињена омладина српска**. Ове идеје грађанског либерализма посебно су биле дошле до изражаја за вријеме Светоандрејске скупштине 1858. године кроз њене либералне вође.

Иако је на почетку кнез Михаило подржавао Омладину, убрзо је било дошло до сукоба, баш због тих идеја грађанског либерализма, који се кршио са идејама његовог просвијећеног апсолутизма и начела народности (О односу Омладине и власти више ријечи ће бити у наставку текста). Наслоњени на национални покрет, они су покушали да ускладе западњачки либерализам и српски национализам (Ђорђевић, 2017, стр. 197).

Оснивање Уједињене омладине српске, циљеви и задаци

Уједињена омладина српска основана је августа 1866. године у Новом Саду³, у згради Српске гимназије, након вишемјесечних припрема и најава у листу *Застава*⁴, који је, нешто раније ће јодине у Пешти, покренуо и уређивао народни шрибун Светозар Милетић (Крчмар, 2018, стр. 1). Као свој велики задатак, Омладина је била поставила очување и ширење српске националне свијести. Због својих слободарских и прогресивних идеала, које је пропагирала и за које се борила, као и због великих достигнућа на пољу просвјете и културе, она је попримила и шири, јужнословенски карактер, развивши се на просторима Хрватске, Далмације, Босне, па и Бугарске. Омладина је, за кратко вријеме, била успјела да се наметне као лидер свих напредних снага српског народа, не само од Саве и Дунава, већ свуда гдје су Срби живјели. Она је одиграла прворазредну улогу у очувању и ширењу српске националне свијести, а њена најпознатија гесла била су: **Просветом до слободе, Срби сви и свуда и Све на основу истине, а помоћу науке**. Међу њима су се налазили неки од најпознатијих и најумнијих Срба оног времена, и они су организовали јавна предавања, писали и преводили научну литературу, издавали календаре, држали бесједе, помагали позоришну умјетност, бринули о чистоти и правилности српског језика, јавном моралу и народној традицији. Дјеловање и искуство Омладине касније ће послужити као корисна поука у предстојећем страначком удруживању и активностима Срба у Јужној Угарској (Микавица, 2011, стр. 323).

На политичком пољу, омладински покрет имао је либерална обиљежја Владимира Јовановића. Гарибалди и Мацини постали су омладински идоли, док је омладински вођа Јовановић био у сталној преписци с Мацинијем. Преко листа *Слобода* (који је покренуо лично Јовановић, приредио аутор), издаваног у Женеви 1864. и 1865, а затим, заједно са Светозаром Милетића, преко *Заставе*, у Пешти 1866, он је проповиједао либералне идеје (Ђорђевић, 2017, стр. 161).

Као грађански покрет, Уједињена омладина српска развијала се под утицајем идеја буржоаске револуције у Европи 1848–1849. и усвојила је основна начела ове револуције: *начело самоодређења, народне суверености, уставности и парламентаризма, либералнобуржоаских идеја о грађанским слободама, о друштвено-политичким односима и начело слободне дјелатности у привреди*. У епохи великих националних покрета у Европи, Уједињена омладина српска узимала је, као свој главни задатак и циљ, рад на **ослобођењу и уједињењу свих Срба**. Томе циљу стављала је она све у службу: *људе и њихове, књижевности и умјетности*. Њен национализам, као што смо већ поменули, био је прожет култом прошлости, романтичарски, пун прецјењивања самог себе, како се то обично дешавало код младих народа приликом појаве грађанства (Чубриловић, 185–186).

У почетку стварања ове омладинске организације, мађарске власти нису биле свјесне потпуне идеолошке платформе овог удружења. Власти су сматрале да Омладина представља једно културно и просвјетно друштво. Такође, приликом издавања дозволе, изричито је било наглашено да се на скупштини могу претресати само питања из домена књижевности и просвјете. То показује да су мађарске власти наслућивале да се аспирације српске омладине не завршавају на чисто културно-

³ У периоду непосредно пред оснивање Уједињене омладине српске, бечке власти у удружењу „Зора” нису видјеле никакво сепаратистичко или панславистичко дјеловање (Никола Петровић, „Историјско место, улога и значај Уједињене омладине српске”, у: *Уједињена омладина српска*, уред. Живан Милисавић, Нови Сад 1968, стр. 13).

⁴ Први број *Заставе* изашао је 9. фебруара 1866. године, овај лист ће пропратити све активности везане за рад Омладине, видјети на: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/index/string:%D0%97%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0/tags:publication> (приступљено 15. 12. 2020)

-просвјетном плану. Управо да би избјегли критику власти, **Зора** предлаже да рад нове омладинске организације буде транспарентан, због сумњи власти да рад ове организације може спадати у противдржавну дјелатност (Скерлић, 1925, стр. 111; Стојанчевић, 1981, стр. 135).

Иако је званично била културно удружење свих Срба, без обзира на простор на коме су се налазили, *Уједињена омладина српска* је имала изражен политички карактер. Баш због оваквог карактера, Уједињена омладина српска изазвала је сумњу код аустријских власти.⁵ Подозрење према овом друштву прво је исказало Министарство спољних послова. Додатне сумње на праву политичку идеологију изазваће подршка Милетићевог листа *Застава* (Петровић, 1968, стр. 14). Нелагоду у политичким круговима Аустрије изазвале су три главне тенденције у раду ове организације, а то су: *мисао о њој према саварања једне снажне српске државе, тежња да се учврсти и развија свијест о националном јединству српског народа и ријешеност да се њим циљевима њојреди цјелокупна дјелатност Уједињене омладине српске* (Петровић, 1968, стр. 15).

Приједлог организовања скупа који је изнијела **Зора** у мају 1867. године био је прихваћен са одушевљењем међу омладинским организацијама. **Зорин** приједлог је дат у правом тренутку. Српска јавност је са жељом очекивала један скуп оваквог карактера. Тако се у Новом Саду, 16. августа 1866. године, окупило око 400 припадника омладинских друштава. Овим скупом председавао је **др Бранко Стефановић**, председник *Зоре*. Међутим, *spiritus movens* овог скупа, и касније цијелог омладинског покрета, био је **Владимир Јовановић**. За организацију овог скупа били су задужени **Илија Вучетић**, секретар *Преоднице* и **Владан Ђорђевић**, секретар *Зоре*. Циљ овог окупљања било је стварање умног савеза српске омладине (Скерлић, 1925, стр. 109).

Одмах на почетку скупштине дошло је до изношења супротних мишљења по питању ко би све могао да чини чланство ове будуће омладинске организације. Појавила су се мишљења да чланови треба да буду сачињени само од омладине. Док су други сматрали да је појам „омладине” много шири и да под „омладином” треба сматрати сваког ко је жељан радити за бољитак либералних и националних интереса. На скупу је преовладало мишљење Владимира Јовановића, да у нови омладински покрет могу да уђу сви либерално настројени Срби без обзира на старост. Ставови Владимира Јовановића су формулисани тако да *савез српске омладине тежи одијању о заједничкој славној прошлости, утврђењу брајске заједнице, у љубави ојшћеј добра, развијку човечанских врлина, освешћењу народној образа, свему коликом најрејку Срба, све на основу истине, а с њомоћу науке*. Било је одлучено да члан Омладине може да буде сваки Србин који је напунио осамнаест година (Скерлић, 1925, стр. 110).

Одлуке Уједињене Омладине српске су проглашене и утврђене Другом скупштином Уједињене омладине српске, у Београду на Преображење 1867. године.⁶

Према одлукама,

⁵ У периоду непосредно пред оснивање *Уједињене омладине српске*, бечке власти у удружењу „Зора” нису видјели никакво сепаратистичко или панславистичко дјеловање. Никола Петровић, „Историјско место, улога и значај Уједињене омладине српске”, у: *Уједињена омладина српска, зборник радова*, уред. Живан Милисавец, Нови Сад 1968, стр. 13.

⁶ http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/index/g:%D0%A3%D1%98%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%9A%D0%B5%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0+%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B0/tags:object_order (приступљено 17.12.2020)

Члан 1. гласи:

*Родољуби из свију српских земаља и крајева, и свуда где их има, сједињени за њро-
свећу и најредак народа, њредсћављају целокућну омладину српску или младо
српсћво.*

Члан 2.

Браћа Хрвати као и Срби могу учествовати у српској омладини.

На основу приложених чланова, можемо закључити да је Омладина, поред при-
марног српског ослобођења и напретка, имала и општи свејугословенски карактер.

Државне границе које су те крајеве раздвајале, сматране су као да не постоје. То
је био први корак ка остваривању завјетне мисли о ослобођењу и уједињењу срп-
ског народа. Узимајући у обзир да, у великом дијелу српског уједињења, треба да
предњачи Кнежевина Србија, као Пијемонт, Омладина је изградила програм њене
и спољашње и унутрашње политике (Јовановић, 2018, стр. 150).

Члан 6.

*Сваки Србин има њраво и дужносћ да њежи узору човечанској усавршавања у
своме роду, узору народноја најрећка. И који њод Србин хоће да ујоћреди њо
њраво и да исћуни њу дужносћ, њоме је оћворен браћски савез целокућне ома-
дине српске.*

Како наводи Слободан Јовановић, *Први и ѡлавни задаћак омладине сасћојао
се у дућењу народне свијесћи и ѡћиројској одушевљења, у дјелу Друћа владавина
Милоша и Михаила* (Јовановић, 1933, стр. 194).

*Просвећја и најредак народа нашеј – ѡо је ѡредмеј и задаћак нашеј сћарања,
ѡо је аманеј, који је уједињено младо српсћво на душу мејнуло свим својим чла-
новима – мушкима и женским. Поље је за нашу радњу широко. Оно одухваћја све-
сћране ѡоћреде духовној и ѡелесној, моралној и маћеријалној развићка свеколикoј
друћћивеној живојја народа нашеј. Значај нашеј рада оћредељује се добровољно
родољубивим, мирним и ѡоћћеним ѡрудом за срећу свој народа...⁷, стоји записано
у Одлукама Омладине, са Друге скупштине одржане у Београду.*

Идеологија Уједињене омладине српске

Омладински идеализам, интелектуално садржајан, био је нада појединцима који
су надахнути, модерни и образовани истовремено. Њихова досљедност и истрај-
ност у ставовима била је одраз револуционарности духа, а не револуционарности
идеолошке доктрине. Револуционарни дух подразумијевао је доминацију естетских
вриједности и хуманости (Марковић, 2017, стр. 35). Како је Лаза Костић, један од
чланова Омладине, писао *Нема ѡјесника без мислиоца, као ни ѡравој мислиоца без
маћје, без ѡјесника*. (Вукадиновић, 1992, стр. 231). Револуционарна доктрина се
позивала на социјалну слободу и неминовни сукоб „потлачених” са владајућом кла-
сом и негирање било чега оствареног. Револуционарни дух Омладинаца преточио
је романтизам национално опредијељених, а револуционарна доктрина је прерасла

⁷ http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/index/g:%D0%A3%D1%98%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%9A%D0%B5%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0+%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B0/tags:object_order (приступљено 17.12.2020)

у нихилизам⁸ прокламованог интереса (Марковић, 2017, 35).

Слободан Јовановић каже за Омладинце да су: *Одјојени у Косовском митју, вође Омладине примили су као историјску истину, да смо ми са унутрашње неслоје стигли на Косову... и Омладина је ујаво била основана да би дала примјер те слоје* (Јовановић, 2018, стр. 150). Ово се односило на ратове које је Србија требало да поведе против Турске и ослободи се ропства.

Они су захтијевали, како наглашава Ђорђевић, *одлучну спољну политику према Турцима и наклон на Русију, његовали су култи просвјештавања народа и били задојени романтичарским национализмом* (Ђорђевић, 2017, стр. 195).

Како смо већ навели, водећа личност српског либералног покрета после Светоандрејске скупштине био је Владимир Јовановић. Он је био један и од главних идеолога *Уједињене омладине српске*. Као политичар бавио се социологијом, политичком економијом и теоријом државе и политике. Па је тако концепт модерног развоја националне идеје, за припаднике Уједињене омладине, подразумевало креирање националне свијести у контексту политичке и државне доктрине (Марковић, 2017, стр. 36).

Утицај Доситеја на Омладину

Најзначајније упориште развоја мисли код Омладине било је стваралаштво Доситеја Обрадовића. Дјела Доситеја Обрадовића, тумачена према **Милану Кујунџићу Абердару**, уз Владимира Јовановића, била су и остала инспирација за искорак ван уобичајеног и дозвољеног и охрабрење за развој науке као неизмјењивог пута напретка. Доситеј је понудио својим дјелом могућност да се млади не задовољавају затеченим. Његов проицљиви продор у савремена достигнућа науке није представљао раскид са традицијом, али су утицали на промишљање традиције и њено ослобођење од неодрживих догматских конфесионалних погледа. Најзначајније мјесто у процесу модерне афирмације друштвене мисли код Срба, и по Обрадовићу, имало је васпитање и образовање. Обрадовић је указивао на значај васпитања у стварању личности, али и очувању идентитета једног народа уопште (Марковић, 2017, стр. 37–38). Доситеј је писао *Воспитаније младости (јесте) ствар најнужнија и најполезнија човеку на свету...* (Пијановић, 2000, стр. 4)

Поглед на вјеру код припадника Омладине

У погледу вјере и цркве, према Кујунџићу, Доситеј је био захвалан цркви и појединим њеним представницима који су му указивали на прави пут развоја образовне личности и који су, истовремено како се развијао његов научни приступ, омогућили суочавање са недостацима и догматизмима (Кујунџић, 1868, стр. 200).

Јовановићев приступ питању вјере другачији је од лијевог крила Уједињене омладине српске предвођене Светозаром Марковићем. Он, слично Доситеју и просветитељима, са примарним ослоном на Лајбница, покушава да помири науку, филозофију и вјеру. Тако је омладина, све до Марковићевог дјеловања, била деистичка⁹ и спиритуалистичка¹⁰ у својој идеологији. Зато међу њеним члановима можемо пронаћи и свештена лица. Романтичари су у животу, политици и књижевности били

⁸ Нихилизам – филозофско учење који говори да „ништа” у реалности не постоји или да се ништа не може поуздано спознати.

⁹ Деизам – филозофско становиште које подразумева вјеровање у Бога засновано на разуму, а не на наводним Божијим „откровењима”.

¹⁰ Спиритуализам – филозофско тумачење религије гдје се покрет заснива на увјерењу да духови мртвих постоје и да имају могућност и склоности да комуницирају са мртвима.

религиозни људи. Такав је случај и са члановима Омладине. Тек појавом Марковића долази до ширења материјализма¹¹ и атеизма¹² у круговима Омладине (Стојковић, 1972, стр. 21).

Иако је религија играла веома велику улогу у животу чланова Омладине, посебно у Војводини, гдје је вјера била значајан национални именитељ, за овај покрет се не може рећи да је почивао на клерикалним основама. За разлику од омладинских организација Словенаца и Хрвата, гдје је клерикализам¹³ један од пресудних обиљежја, за српски омладински покрет се може рећи да је религијски обојен, али анти-клерикалан по своме карактеру. Српски либерали су прихватили ставове западних позитивиста. Поред вјерске толеранције, као опште карактеристике омладинског покрета, српски ђаци школовани на западу долазили су и са идејама вјерске индиферентности (Стојковић, 1972, стр. 21–23).

Јовановићеви ставови о вјери представљају амалгам деистичких концепата и православног теизма, са изражено антиклерикалном и секуларном нотом (Стојковић, 1972, 27). Слична схватања дијели и Милан Кујунџић Абердар. Он у *йочешіку свој младаљачкој гјеловања йолази са йозиција йравославној хришићанској йеизма*¹⁴, а зајим у својој лоіици одбацује онйолошке доказе дожијеј дића и йрисйаје уз неку врсиу анййклерикалне йросвјејийишејске релийіје разума, наводи Стојковић (Стојковић, 1972, 27). Иако је, у младости, био теиста, он је био антиклерикалац. Абердар сматра да се вјера и наука морају развијати хармонично. Овај став, о хармонији вјере и науке, Абердар преузима од Лајбница (Стојковић, 1972, 173–174).

Уједињена Омладина српска између идеја просвећености и политике, те однос према режиму

Унутар омладинских група, књижевни рад његовао је не само књижевно-естетски смисао већ је подстицао на тражење одговора на бројна питања, национална, политичка, економска, социјална. Под утицајем новог доба развијао се хетероген омладински покрет, са различитим идејама, чија су хтијења неусклађена са реалним могућностима. Различито историјско наслеђе унутар српског идентитета указује на суптилност националног питања. Националне, вјерске, политичке разлике, историјско наслеђе међу југословенским народима нису допринијели зближавању. Ради се о комплексним националним односима, појавама које су обликовале процес националног сазријевања. Ангажовање омладине се везује за националноослободилачке и друштвене покрете. Незадовољна националним, политичким и друштвеним приликама у Монархији, настојала је да допринесе разрешењу националног питања (Шовљаков, 2017, 171–172).

Омладински покрет је имао један циљ, **ослобођење и уједињење свих Срба**. Основни елементи идеологије светоандрејских либерала биле су: **политичке слободе и национални програм**. Либерали су од владе очекивали политичку неактивност, јер би њена основна улога требало да буде безбједност (Јанковић, 1997, 47–48).

Смрћу кнеза Милоша 1860. године започиње период друге владавине кнеза Михаила Обреновића. Његова је друга владавина била прожета апсолутистичким тенденцијама на унутрашњем плану. На спољашњем плану Михаило је тежио да

¹¹ Материјализам је форма филозофског учења заснована на идеји да је материја фундаментална супстанца у природи, и да су све ствари, укључујући и менталне аспекте и свијест, резултати материјалних интеракција.

¹² Атеизам – филозофско учење које говори о негирању Бога.

¹³ Клерикализам – појава гдје свештенство настоји да на одлучујући начин утиче на политички и друштвени живот.

¹⁴ Теизам – вјеровање у постојање Бога, творца и сведржитеља.

води активну политику.

Кнез Михаило, током своје друге владавине, био је спреман да чак и новчано помогне Омладину. Омладинци су у почетку подржавали Михаилову националну политику, и активно су учествовали у формирању тајних одбора за устанак у Босни. Међутим, иако је Омладина храбрила Михаила да уђе у рат са Турском, разочарани његовим избором да среди то питање дипломатским путем умјесто оружаним, Омладина је полако почела да се удаљава, да би убрзо постала главни непријатељ кнеза Михаила (Батаковић, 2002, стр. 162).

Да се ставови омладине налазе у опозицији према владавини кнеза Михаила показао је избор предсједника на другој Скупштини. Омладина је једногласно избрала за предсједника Скупштине *Јеврема Грујића*, некадашњег предсједника *Дружине младежи српске*. Грујић је представљао вођу либералне странке и политичког опонента режима Михаила Обреновића. У датом моменту Грујић је био суђен на три године затвора и двије године губитка грађанских права. Пресуда је имала политичку позадину и представљала је вид обрачуна кнежевог режима с Грујићем (Јовановић, 1933, 474–475). За напредну српску омладину Грујић је представљао прави примјер патриотизма и либерализма. Наравно, власт није мирно посматрала ова дешавања, па тако реакција власти није изостала. Због тога, најважнији чланови Омладине из Србије су морали да се повуку – *Милан Кујунџић*, *Стијан Новаковић*, *Глиша Герчић*, *Стијан Бошковић*, *Алимије Васиљевић* и *Пантија Срећковић*. Полиција је затим издала наредбу да се рад цијеле скупштине прекине. Најупорнији су покушали да, на неки начин, рад наставе у јавним локалима и приватним становима, али без успјеха. Незадовољна омладина је напустила скуп уз узвике: *Живео Грујић!* Истина, избор Грујића је свакако постао камен спотицања у односима Омладине и српског кнеза (Скерлић, 1925, стр. 114–115). Друга скупштина Уједињене омладине српске означила је разлаз између кнеза и либералне Омладине. Убудуће Михаилова влада неће имати никаквог обзира према Омладини. Дакле, за Михаила ће Омладинци бити исто што и противници режима и династије. Стога се Уједињена омладина српска претворила у уједињену странку србијанских и војвођанских либерала супротстављену режиму кнеза Михаила (Јовановић, 1933, стр. 474).

Омладина и српски либерали заступали су тезу да се национализам мора изједначити с либерализмом и да су **национална и лична слобода** двије стране недјељиве цјелине (Ђорђевић, 2017, стр. 167). Кнез Михаило није могао бити противан националистичком програму Омладине у коме су доминантну улогу имала књижевна и научна питања. Међутим, како је Омладина имала и политичке ставове засноване на либералним идејама, морало је доћи до сукоба ње и кнеза. Омладинци су сматрали да увођење политичких и других слобода представља предуслов ефикасне националне политике (Јанковић, 1997, стр. 60).

До сукоба са Михаилом, као што смо навели, дошло је коначно на омладинској скупштини у Београду 1867. Тиме је, заправо, кнез Михаило добио свог главног унутрашњег непријатеља. Омладина је до краја 1871. године одржала још неколико скупштина – у **Бечкерек**у, **Кикинди**, **Новом Саду** и **Вршцу** али ниједну више у Србији (Ђорђевић, 2017, стр. 162–163).

Оно што је битно да напоменемо јесте да Омладински покрет никада није имао разрађен програм или чврсту организацију, он је обједињавао српско грађанство из свих земаља, више идејно, кроз личне везе вођа и своју штампу, него унутрашњом дисциплином и повезаношћу. Како Чубриловић наводи, *Уједињена омладина српска била је најповезанији шумач жеља и осјећања српској грађанској. Била је и националноослободилачки и либералнодемократски али и културнопросвјетни покрет* (Чубриловић, 1982, стр. 184–185).

У погледу спољне политике, Омладина је, прије свега, имала у виду чисто српске

интересе, повезане с општом европском и балканском проблематиком, па тек онда усклађене са начелима опште југословенске и словенске узајамности (Јанковић, 1997, стр. 187).

Поред конзервативаца и либерала, послије атентата на кнеза Михаила, на политичкој сцени се јавила још једна опција предвођена Светозаром Марковићем (који је чинио лијево крило Омладине – приредио аутор). Она је била социјалистичког усмјерења, а напоследку ће се искристалисати у виду Радикалне странке. За разлику од либерала, који су жељели већи пренос ингеренција са Савета на Скупштину, социјалисти су се залагали за развој локалне самоуправе (Јовановић, 1934, стр. 75–76).

Став према новој влади, успостављеној након топчидерске катастрофе, омладина је изказала на конференцији одржаној у Великом Бечкерек у 1868. године. Она је назвала ову владу *ипросвећеном* и од ње се надала *обилајој ђошћори ипросвјетној развијка народној*. Међутим, на сједници Уједињене омладине српске одржаној у Великој Кикинди доћи ће до сукоба присталица намјесничког режима и њихових противника. **Алимпје Васиљевић** је поднио једну *Резолуцију* којом би Омладина поздравила стање настало из Устава 1869. године. Ова резолуција је наишла на велико негодовање окупљених омладинаца, тако да на крају није ни стављена на гласање. Против намјесничког режима су биле и Милетићеве присталице, који су очекивали више либералних тековина од новог режима, као и социјалисти који су били критичари сваког либерализма, укључујући и намјесничког. Послије скупштине, у Великој Кикинди, постало је јасно да намјеснички режим неће моћи да рачуна на подршку Омладине (Јовановић, 1934, стр. 133–134).

Поред активне политике коју је водио кнез Михаило, и покушаја склапања општег Балканског савеза, Омладина је очекивала много више од самог кнеза, прије свега, очекивала је рјешавање источног питања у корист српског народа. После смрти кнеза Михаила, источно питање је на тренутак остављено по страни. Будући владар Милан, кнез (1868–1882) па потом и краљ (1882–1889), радио је на јачању савеза (послије 1878) са Аустроугарском, те рјешавању унутрашњих прилика у земљи.

Покретање листа *Млада Србадија*

Четврта скупштина била је одржана у **Великој Кикинди 24–28. августа 1869.** године. Пошто Омладина није имала свој лист, једна од одлука четврте скупштине била је покретање самосталног листа. До тада су текстови Омладине објављивани у *Србији* и *Вили*, у Београду, и *Застави* и *Майици*, у Новом Саду. Овај приједлог је изазвао велико одушевљење окупљених. Међутим, до тешкоћа је дошло када је требало овом омладинском гласилу дати име. Лаза Костић се залагао да се омладински лист назове **Омладина**. Други приједлог дао је Владимир Јовановић. По њему гласило Омладине требало би да се зове **Млада Србадија**. Већи број присталица добио је Владимир Јовановић. Затим је била услједила расправа гдје би лист требало да излази. На крају је преовладало компромисно рјешење. Лист **Млада Србадија** ће излазити тамо гдје буде више претплатника (Скерлић, 1925, стр. 117–118). *Млада Србадија* је покренута у **Новом Саду 1870.**, а већ идуће године чланови Омладине пребацују њено сједиште у Београд. Ова жеља да се *Млада Србадија* премјести у Београд изазвала је негодовање војвођанских присталица Омладине.

Већ на самом почетку, лист је био наишао на негодовање власти. Често је објављиван са појединим бијелим листовима, јер је полиција забранила поједине чланке. Тако је издавачка дјелатност Омладине наишла на све препреке на које су наилазили остали самостални издавачи (Јовановић, 1934, 134–135).

Од 1869. године, одбор је толико мало радио да није ни могао поднијети извештај.

Нажалост, друштвено дјеловање Омладине је било све мање. Број чланова се све више смањивао. Дневна политика и повремена књижевна дјелатност одузимала је и оно мало вриједних и истрајних људи који су дјеловали у покрету (Скерлић, 1925, стр. 118).

Уједињена омладина у односу према другим народима и народностима

Током XIX вијека цијела српска национална акција била је усмјерена према Босни. Она је била, током шездесетих година, покривена националнореволюционарним организацијама. У њима је учествовала и Уједињена омладина српска, која је, неспутана дипломатским обзирима, а занесена младошћу и националним романтизмом, својој акцији дала још отворенији и борбенији правац (Јанковић, 1997, стр. 199).

Политичка појава Милетића снажно се одразила на дешавања у редовима Омладине. Он је ширио идеје везане за *уједињење Срба сојстивеном снајом*. Страх власти да се омладина не поистовијети са методима рада карбонара нагнала ју је да 1871. године почне са прогоном Омладине. Међутим, иако су били забрањени у Србији, њихове идеје имале су утицај на простор Босне и Херцеговине, гдје је незадовољство политиком окупатора прерасло у огорчење.¹⁵ Власт Аустроугарске је 1875. године не само пратила рад Омладине већ је пресјекла настојања да на простору Војне границе успоставе мрежу организација у намјери да подрже устаничку борбу (Екмечић, 1989, стр. 279).

Неприхватање власти Монархије манифестовало се кроз антиаустријско расположење, посебно српских поданика. Упркос мјерама модернизације живота у Босни и Херцеговини, Срби су у градовима живјели на маргинама друштва, док је у селу владао спахијски систем. Друштвена, национална и политичка криза допринијела је распламсавању рада српске омладине. Подстицаји за организовање српске омладине долазили су из Угарске, захваљујући „живим везама“, ангажовањем учитеља, пристиглих из Угарске, школовањем дјеце српских трговаца у Новом Саду и Сремским Карловцима. Историчари се слажу да је у Босни и Херцеговини подстицај уставном животу и разбукутавању омладинског покрета дала анексиона криза (Ђоровић, 1925, стр. 83). Тада је дошло до покушаја стварања *Нове омладине*.

Пошто је Омладина званично престала да ради 1872. године, било је дошло до формирања *Дружине за уједињење и ослобођење српства* на Цетињу, са жељом да се настави рад Уједињене омладине. Све ове групе и појединци – чланови некадашње Омладине и новоосноване Дружине радили су на припреми устанка, који је требало да донесе ослобођење Босне и Херцеговине и њихово уједињење са Србијом и Црном Гором.

Ограничавање рада Уједињене омладине српске и Пета скупштина удружења

Пета годишња скупштина требало је да се одржи у Панчеву, али Војна команда у Петроварадину одбила је овај приједлог, под изговором да на подручју државне границе не постоји закон о удруживању. Зато је пета, и посљедња, скупштина *Уједињене омладине српске* одржана у **Вршцу 15. августа 1871. године**. Она је трајала само један дан. На овој скупштини учествовало је 263 посланика. Међу њима су били и црногорски војвода *Машо Врдица* и архимандрит *Василије Пелагић*. На њој је била ријешена судбина *Уједињене омладине српске*. Један од идеолога *Уједињене омладине српске*, *Светозар Милетић*, робијао је у Вацу.¹⁶ Угарске власти су избор

¹⁵ <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/index/string:%D0%97%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0/tags:publication> *Застава*, 14. 7. 1898. бр. 106. (приступљено 3. 2. 2021)

¹⁶ О тамновању Светозара Милетића види у: Душко М. Ковачевић, *Светозар Милетић: Животи и*

Машана Врдице сматрале провокацијом. Угарске власти су дале ултимативни захтјев за измјену устава *Уједињене омладине српске*. Захтјеви стављени пред омладину били су следећи:

Да чланови Омладине могу бити само Срби са простора Аустроугарске.

Да се дјелатност Омладине ограничи само просвјетна и књижевна питања.

Да се Омладина не мијеша у политику.

Управо ова ограничења у дјеловању изазвала су велико незадовољство међу члановима Омладине. У присуству владиног комесара, један од чланова Омладине је изјавио да ће се њени чланови радије састајати тајно него прекинути свој рад. Међутим, угарска влада је била ријешена да стави тачку на дјеловање ове либералне и национално оријентисане организације, коју је стално сумњичила за антидржавно дјеловање (Скерлић, 1925, стр. 120–121). Ова пета и посљедња конференција означила је формални крај *Уједињене омладине српске*.

Ово, заправо, није био крај либералног дјеловања Омладине. Главни одбор Омладине позвао је своје чланове да наставе са радом. Скерлић наводи да, *иако је мађарска влада разорила друштво, она није разорила идеју* (Скерлић, 1925, стр. 139–140).

Заправо, разлоге пропасти Омладине треба да тражимо више у унутрашњим тешкоћама него спољним. До дезинтеграције Омладине довело је унутрашње нејединство. Све до смрти кнеза Михаила, Омладина је била јединствена. Након топчидерске катастрофе, омладинци су се подијелили по питању подршке новом, намјесничком режиму, а затим и различитим погледима према спољашњој политици али и идеологији (Јовановић, 1933, стр. 135–136).

Посљедња акција Уједињене омладине српске

Посљедња велика акција Омладине био је покушај подизања устанка 1871–1872. године. *Уједињена омладина српска* била је надахнута борбом за уједињење Италије и Њемачке. Избијањем француско-пруског рата указала се прилика да Србија искористи заузетост великих сила и покрене балкански устанак. Вођа војвођанских либерала Милетић сматрао је да је погодан тренутак за покретање устаничке акције у Босни и Херцеговини. У низу чланака Милетић је нападао српску владу да успостави савез с Црном Гором ради заједничке војне акције против Турске. Како је намјесништво остало нијемо према позивима Милетића и Омладине, он се одлучио да устанак започне уз помоћ бугарске миграције предвођене **Љубаном Каравеловим**. Милетић је дошао у контакт с кнезом Николом. Ово је непосредно претходило посљедњој скупштини Уједињене омладине српске одржаној у Вршцу (Војводић, 1968, стр. 309).

Рад Уједињене омладине српске, истина у веома измијењеним околностима, настављен је у Црној Гори. Била је то *Дружина за ослобођење и уједињење српско*. Главни носилац дјеловања у Црној Гори био је архимандрит **Василије Пелагић**. Ово дјеловање је било прожето тежњом да се створи једна тајна организација, карбонарског типа, која би радила на уједињењу српства. Носиоци овог тајног дјеловања били су *Машо Врдица* за Црну Гору, те за Србију *Милан Кујунџић* и *Лаза Костић* за остале српске крајеве. Ова тајна дјелатност је вођена прилично аматерски, тако да су Јован Павловић и Лаза Костић затворени од стране мађарских власти.

У Угарској покрет је прогоњен због националне пропаганде. Године 1871. *Застава* се наша пред судом, док је *Млада Србадија* забрањена на цјелокупној територији Монархије. Српска влада је такође гушила листове, али због њихових либералних ставова. Тиме се није завршио обрачун власти с либералним елементима. Године

1871. угушена је Србија и Радник. Велика школа је затворена, знатан број ђака је притворен. Либерални професори Велике школе су поотпуштани. Дефинитиван крај Уједињене омладине српске означен је 25. новембра 1872. године, када је изашао посљедњи број *Младе Србадије*¹⁷ (Војводић, 1868, стр. 123–12).

Закључак

Уједињена омладина српска је представљала један амбициозан покрет који је за циљ имао развој идеја просвјетитељства, те увођење либерализма у друштво. Тежња да се путем образовања, како мушкараца тако и жена, покрене борба за основна људска права. Исто тако, Омладина је у себи имала и национални карактер оличен романтизмом и завјетним духом, који је за циљ имао ослобођење и уједињење свих Срба. Нажалост, била је кратког вијека, пролазила је кроз бројне проблеме, како унутрашње тако и спољашње, али је ипак много учинила за друштво и развој просвјетитељства и либерализма код Срба.

Литература

- Батаковић, Т. Д. (2002): *Нова историја српског народа*, Наш дом – L'Age d'Homme. Београд.
- Бенеш, Б. (2005): *Европски утицај на српски либерализам у XIX веку*, Издавачка књижница Зорана Стојановића. Сремски Карловци.
- Božinović, N. (1996): *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, AFŽ Arhiv. Београд.
- Вукадиновић, П. (1992): 'Ишчекивано и дочекано', *О књижевности, мемоари, Сабрана дела Лазе Костића*, књига два, Матица Српска. Нови Сад.
- Vuletić, V. (1998): *Ujedinjena omladina srpska i društveni položaj žene*, u: *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka*, 2, Institut za noviju istoriju Srbije. Београд.
- Ђорђевић, Д. (2017): *Историја модерне Србије 1800–1918*, Завод за уџбенике. Београд (Приредио Д. Т. Батаковић).
- Екмечић, М. (1989): *Стварање Југославије 1790–1918*, књига II, Просвјета. Београд 1989.
- Јанковић, Д. (1997): *Рађање парламентарне демократије: политичке странке у Србији XIX века*, Правни факултет. Београд.
- Јовановић, С. (2018): *Историја, политика, демократија*. Catena Mundi. Београд 2018. (приредио Маринко М. Вучинић).
- Јовановић, С. (1933): *Друга влада Милоша и Михаила*, Геца Кон. Београд.
- Јовановић, С. (1934): *Влада Милана Обреновића*, књига I, Геца Кон. Београд.
- Ковачевић, М. Д. (2009): *Светозар Милетић: Живот и политика (1826–1901)*, Завод за уџбенике. Београд.
- Крестић, В. (2015): *Аустроугарска грађа о Уједињеној омладини српској*, Матица српска. Нови Сад.
- Крчмар, Ф. (2018): „Велики Бечкерек и Уједињена омладина српска, поводом 150 година од доношења омладинског Устава”, у: *Годишњак историјског архива Пожареваца, година VII, број 7*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2018.
- Кујунџић, М (1868): „Филозофија у Срба”, у: *Гласник српског ученог друштва, број 23*, Друштво српске словености. Београд.
- Либерална мисао у Србији. Прилози историји либерализма од краја XVIII до средине XX вијека: зборник радова* (прир. Јовица Тркуља, Драгољуб Поповић), Центар за унапређивање правних студија, Friedrich Naumann Stiftung, Београд, 2001.
- Марковић, С.; Савин, М. (2017): „Просвјетитељско упориште националног романтизма Уједињене омладине српске”, у: *Национални интерес, година XIII, vol. 29, број 2*, Институт за политичке студије. Нови Сад.
- Микавица, М. (2011): „Милитићевци на путу формирања странке 1860–1869”, *Истраживања XXII*, Филозофски факултет. Нови Сад.
- Пијановић, П. (2000): *Живот и дело Доситеја Обрадовића*, Завод за уџбенике и наставна средства.

¹⁷ <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/781> (приступљено 3. 2. 2021)

Београд.

Скерлић, Ј. (1925): *Омладина и њена књижевност (1848–1871). Изучавања о националном и књижевном романтизму код Срба*, Српска краљевска академија. Београд.

Скерлић, Ј. (1910): *Светозар Марковић, његов живот, ради и идеје*, Нова штампарија Давидовић. Београд.

Стојанчевић, В. (1981): *Српска национална револуција и обнова државе од краја XVIII века до 1839*, у: *ИСН V–I*, Српска књижевна задруга. Београд.

Ђоровић, В. (1925): *Босна и Херцеговина*, Српска књижевна задруга. Београд.

Уједињена омладина српска, зборник радова, уред. Живан Милисавић, Матица српска. Нови Сад 1968.

Eric J. Hobsbawm, J. E. (1993): *Nacije I nacionalizmi*, Novi Liber. Zagreb.

Hobsbawm, J. E. (1990): *Nations and Nationalism since 1780, Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press. Cambridge.

Wendel, H. (1921): *Aus dem südslawischen Risorgimento*, Gotha: A. Perthes.

Чубриловић, В. (1982): *Историја политичке мисли у Србији XIX вијека*, Народна књига. Београд.

Шовљаков, М. (2017): *Политичке и културне везе Срба Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине 1896–1914*, Филозофски факултет. Бања Лука 2017. (докторска дисертација).

Интернет

<http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/index/string:%D0%97%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0/tags:publication> (Дигитална библиотека Матице српске).

UNITED SERBIAN YOUTH

foundation, goals, political-educational and philosophical-historical thought (1866–1872)

Authors: MAJA VIDOVIĆ, Nedeljka Vidić

Email: klubistoricaraposavina@gmail.com

Mentor: Assoc. Prof. Borivoje Milošević

Faculty of Philosophy, University of Banja Luka

Introduction: One of the phenomena of the 19th century is represented by student associations, which aimed to spread national consciousness, education and development of youth. The organization's name was United Serbian Youth, and it was founded in 1866. It was led by two prominent intellectuals, Svetozar Miletić and Vladimir Jovanović. Because of its political views and the spread of the principle of liberalism, it had been at odds with the government. It succeeded in influencing many views of social life not only of youth, but also of its community.

Aim: The aim of the work is to make a clear and accurate overview of the development of the United Serbian Youth through the ideology and philosophical thought of the time.

Material and Methods: Available literature was used when writing the paper, using magazines that came out during that period: Mlada Srbadija, Zastava and Sloboda.

Results: We received a clear and comprehensive view of the activities of the United Serbian Youth, imbued with political-educational and philosophical-historical thought.

Conclusion: United Serbian Youth was an ambitious movement aimed at developing ideas of enlightenment and the introduction of liberalism into society. It had a tendency to drive the fight for basic human rights through education of both men and women.

Keywords: United Serbian Youth; Liberalism; Vladimir Jovanović; Svetozar Miletić; Prince Mihailo Obrenović; education; national thought; enlightenment; religious question; literature

THE SPINSTER HEROINE: Culture Warring over What it Means to be a Strong Female Character

Author: PATRICK JOSEPH KEENAN

Email: patrickjosephkeenan@gmail.com

Mentor: Ondřej Beran (Doc. Deputy of Research)

Centre for Ethics, University of Pardubice, Czech Republic

Introduction: There is a discussion within the realm of Philosophy of Film about how to depict a strong female character. This paper offers up some thoughts on this question as it plays out within film and television, in both the small screen but also the bigger science-fiction franchises such as Doctor Who, Star Trek, Avengers, some of which are currently dealing with cultural fallout over their portrayal of female characters. The major difficulty seems to be that, although both the sociopolitical/cultural right and left have extremely politicized and narrow conceptions of what makes a strong female character, these conceptions are made problematic by the lack of a truly just society. The conceptions themselves are not entirely limited by some short-sightedness but rather that they appear as a manifestation instead of the inequality of society as a whole, appearing more as ideology than art. To further explain this thesis, this paper reflects on the question of responsibility in art, approaches of engaging with social inequality in art, how 'Cultural Marxism' is weaponized against the left, and asks what role biological essentialism – of the kind promoted by Jordan Peterson – plays in distorting what is possible from the art of cinema or film when it depicts a strong female character.

Aim: The aim of this paper is to engage within one contemporary debate and raise the comparison between the political and the social surrounding the question of what makes a strong female character.

Material and Methods: A theoretical comparison of the present social and political climate surrounding the depiction of strong female characters in major film or TV franchises.

Results: Crafting a strong female character on film proves difficult in an unjust society because if a female character exhibits traits which are typically gendered female, then she fails to meet the leftist criteria for strong, not because those particular traits are or should be considered weak but rather because society has historically oppressed women into being trapped in roles of caregiver, homemaker, mother, dependent, and has gendered particular traits connected with those roles as feminine.

Conclusion: My conclusion is that without a truly just society, depictions of the strong female character will consistently fail both the cultural right and left.

Keywords: culture wars; cultural Marxism; philosophy of film; Jordan Peterson; gender

Is there something inherently contradictory about a strong female character? I would argue both right-wing and left-wing critiques are problematic, not because of the simplicity of their critique, but rather that both are outgrowths of an unequal society. To solve this problem, move towards a more equal society and the alleged impossibility of creating a strong female character would lose its meaning.

INTRODUCTION: ARE WE MAKING PROGRESS?

Is there equal validity to left- and right-wing critiques? Possibly. It can be the case that both are operating within an ideological paradigm that severely limits creative expression. This ideological paradigm is reinforced by inequalities within our society, so much so that they then dictate the moral dimensions of “responsible” art. One question that hangs over the entirety of the paper then is whether or not art has this responsibility to critique or attempt to change society. Should art be the forefront of a resistance and what does that look like when done well? No matter the art, art is made by artists and those artists will follow their passions in whatever directions they can. The origin of the right-wing critique seems to respond directly to – in simple terms – any action within the context of an art piece which has some social commentary within it. But of course, the degree to which there is pushback is in direct response to someone’s pre-existing beliefs. However, whether something succeeds as art or not is independent of its messaging and surely both can co-exist. Why then is there this difficulty in creating a strong female character? Of course, it can be the case that I – the author – am not consuming the right media. And I believe this is true to an extent. So, I’m primarily dealing with mainstream media of a particular type and genre, namely television/film and science-fiction/fantasy, but despite this very limited perspective, there is something uniquely odd and worth exploring about the left- and right-wing critiques in this narrow context.

One simple way to frame the right-wing claim is that art is being subsumed under ideology. For me, this called to mind Nietzsche’s treatment of Socrates in *The Birth of Tragedy*, which gives us a little bit of philosophy to start off with. I am asking if we are making progress. Nietzsche would have believed that the last great art came from the Attic tragedy of the Ancient Greeks, and only at the time of his writing *Birth of Tragedy* with the German unification and the music of Richard Wagner, would he then have claimed that there was potential for rebirth. What killed Attic tragedy? Well, Nietzsche claims it was Socrates (and Euripides).

In *The Birth of Tragedy*, Nietzsche criticizes Socrates for his idolization of the thinking mind at the expense of the lived experience. Socrates did recognize correctly that great artists could not *explain by reason* how they did what they did. They did not know because they operated on instinct, that is, the creative force flowed through them naturally and they used their consciousness to give it shape. Socrates saw this as a problem – a lack of knowledge – which led him to the conclusion that no one knows what they claim to know and that this is a flaw. Using that logic, Socrates could punch holes in everything from the accepted science of his time to art to Greek mythology. Nietzsche called Socrates’ position Aesthetic Socratism: “In order to be beautiful, everything must be intelligible” (Nietzsche 1872, 74). Under Socrates, art and beauty and life itself was subsumed under reason.

Nietzsche was highly critical of Socrates’ position, considering it an abomination and no less than a rejection of life itself. Nietzsche says: “In all productive people, it is precisely instinct which is the creative-affirmative force and it is consciousness which criticizes and dissuades, in Socrates, however, instinct becomes the critic and consciousness the creator – a true monstrosity *per defectum*” (ibid., 75). This above characterization of Nietzsche and Socrates might be one way of philosophically framing the argument at the heart of our present cultural impasse: on one hand ideology is subsumed under art; and on the other art is subsumed under ideology.

I am asking the question of what makes a strong female character, but I am exploring the cultural fissures which emerge as well. The question of the role of instinct hints at those claims of biological essentialism which underlie some of these cultural divisions, which I will address in section 3. The question of creativity that plays a major role in Nietzsche’s critique of Socrates follows from a kind of logic that creativity is necessarily paradoxical,

that a true artist can't know in advance what art they intend to realize. And this is how creativity must be, for if they know, they aren't being creative; they are being mechanical. It isn't a flaw that the artist can't explain how they did what they did, but rather a fact of the reality of the creative process. The intrusion of ideology above art (or the reversal of consciousness and critic) in this creative space closes off what is possible from creators, subsuming art under reason – but in this case, the reason is politically motivated to move characters towards fixed places which help the creators to realize what society has mixed up as artistically valuable, that a “strong female character” must also be a *good* character by definition.

The use of the word “good” then is representative of a perception that the strong female character is also a role model, leading the way, or without flaws. This is the beginning of the confusion for me surrounding the debate, since both sides have something at stake in any portrayal which is honest to our humanity. But this is the difficulty as well. The temptation to lift up a character is fostered by the fact that they occupy an unequal space in society. And, if anything I'm doing here is valuable, the same line of thinking can be applied across the spectrum, LGBTQ+, which would benefit immensely from more diverse representation as heroes *and* villains, for example, but without an equal place in society, portraying an LGBTQ+ character as a villain seems instead to be an injustice.

So, keeping in mind then that the “strong female character” is just one dimension of this, there are parallels to the entirety of the human experience. In the critique surrounding a strong female character, we have to ask if we have made progress both in how we depict female characters on screen and whether or not our society plays any role in limiting what is possible from art in this regard. When I attempt to answer this question, I eventually argue that we have made progress not merely by representation, but by the elastic cultural barometer of the quality and depth of a character's experience.

Still, the question of progress is complicated. Tolstoy described progress as a belief in general perfectibility, a “false conception of development and perfection” coming from the sciences which up to that point (Tolstoy, *A Confession* 1882) were trying to extend from their successes in abstract formulae into claims made on human life. This kind of scientific understanding of progress is *Socratic* because it depends on the rejection of any domain of experience outside of what can be rationalized, reasoned, measured. It discounts the voice of instinct, what Nietzsche claimed was the actual “creative and life-affirming force” – the natural – for the scientific, the rational. This rational and scientific temptation has crept into ideologies which push the cultural perspectives on film in general (but here more specifically regarding the question of a strong, female character) into rigid caricatures. This seems in many ways to be the opposite of progress. I hope to show that progress in film's depiction of strong female characters is successful only in regards to how it situates itself as art within society's structure, which determines its values and therefore its characters' proximity to those values, and by the way it successfully “shows, but does not tell” in its portrayal of human lives. In other words, the ideology disappears into the art when it is done well. This would require a much larger investigation of the critical social nexus surrounding particular films/franchises, but there are plenty of examples of successful socio-political stories which should be primed for right-wing opposition but are instead heralded. TV/Films live and interact in ways that mimic concepts of progress. In this sense, the topical question of what makes a strong female character can only be answered when we know the kind of society we wish to have.

FUN WITH CULTURE WARS

The left-wing critique can be oversimplified to something like this: if the female character exhibits traits which have traditionally been characterized as “feminine”, then she

has no autonomy and/or is just a pawn in a patriarchal schema. The right-wing critique can be oversimplified to this: if the female character exhibits characteristics which are traditionally characterized as “masculine,” then she appears (to them) as unrealistic or is a Mary Sue, a fictional character so competent as to appear absurd. Contemporary culture wars around characters in film aren’t limited to concepts like representation and the strong female character. In fact, the ultimate argument here could be applied across the board to how characters are perceived onscreen. How they are depicted is then put under a strange kind of pressure from a society which is self-evidently and radically unequal. This background inequality and the ideologies behind some of the artistic impetus create a kind of tension which is ripe for fissure.

Trying to understand these cultural fissures can carry you to some strange places. In the next section, for example, we will address the oft-repeated right-wing charge of ‘Cultural Marxism’ which always finds its way into every comment thread on social media. And this is largely due to its biggest academic proponent, Jordan Peterson. But first, we can start with a look at one particular show. *Doctor Who* has a rich history and a huge worldwide fanbase. Recently, the casting of a woman, Jodie Whittaker, to play the lead role of the Doctor led to a huge cultural backlash. Unlike other portrayals of characters on film or television, the Doctor’s gender was always “subject to change.” This was never explicitly stated, but it was assumed to be the case, as a principal feature of the character of the Doctor is their regeneration capability, since the Doctor is an alien who changes into a new body upon death. The fact that the Doctor has always been played by a man was not an intrinsic feature of any limitation in its storytelling, but a reflection of society in general.

As societies change, so must television. The 2018 casting change from a male to female lead created just the kind of predictable schism you might expect from a fan community so large, alienating some older fans while luring in new younger potential fans with the added promise of inclusivity and more social justice driven narratives. Given the size of *Doctor Who* fandom, the schism appears more like what Habermas called a legitimization crisis, when the foundation of a social system is threatened. The social system is a living and changing entity, a lifeworld that is socially cohesive, and it should be obvious which community members are in or out. However, upon the casting change, the schism within the *Doctor Who* community meant there was no longer a clear identity to the show, so a concept of “in or out” became essentially meaningless. When fandom is divided in such a way, then the social identity becomes more of a power struggle than anything else.

While the fandom wrestled with the show’s identity, the question of how the showrunner and storytellers would handle the fact of the Doctor’s being a woman became the subject of some very interesting debate. If the Doctor is now a woman, does the show have any responsibility to address the problems she will face *differently* than if she were a man? Or should it ignore this to display a world in which gender makes no difference? If the show has any ideological aim for inclusivity and social justice, how should it be portrayed most effectively? Television shows do not typically handle change very well, but this is also what makes *Doctor Who* uniquely receptive to the idea. The concept of change has evolved into the creative driving force of the show. So, *Doctor Who* was meant to be much more flexible in this regard than perhaps other franchises, but still suffered a cultural schism. What went wrong? It is possible the direction of storytelling subsumed the art under the ideology, due to the reality of social inequality in the world and the unique pressures that would be faced by having the first female doctor. Perhaps the showrunners felt they simply could not ignore the Doctor’s gender, given the pressure from the outside to make the show more inclusive.

Two recent journalists writing about the show advocated for two different ways of storytelling, which can be called an ‘active’ and a ‘passive’ approach. Each approach corresponds to a historical case of science fiction television using the freedoms of its genre to

either ignore or explore complex social problems allegorically. Both historical cases were ideologically sound and artistically successful.

Months before the new series of *Doctor Who* aired, an essay titled “The Most Feminist Thing *Doctor Who*’s 11th Season Could do is Refuse to Address Sexism” (Asher-Perrin 2018) argued the series should ignore the fact that the Doctor was now a woman. Asher-Perrin plainly states that “No, [*Doctor Who*] shouldn’t reflect the real struggles that women face now that the Doctor is female” (ibid.). Her reasoning is that the Doctor is kind of “wish-fulfilment fantasy for geeky people” and now for the first time, this “thinking person’s hero” is a woman, and

Women and girls deserve the same hero, who is permitted to act with the same authority and win the same trust that all the previous iterations were granted. If that is taken from her, then the show is breaking its contract with the viewers (ibid).

She changes tone and says (sarcastically):

The doctor is free to be an incredible whirlwind of knowledge and change and fierce caring unless she’s a woman, and then people are free to get in her way because that’s how being a woman works (ibid).

Her position is the show should treat Jodie Whittaker’s Doctor no differently than anyone (any man) has portrayed the character before – essentially ignore her gender. A historic approach in science fiction television which corresponds to Asher-Perrin’s argument comes from *Star Trek: The Original Series*’ Lieutenant Nyota Uhura.

It has been argued that science fiction creates the future by “remov[ing] the limitations and barriers of the natural world and human intellect in favor of imagination” (Bria 2017). The power of this claim is not limited to artifacts, but rather is necessary for the socio-cultural contemporary stage as well. *Star Trek* creator Gene Roddenberry had a utopian vision for the future: peace on Earth; no poverty; no disease; people of all races and creeds working together for common humanity – some call it a communist utopia. The best example of this passive approach in practice was the representation of a black woman on the bridge of the *Enterprise* as Lieutenant Nyota Uhura, played by black actress Nichelle Nichols. In late 1960s USA, at the height of the civil rights movement, Uhura was on television in millions of people’s homes, but most importantly, “she was not a servant, but a lieutenant, fourth in command of a starship” (Izade 2016). She was a representation of what the future could be like and “underscored the role pop culture had in the fight for equality” (ibid). Though the role is considered groundbreaking now, Nichols was having second thoughts of continuing in the role, as she had been offered a spot on Broadway (her lifelong dream), and was considering leaving the show after the first season. At a fundraiser that year for the NAACP in Beverly Hills, CA, she met “her biggest fan”, none other than Martin Luther King, Jr. It was actually Dr. King who convinced her to stay in the role because he felt she was representing what they were fighting for in the Civil Rights Movement. When Nichols confessed to King that she was thinking of leaving the show, he said to her:

...don’t you understand what this man [Roddenberry] has achieved? For the first time on television, we will be seen as we should be seen every day, as intelligent, quality, beautiful people who can sing and dance, yes, but who can go into space, who can be lawyers and teachers, who can be professors – who we are in this day, yet you don’t see it on television until now. Gene Roddenberry has opened a door for the world to see us. If you leave, that door can be closed. (NPR 2011)

In an interview on NPR, Nichols also describes the actress Whoopi Goldberg seeing her on television for the first time “[running] through the house screaming: ‘Come quick, come quick. There’s a black lady on TV and she ain’t no maid’” (ibid.). It is clear from both these examples that this ideology in action was “shown” and not told, and that itself spoke volumes. This position is passive, but still very effective, in that by ignoring the contemporary social issue of race, the show projected an optimistic future in which racism was a shameful remnant of Earth’s past, not any part of its future. Going back to *Doctor Who*, if the show ignores the Doctor’s gender, does it not render critiques leveled against the gender change as shameful given some time? And similarly, the Doctor played by a woman should have that same freedom and authority regardless of gender. If not, then, as Asher-Perrin pointed out, the show is breaking its contract with viewers. And so, the uneven power dynamic arising out of the show’s identity crisis can be illuminated a little more clearly, when what is at stake is revealed to be an equality of freedom and authority, even if just in storytelling. Why not then combat contemporary social inequalities by trivializing them in the future? This is the passive approach.

A response comes from the second, more active approach to storytelling within this new ideological dynamic in an article from *The Atlantic* titled “The Radical Helplessness of the New Doctor Who” (Connelly 2018). Connelly argues that Whittaker’s Doctor’s “inability to find a quick fix for pervasive social problems is just a result of the show’s increased willingness to actually engage with these problems” (Connelly 2018), the idea being that racism or sexism are not vanquished so easily and “the lack of resolution was the point” (ibid.). Despite its science fiction fantasy escapism, the show could and *should* (she argues) address the real enemies – racism, sexism, misogyny, and more – in this allegorical sense. The sci-fi fantasy backdrop could then just be thought of as a kind of palette cleanser to bridge the explanatory gap between what-it-is-like to be you and what-it-is-like to be me, especially useful if art as ideology is aiming at advancing the cause of social justice by promoting awareness and understanding through allegory. This is more or less what the show did: ugly sociocultural monsters of sexism, racism, and classism were represented allegorically along with critiques of capitalism, the climate crisis, and more. The problem was that it failed in its delivery. So, it was argued among right-wing circles that the BBC sacrificed the show to appease the “social justice crowd” and they repeated the mantra, “get woke, go broke.”

One of the best historical examples of this active ideological approach to storytelling comes again from the Star Trek universe, but this time from the show *Deep Space Nine*. The space station *Deep Space Nine* was run by a black commander (a first for the franchise), Benjamin Sisko, played by Avery Brooks. It ran for seven seasons from January 1993 to June 1999. Angelica Bastién, in her essay titled “*Deep Space Nine* is TV’s Most Revolutionary Depiction of Black Fatherhood”, writes:

the series was entering a politically fraught environment on the heels of the Los Angeles riots, and not far removed from the presidency of Ronald Reagan – a politician who framed black people as stark stereotypes of criminals and “welfare queens,” establishing a cultural understanding of black families that America continues to grapple with (Bastién 2018).

She goes on to describe the pervasive mythology of the “missing black father,” a term used by conservatives as a catch-all of blame for every social ill – poverty, mass incarceration, police brutality – instead of acknowledging what she calls the “real culprit – the systemic institutionalized racism that defines so much of American life” (ibid.). In the show, Ben Sisko is a widower, and he has a young son named Jake. Jake is about ten when the series begins, and one aspect of the storyline is the challenge of raising his son, Jake, in this chaotic environment. Although Roddenberry’s utopian vision of Earth and Starfleet had no place for racism, the unique setting of *Deep Space Nine* – as a space station orbiting

an alien planet – meant many different alien races were forced to interact or cohabitate. And so, the show could address some of these issues allegorically. However, later episodes actively went head-on to deal with racism on present-day Earth. Most notable is an episode called *Far Beyond Our Stars*.

In this episode, Benjamin Sisko is haunted by visions detailing a distant past – 300 years ago – in 1950s New York, where he is actually living as a struggling science fiction writer named Benny Russell. Russell is writing the story of a space station known as Deep Space Nine, with a black captain named Ben Sisko. It is the fact that Russell's captain is black that causes the publisher to pull the issue and fire Russell. Russell exclaims to his boss "this isn't right and you know it!" to which his boss replies: "It's not about what's right, it's about what is." This of course, begs the question of the difficulty of change, if the justification for the conservative position is evidenced by how things are versus how they *ought* to be. And it calls back to mind the creative imperative to 'imagine' a world we want to live in, so that Jules Verne's words can ring true in a social sense: "anything one man can imagine, another can make true" (Bria 2017).

Russell gives a moving speech on the power of the idea that still resonates deeply today. He movingly communicates the reality of the denial of black humanity and black creativity which Bastián says illustrates how "black people have not been allowed to imagine their future selves" (Bastián 2018). From *Far Beyond the Stars*:

I am a human being dammit! You can deny me all you want, but you cannot deny Ben Sisko! He exists!! That future, that space station – all those people – they exist up here in my mind. I created it! And everyone, you know it; you read it – it's here – you hear what I'm telling you? You can pulp a story but you cannot destroy an idea. Don't you understand? That's ancient knowledge. You cannot destroy an idea. That future, I created it and it's real. Don't you understand? It is real!!

The two different approaches of passive and active storytelling can both function equally well, artistically and ideologically. However, the above examples leaned heavily on the question of race in America. Still, the underlying question of whether or not a strong female character can be effectively realized is muddled in the socio-political sphere for different reasons, the root of which seems to stem from the ideological baggage surrounding claims of biological essentialism.

JORDAN PETERSON AND CULTURAL MARXISM

When a show or franchise is facing a cultural backlash, many of the comments center around mild claims that these shows/franchises aim to be politically correct at the expense of the storyline or more harsher claims that they espouse woke/identity politics or intersectional feminism and are therefore pushing a socio-political agenda. This is worth exploring a bit at the outset, since the difficulty in creating a strong female character is not immune to the socio-political realm, as that is an integral part of the future world which we imagine (the creative imperative) must come first. But what is really very intriguing is that this division is partly amplified on the political right by their claim that the "agenda" is no less than a kind of militant Cultural Marxism conspiracy from the holdovers of the Frankfurt School and postmodernist French intellectuals such as Derrida and Foucault, whose principal aim is allegedly to collapse Western civilization as we know it. How does this extreme critique become the norm when visiting the comments section of any social media post about these franchises?

In the early 1990s, the term 'political correctness' rose in popularity and was a pejorative term for liberals by neoconservatives, themselves ex-liberals whose disillusionment in anti-war (Vietnam War) movements had shifted their party loyalties. In 1992

Herbert Kohl highlighted how most neoconservatives were former Communist party members – those “familiar with Marxist use of the term” and subsequently used the term “to insinuate that egalitarian democratic ideas are actually authoritarian, orthodox and Communist-influenced, when they oppose the right of people to be racist, sexist, and homophobic” (Kohl 1992). This reasoning is nearly identical to the charges which appear now. Will Hutton acknowledged the cultural dimension: “What the sharpest thinkers on the American Right saw quickly was that by declaring war on the cultural manifestations of liberalism – by levelling the charge of ‘political correctness’ against its exponents – they could discredit the whole political project” (Hutton 2001). But times change, and surely those who were using the terms pejoratively in the 1980s and 1990s would themselves be discredited, especially since it was those same neoconservatives under George W. Bush who engineered the Iraq War in 2003.

However, this has sadly not been the case. Perhaps there is no bigger proponent of branding the left as agenda-driven Cultural Marxists and postmodernists than Jordan Peterson, a Canadian professor of psychology. His online presence is enormous, reaching millions of followers. Peterson could easily be thought of as one of the world’s most popular public intellectuals. He can thus be seen as the figurehead for the modern appearance of this right-wing neoconservative movement. Though not every claim on the show as having a “woke agenda” is the same, of course, they all seem eerily distilled from Peterson’s reasoning, which begins with the claims of a ‘cultural Marxist’ agenda.

According to Matthew Sharpe, writing in *the Conversation* in 2020, ‘cultural Marxism’ as a term really “moved into the media mainstream around 2016, when psychologist Jordan Peterson was protesting a Canadian bill prohibiting discrimination based on gender.” (Sharpe 2020). If we follow Peterson’s line of thinking, the “agenda” would be something along these lines: Cultural Marxists and postmodernist thinkers are working together through intersectionality and identity politics to ruin Western civilization by co-opting beloved television and film franchises. In Peterson’s own words: “we have been publicly funding extremely radical postmodern leftist thinkers who are hellbent on demolishing the fundamental substructure of Western civilization” ([Ruminare] 2017).

For Peterson, political correctness is “a paradoxical amalgam of postmodernism which originated as a form of philosophy and literary criticism, and Marxism or neo-Marxism” and the “consequence of the juxtaposition of these two ideas” ([Idea City] 2017). Peterson describes the emergence of this juxtaposition as follows: by the end of the 1960s, Marxism as an economic model had failed so miserably in Stalinist, Communist and Maoist regimes that millions of people died. Instead of continuing to think in Marxist terms of Proletariat and Bourgeoisie, radical leftists (and here he is implying the Frankfurt School and critical theory) reframed the dialogue as oppressed against oppressor. Oppressed and oppressor were nebulous terms open to interpretation, but fit to continue this Marxist narrative. For Peterson, this line of thinking became attracted to postmodernist thinking, especially Jacques Derrida’s central claim that “there is a near-infinite number of ways of interpreting any situation or any text” (ibid.) and that this postmodernist view meant that any situation was open to interpretation, including who is the ‘oppressor’ and who is the ‘oppressed’. How then, does one judge which interpretation is the most valid? Well, according to Peterson, this allowed for postmodernists to utilize identity and intersectionality politics from the radical feminist movements. Thus, whosoever is in power is the arbiter of the correct interpretation. He has said this is contrarian to its core, in that the individual – who is the ultimate minority – thus becomes the most oppressed: “postmodernists are anti-individual right down to the bedrock” ([Ruminare] 2017). Supporting the above claim of Derrida’s is another originating with Michel Foucault and Derrida, that “people are a blank slate and that everything that makes people differ is a consequence of socialization” (ibid.). To rebuke this argument, Peterson appeals to a degree of biological essentialism, that men

and women have particular traits that are respective to their particular gender.

I will grant that Peterson makes two strong points regarding some confusion in this belief system. The first is the idea that “anything goes regarding tolerance, or that everything is of equal value” (otherwise known as cultural relativism) and says that this is “such a pernicious philosophy because it is predicated on the idea that the way someone thinks is inextricably tied to their group identity” (ibid.). And here, he is right when he points out that this is exactly what racists also think.

A second valid point comes from the postmodernist idea that sexual orientation is socially constructed. He rejects this notion. This was part of his defense in 2016, when he rose to popularity by challenging the Canadian Bill C-16, which was an act to amend the Canadian Human Rights Bill. The Act was “intended to protect individuals from discrimination within the sphere of federal jurisdiction and from being the targets of hate propaganda, as a consequence of their gender identity or their gender expression.” (Legislative Summary). His rejection of the legislation is put this way, “when you cede linguistic territory – especially by legislative fiat – instantiated as a postmodernist, neo-Marxist, social constructionist view of gender into our legal fabric ... it will be bad because one of the things claimed is that sexual identity is purely socio-culturally constructed... [which] is what the right-wing conservatives have been telling homosexuals since 1920” ([Sklavan] 2018).

These two strong takeaways from his overarching political correctness theme is the rejection of the claim that minority groups are monolithic in thought and rejection of the claim that homosexuality is socially constructed. It might be easy to see where Peterson goes wrong in formulating his overall thesis though, even if he strikes some relevant chords. For starters, his appeals are rooted in the essentialist presupposition that biological men and biological women have essential (and relevant) characteristics in which – if given enough free choice – they will inevitably sort themselves into just the same kind of power structures that those on the left would reject as an unequal distribution of power. In one interview, Peterson cites the Whipple 2018 study in the London Times which looks at the distribution of labor in Scandinavia and makes the claim that “the more gender equality in a country, the greater the difference in the way men and women think” (Whipple 2018). Whipple calls this the “patriarchy paradox” and Peterson uses it to justify the belief that biological men and biological women have these intrinsic features which align with clichéd masculine and feminine traits. For example, Peterson regularly references these studies stating that, when given the most freedom, men and women sort themselves into different occupational categories i.e., men to engineering; women to nursing. He says there are “only two reasons that men and women differ – culture and biology – and if you minimize cultural differences, you maximize the biological differences” ([Sklavan] 2018). Basically, his common refrain is: “Men are interested in things; women are interested in people” (ibid.). Here, it can be shown that his earlier, finer point about the individual being the ultimate minority is quickly forgotten and replaced with reductive monolithic claims that generalizations of essentialism explain away male oppression, e.g., the fact that women have not always had the right to vote.

Secondly, Peterson’s emphasis on power also runs deep. It is another general claim, that postmodernists (whoever they are) only care about power. This belief of his causes him to see the world in the same dichotomy that he criticizes the mythical postmodernists for – that life is just the Will to Power. His own preoccupation on power means that he cannot see the good of representation and diversity. He also seems to characterize the world in the same power dynamics that he rejects from postmodernism, e.g., the union of two minority groups does not symbolize a victory for their finding common ground, but rather is a veiled power grab. He strawmans and monoliths the work of feminist movements when he says that “it is part of [their] notion that the best way to characterize western society is as a

tyrannical patriarchy” ([Sklavan] 2018). Against this strawman, he gives “a diagnosis for what is happening in the politically correct world [which is] resentment and the demand for power, disguising itself, most reprehensibly as compassion” ([Idea City] 2017). He conflates the demand for equality with the demand for power.

Finally, Peterson gives no credit to the claims of institutional and systemic racism, misogyny, sexism, even when he relies on similar institutional claims to buttress his philosophy. His defense of capitalism in particular focuses on wealth creation, while ignoring environmental destruction and inequality. He does address inequality at times but claims inequality is the same everywhere, but in non-capitalist systems inequality exists without wealth creation. This was made especially clear in his 2019 debate with Slavoj Žižek where he referenced GDP growth as the metric for the overall value of the capitalist model. It is well-known that GDP is a very poor indicator of the well-being of a country, let alone the well-being of those in the country who may be marginalized to any degree.

Regarding his reliance on selective institutional claims, I am referring to his take on the education system, in general, which is a major target of his ire. The educational system, taken as a whole, is a perfect example of systemic and institutional practice. It also happens to conveniently support his overall position. Yet he denies the existence of systemic and institutional prejudice that disproportionately affects minorities and their capability of overcoming institutional and systemic inequality. More egalitarian societies put forward by social justice liberalism could be said to – at the very least – acknowledge those walls (inequalities) that have been erected against marginalized peoples for the sake of profit and control, and to attempt to knock them down, so that people are free to live their best lives. Personal responsibility is still baked into this equation, but Peterson treats social justice movements as if they are only a culture of victimhood with opportunity envy. In doing so, he completely discounts the realities that minorities experience and undermines a movement which is fighting a common enemy, unbridled capitalism.

Peterson is the current figurehead for the weird world of internet backlash as it pertains to those giant franchises which attempt to diversify. There is much to critique in representation from Disney, Marvel, Star Wars, Star Trek, Doctor Who, etc., but the fact that these franchises are often treated as cultural Marxist propaganda pieces is a wild accusation with a long history. The question of whether something fails to stick to the artistic landing is too often tangled up in the question of its ideology.

THE CHARGE OF A SPINSTER AS AN EXERCISE IN POWER

remember no thought to a girl is so dread
as the terrible one – she may die an old maid
From the song *It won't be my fault if I die an old maid* – Author unknown

How to portray a strong female character in a deeply unequal society is the question at the heart of this paper. In a recent Philosophy of Film class, we watched the movies *Philadelphia Story* (1940), starring Katharine Hepburn as Tracy Lord and Rainer Werner Fassbinder's *Martha* (1974), starring Margit Carstensen as Martha. Though the films were made in different time periods and different places in the world, there was one distinct thread that they each had in common, which also nicely weaves into the fabric of the controversial political dimension of the strong female character in culture today, which is that pivotal moments of the film turned on those character's reaction to this particular concept: the charge of being a spinster.

A 'spinster' is a colloquialism for an unmarried woman, and can also be known as an 'old maid'. There is no real equivalent for a man, although 'bachelor' might be the closest.

However, in today's society being labeled a bachelor is brimming with positive connotations as it calls to mind the phrases 'eligible bachelor' or 'self-made man', the television celebrity status of *The Bachelor*, the strange freedom implied by 'bachelor pad', the 'bachelor degree'; these clustered phrases bubble up around the concept of bachelor and I would say add positively to the designation. On the other hand, the power of the term 'spinster' and all it implies is almost entirely pejorative and could be read like this: a woman's value is determined only by her desirability to a man, period. The world in which that term grew its teeth had always locked women out of the opportunities that men had, and all they had – for a very long historical time – was this short-lived desirability, in which they must hope to secure a man, or be cast out from society.

At one point in the film *Philadelphia Story*, Tracy's father chastises her: "better that than a prig or a perennial spinster, however many marriages" to which she replies in her emotionally most defeated "that is a terrible thing to say". It is a cathartic moment for Tracy, and suddenly earlier attempts at characterizing her with empty platitudes haunt her (the other characters Kittering, McCauley, CK and her father all describe her in reverential, but empty terms) – a 'goddess', a statue made of bronze, radiant, "worshipped from afar" – when what she really wants is to be useful – to have real value! Tracy's pivotal turn hangs on those characterizations – spinster and statue, easily two sides of the same coin – which she now recognizes as devoid of the essential ingredient, love. She says "I don't want to be worshipped; I want to be loved." A statue or goddess is admired or worshipped, but not loved. A spinster is perceived to be unlovable, and was used implicitly to signify that someone must be unworthy of love. To deny someone's humanity is to claim they are unworthy of love.

In *Martha*, Helmut Salomon is the darkest version of this adoration, of the persistence of a regime of domination and control – not so unlike Tracy's suitors expressing a desire to keep her in an ivory tower. In many ways, *Martha* could be argued as an ideological liberation piece, a sustained argument against marriage, possibly because marriage reinforced traditions of male domination or societal oppression. However, the claim on Martha's freedom prior to meeting Helmut would itself be a little dubious, since the movie gives several instances where Martha is shown to be in a dependent, even oedipal relationship with her own father. Martha meets her future husband Helmut Salomon almost within the precise moment of her father's death. Partly because of this, Martha is especially vulnerable at this moment.

For Martha, an equally precipitous turn takes place when her mother, Frau Hyer, calls her a "disgusting old maid" at her father's funeral. Helmut, "echoing [this] earlier, drunken denunciation of Martha by Frau Hyer" (McElhaney 2012, 213) tells Martha she is "too thin, almost skinny. When one looks at you, one can almost feel your bones. And I have the impression your body smells..." Helmut then forces Martha to confess she is a virgin. Having been charged with the 'spinster' accusation, and subsequently having her desirability and human value subtracted of all its dignity, Martha is reduced to being grateful for Helmut's advances and eventual proposal, even though he is clearly a sadist and she is only setting herself up for misery.

If Tracy must have "an understanding heart" or "have some regard for human frailty" to grow to be loved *genuinely*, she must first smash the concept as a goddess; she must embrace that vulnerability, masquerading as strength in its rejection of weakness. Modern feminists have reclaimed the word 'spinster', citing inspiration from Louisa May Alcott's *Happy Women*, profiles of "happy, productive old maids":

One of the trials of womankind is the fear of being an old maid. To escape this dreadful doom, young girls rush into matrimony with a recklessness which astonishes the beholder; never pausing to remember that the loss of liberty, happiness, and self-respect is poorly

repaid by the barren honor of being called “Mrs.” instead of “Miss.”

- Louisa May Alcott, *Happy Women*, 1868

Reappropriation in this way sucks the power out of mythology; it is a kind of subversive art in itself. The subversive nature of art in the context of the evolution of the film medium and the philosophy of language surrounding the use of this concept – the goddess/spinster – parallels the way in which we can understand genuine love for another human. To embrace them in spite of their faults because we recognize we are not perfect and there is no such thing as ‘perfect’. I see this in Nietzsche’s thinking, especially as he writes in *The Birth of Tragedy* of affirming life in spite of its suffering, in spite of its imperfection. Who can’t love a life that is perfect or a person who is perfect? This perfection doesn’t exist, so the reality – the real challenge – is to make love, to affirm life, as it really is... with all its flaws.

In the early 1900’s, the actress Alma Taylor was voted the most popular film star, even outranking Charlie Chaplin. In a 1931 interview, she wrote: “the authority of fathers, husbands and brothers over their womankind came definitively to an end with the opening of the cinema” (Stock 2015). Film was looked as liberating. But this was the Pre-Hays Code era. Eighty-five years later, in a 2015 film called *Suffragette*, a film about women fighting for the right to vote, both the stars Carey Mulligan and Meryl Streep did interviews highlighting the lack of challenging screen roles for women, “as well as the disproportionately low numbers of women in film-making jobs, and their lower pay” (ibid.). It would seem that according to Streep and Mulligan, we have moved backwards in the depiction and availability of challenging roles for women in film. It is equally hard to imagine Streep and Mulligan considering Martha in *Martha* – a woman who spends a film being increasingly and viciously dominated by a man – or Tracy in *Philadelphia Story* – a woman whose independence (or value) is somewhat measured by the fact of her having three separate men in love with her or even fighting over her – as the kind of challenging role which they would themselves desire. If not Martha or Tracy, then whom? The temptation is to present a character free of flaws, especially when those flaws are the byproducts of an unequal society.

What British film critic Iris Barry noted in “Let’s Go to the Pictures” was that, at the time – the Pre-Code Era – “three-quarters of the audience were female” (ibid.). This led her to assert that “cinema exists for the purpose of pleasing women” (ibid.). However, she also noted paradoxically that American cinema was “disproportionately concerned with love leading to marriage but not beyond (for marriage, she noted, is often the beginning of difficulties)” (ibid.). The freedoms of the women on-screen would deeply clash with the lived experience of women off-screen. This conflict sparked in the women’s imagination a sense of equality and independence, and it was this which ran smack into the Catholic conservative religious dogma which sought to reign in and censor Hollywood.

What ended up happening was the implementation of a set of industry moral standards called the Hays Code. The Hays Code was “the moment when two forces within popular entertainment coalesced to shape the depiction of women with a legacy that lingers in Hollywood today” (ibid.). The first of course, was the conservative pushback in response to the rapid social change catalyzed by the explosion of the film industry. The Catholic conservative movement believed that “rising delinquency and family breakdown was apparently exacerbated by the screen” (ibid.). Another, less transparent counter-movement was commercially driven: “comedies and romances had already by the 1920s become an elegant division of advertising – the glorious interiors, the clothes ... all these were available in consumer versions, pushed in celebrity promotions via the new medium of film-goer magazines. The best models for a flawless complexion could hardly appear flawed on or off-screen” (ibid.). These two forces combined to instigate the Motion Picture Production Code, or as it was popularly known, the Hays Code, which arguably affected women on

screen the most, since the Hays Code prohibited a picture from “lowering the moral standards of the those who see it” (Motion Picture Production Code, Wikipedia) and women were seen as being the most ‘susceptible’ to this influence. In this marriage of capitalism and Christianity, we have the perfect distillation of an ideology of control and domination at the expense of the woman: the flawless goddess worshipped from afar and imprisoned by elaborate systems of domination.

There is a sense here that even predates the “Mary Sue” trope, that an allowable strong female character is devoid of any flaws. Giving the female character flaws was historically argued to lower the viewer’s moral standards along with the sexist claim that the women watching were susceptible to this influence. The difficulty in writing female characters reflected the inequality in society. This is why *Happy Women*, though arguing for the value of these women’s lives, does not claim to be the “ideal” mode of being – and that life, in general, is still enriched by companionship and love and intimacy. But when society’s emphasis on that trumps the freedoms of the individuals involved, then it is no longer liberating, but oppressive. When we imagine the world which we should have, one which is truly egalitarian, then the task of writing a strong female character means they will have real and genuine character flaws, just like Tracy and Martha, and this gives them the capacity for growth and change.

We must also be careful not to overemphasize ‘strength’ or to define it too narrowly, for we may lose sight of valuable characteristics, such as ‘vulnerability’ (mentioned above) which due to its ‘feminine’ connotations has been historically associated with weakness. This is best shown in the phrase “well-behaved women seldom make history”, a catchphrase for female empowerment. Laurel Thatcher Ulrich, a professor of early American history at Harvard actually coined the phrase in a 1976 issue of *American Quarterly*. Her article entitled “Virtuous Women Found: New England Ministerial Literature, 1668–1735” discussed how “well-behaved or virtuous women from that time have been largely lost to history because their lives were unremarkable by the terms of who decides what counts as history” (Coohill 2017). There is a historical push and pull between the society we actually live in and the world we are trying to create – and what Ulrich’s catchphrase was actually referencing was just that the lives of “unremarkable women” were in themselves amazing and beautiful but the society was not recognizing their value.

UNREMARKABLE WOMEN

A new subgenre of shows has emerged featuring “unlikeable women” who offer “unapologetic presentation[s] of their heroines’ failings. [This] feels like a provocation: a way of challenging audiences to confront their own biases against historically less sanctioned forms of female behavior” (Alsop 2016). What these characters share is their vulnerability, the “frankness with which they disclose feelings and experiences women have long been encouraged to suppress” (ibid.). Alsop traces the origin of this predisposition to associate vulnerability with weakness to Mary Wollstonecraft’s *A Vindication of the Rights of Women*. This is echoed by popular media reinforcing a woman’s value with her capacity to be ‘strong’, with strength taking on too much of the historically masculine conception of strength. This leads to knee-jerk reactions and some strange inversion of thinking about what society should value. One example is Natalie Portman in the film *No Strings Attached*, in which she “does everything in her power to avoid commitment, even with a guy she’s actually in love with” (Chocano 2011). Another example would be Black Widow from the Marvel *Avengers* movies, an orphan trained as an assassin by the Russian mafia who reveals that she was made infertile to make her a better spy. They “took away a core element of her womanhood so she could be a tool for murder” ([Literature Devil] 2018a). She confesses to another character that she rejected the mafia for this very reason, but

somehow this caused a cultural backlash since her desire for womanhood seemed to call into question her very autonomy.

Her forced sterilization was confessed with the line, “You’re not the only monster on the team.” Blastr writer Tara Bennett accused the director of the film of “detonating an old-fashioned fertility bomb”; the Daily Beast’s Marlow Stern said the movie reduced a badass assassin to a “baby-obsessed flirt” (Adams 2015). Sara Stewart asks, “Did we really need Natasha to have a mini-breakdown over the fact that she can’t have children? Haven’t we gotten to a point where the one lonely female superhero in our current landscape can just pursue the business of avenging without having to bemoan not being a mother?” (Siegel 2015). But the backlash, of course, isn’t universal. Alyssa Rosenberg writes, “that’s a great deal of what I want from my female action heroes: that they not be required to take off their femininity when they suit up for battle ... isn’t the whole point of having women as well as men be superheroes and swordfighters that they bring a new range of perspectives to our experience of these very old stories?” (Rosenberg 2015).

With the exception of Rosenberg, the pushback against Black Widow aligns too easily with the claims of Peterson, that the radical leftists are undermining Western society, especially when you consider his essentialist claims and the concept of motherhood being so primal and integral to his overall philosophy. When vulnerability becomes synonymous with weakness, or commitment and motherhood are thought of as anti-woman, it creates a climate which is confusing, if not dangerous. In Sarah Blackwood’s 2011 article *Our Bella, Ourselves*, she discusses the character of Bella from the *Twilight* series, who when mourning a breakup “...waits, she thinks, and feels...” (Blackwood 2011). Stephanie Meyer, the writer of the *Twilight* series even includes several blank pages to signify the emptiness and feeling of loss. “She does not actualize in the sense we have come to expect from our heroines,” writes Blackwell, “...an expectation that, I might point out, is quite often based on masculinist understanding of what being effective in the world looks like” (ibid.).

Gestation, birth, and motherhood are gothic emotional and physical states in which many of one’s most carefully considered intellectual stances and commitment to autonomy are challenged and often dismantled. (ibid.)

Do these feelings make Bella weak? This paper has argued that these experiences are precisely what makes her strong, however, the larger underlying problem is in constructing the society in which these experiences hold their highest value. We know that they should as well. What we feel, what we experience, the vulnerability, the mistakes we make, and ultimately, expressions of our love are the real, true characterizations of people, binary or non-binary, and however this is artistically represented should be a freedom to exist without the ideological pull stemming from the burden of an unequal society. As long as our society remains unequal, portrayals of characters in film will always be pushed toward the ideological ends of the spectrum to combat media-centered or general prejudices surrounding marginalized people in society.

What makes it so difficult to successfully depict a strong female character in film or television is related to what our society values as a whole. But there is still a role in cinema to advance that understanding, to aid in the imagination. The new *Doctor Who* is in a unique position in that they have a timeless *character* with the eccentricities baked into the role – an alien, no less. And this means that the obstacles will largely be fantastic – monsters, demons, aliens – even if they are sometimes the literal or allegorical human failings of sexism, racism, misogyny. But the show can succeed in ways that other portrayals of female heroines cannot, if it manages to balance the intelligence, wit and wisdom of the character with the ‘radical helplessness’ of these other realities and use those weaknesses to elevate the idea that strength is not something you are, but something you have.

Creating a movie like *Martha* seems impossible by the cultural standards of today’s

filmmaking, which has not distanced itself far enough from the Hays Code for the lingering effects of its moral conditioning to fade completely. And so, when Meryl Streep and Carey Mulligan rail against the lack of challenging roles for women, they certainly do not mean *Martha*. And if the sociopolitical cultural left has any say, they do not mean Black Widow or Bella from *Twilight* either. *Martha* might actually be that challenging role missing from cinema, but to accept that role (one where a woman is dominated so completely) is to acknowledge that it is not cinema's responsibility to reflect what we want, but rather express itself purely as an art form. It is the world around us that should reflect what we want.

CONCLUSION

In this paper, I investigated the concept of the 'strong female character' and how contemporary culture wars within certain film and television franchises muddy the possibilities of artistic freedom. I briefly discussed two historical approaches (active and passive) to political engagement and ideology within the science fiction franchise *Star Trek*, an active and passive approach. The difficulties in depicting a strong female character aren't completely different from those which deal with being a black man or woman, LGBTQ+, or any minority in general, in fact, the problems are very similar. The cultural critique of art, whether it fails or succeeds, has become extremely gendered and essentialist. This was the position of Jordan Peterson, who not only leans heavily on biological essentialism for his fundamental beliefs, but is an active proponent of a kind of "cultural Marxist" bogeyman, which is the cultural touchstone propagated within the right-wing ideological backlash to depictions of strong female characters. The modern struggle has somehow aligned the essentialist cultural right with the cultural left and is eerily reminiscent of post Hays-code filmmaking, which discriminates against a *flawed* female character.

I tried to show that progress in film's depiction of strong female characters is successful only in regards to how it artistically situates itself independent of society's structure, a structure which harbors a false conception of a strong female character by the fact of its general inequality.

REFERENCES:

- Adams, Sam. (2015). "Age of Ultron's 'Black Widow Problem' isn't a Problem: It's what the movie is about" in *Indie Wire dot com*. May 5, 2015: <https://www.indiewire.com/2015/05/age-of-ultrons-black-widow-problem-isnt-a-problem-its-what-the-movie-is-about-131059/>
- Alcott, Louisa May. (1868). *Happy Women*. "Louisa May Alcott, Spinster, Enjoys Valentines Day, 1868". *New England Historical Society*. Web. Accessed January 8th, 2019 from <https://tinyurl.com/y7jwj46a>
- Alsop, Elizabeth. (2016). "Why TV Needs 'Weak' Female Characters". *The Atlantic*. Web. Dec. 4, 2016. Accessed Jan. 4, 2019 from <https://tinyurl.com/yc7fxgpm>
- Asher-Perrin, Emily. (2018). "The Most Feminist Thing *Doctor Who*'s 11th Season Could do is Refuse to Address Sexism". *Tor dot com*. Web. July 16, 2018. Accessed on December 31st, 2018 from <https://tinyurl.com/y72n28j4>
- Bastien, Angelica Jade. (2018). "Deep Space Nine is TV's Most Revolutionary Depiction of Black Fatherhood". *Vulture*. Web. January 19, 2018. Accessed on January 8th, 2019 from <https://tinyurl.com/y9eggsc2>
- Baggini, Julian. (2002). "Alien Ways of Thinking: On Stephen Mulhall, On Film" Routledge: London & New York. Web Id: Online ISSN: 1466-4615
- Bechdel Test*. (2019) from Wikipedia dot com. Accessed on Dec. 22 <https://tinyurl.com/pmz927p>
- Blackwood, Sarah. (2011). "Our Bella, Ourselves". *The Hairpin*. Web. Nov. 16, 2011. Accessed on Jan. 4, 2019 from <https://tinyurl.com/yavrlgp>
- Bria, Maggie. (2017). "How Sci-Fi Shaped the Past, and Shapes the Future" *Bria Historica*. Web. Accessed Dec. 22, 2018. <https://tinyurl.com/yan5r98f>
- Cavell, Stanley. (2004). *Cities of Words: Pedagogical Letters on a Register of the Moral Life*. Harvard University Press, Cambridge, MA & London, England.

- Cavell, Stanley. (1979). *The World Viewed: Reflections on The Ontology of Film.*, enlarged edition. Harvard University Press, MA.
- Chocano, Carina. (2011). "A Plague of Strong Female Characters". *New York Times Magazine*. Web. July 1, 2011. Acc. Jan 4, 2019 from <https://tinyurl.com/y7xbgb5f>
- Connolly, Kelly. (2018). "The Radical Helplessness of the New Doctor Who". Web. *The Atlantic dot com*. December 10, 2018. <https://tinyurl.com/ya9tm87c>
- Coohill, Joseph. (2017). "Marilyn Monroe: Well-Behaved Women Rarely Make History". *Professor Buzzkill dot com*. Web. February 20, 2017. Accessed on January 9th, 2019 from <https://tinyurl.com/yckdcccxs>
- [Idea City]. (2017). Jordan Peterson – *Political Correctness and Postmodernism*. September 12, 2017. *YouTube*. Web. Accessed on January 8, 2019 from <https://tinyurl.com/yahpr62k>
- Izadi, Elahe. (2016). "Why 'Star Trek' was so important to Martin Luther King Jr." *Washington Post dot com*. Web. September 8, 2016. Accessed on January 5, 2018 from <https://tinyurl.com/ybogx4uc>
- [Literature Devil]. (2018a). *Why Are So Many SJW Characters Mary Sues?*. September 1, 2018. *YouTube*. Web. Accessed on Jan 10, 2019 from <https://tinyurl.com/y87yd9de>
- [Literature Devil]. (2018b). *Female Characters in Media - What Makes a Character Strong*. September 15, 2018. *YouTube*. Web. Accessed on Jan 10, 2019 from <https://tinyurl.com/yc3jvevj>
- Michelson, Anne. (1969). "Bodies in Space: Film as Carnal Knowledge" in *Art Forum dot com*. Accessed Dec. 22, 2018 from <https://tinyurl.com/ydxjz5km>
- McElhaney, Joe. (2012). "A Nagging Physical Discomfort: Fassbinder and Martha" in *A Companion to Rainer Werner Fassbinder*, First Edition. Ed. by Bridgette Peucker. Published by Blackwell Publishing Ltd., Ch. 11, pp. 204-225
- Mulhall, Stephen. (2008). *On Film: Second Edition*. Routledge, NY.
- Nietzsche, Friedrich. (1872/2008). *The Birth of Tragedy*. Trans. by Douglas Smith. Oxford University Press, NY.
- NPR. (2011). "Star Trek's Uhura Reflects on MLK Encounter" on *NPR's Tell Me More*. Radio. Transcript from *NPR dot org*. Web. January 17, 2011; Accessed on January 4, 2018 from <https://tinyurl.com/y7fd5s3s>
- Rosenberg, Alyssa. (2015). "The Strong feminism behind Black Widow, and why the critiques don't stand up" in *Washington Post dot com*. May 5, 2015: <https://www.washingtonpost.com/news/act-four/wp/2015/05/05/black-widows-feminist-heroism/>
- [Ruminate]. (2017). *Postmodernism and Cultural Marxism: Jordan B Peterson*. Published on July 6, 2017. *YouTube*. Web. Accessed on January 7, 2019 from <https://tinyurl.com/y97pfb8c>
- Sharpe, Matthew. (2020). "Is 'cultural Marxism' really taking over universities?" in *The Conversation dot com*. Web. September 7, 2020. Accessed at: <https://theconversation.com/is-cultural-marxism-really-taking-over-universities-i-crunched-some-numbers-to-find-out-139654>
- Siegel, Miriam. (2015). "Structuring a Superheroine: feminist film criticism and the Black Widow Controversy" in *24 Frameworks per second dot com*. May 11, 2015. Accessed at: <https://24frameworkspersecond.wordpress.com/2015/05/11/feminism-and-the-black-widow-problem/>
- [Sklaven]. (2018). *Jordan Peterson: Full Interview*. Published October 29, 2018. *YouTube*. Web. Accessed on January 8, 2019 from <https://tinyurl.com/y7lprlfd>
- Stock, Francine. (2015). "Women and Hollywood". Web. *Financial Times dot com*. October 9, 2015. <https://tinyurl.com/y8esgc8b>

NATIONALISM AS AN IDENTITY PROBLEM – RICOEUR AND THE DOMINANCE OF *IDEM* IDENTITY

Author: VLADIMIR LUKIĆ

Email: vl.lukic.96@gmail.com

Mentor: Assist. Prof. Matej Cibik

Centre for Ethics as Study in Human Value, University of Pardubice

Introduction: By using a phenomenological account of identity, this paper provides criticism of the sentiments of nationalism. In order to achieve the goal of this paper, one would need to refer to the author who has, arguably, elaborated the most concise account of the *self* within one phenomenological tradition – Paul Ricoeur. By deciphering his notion of the narrative self, we are faced with two notions – *ipse* and *idem* identity, which can roughly be translated as selfhood and sameness. This proves to differentiate between our subjective experience of our self and the identity which we find in some categorizations. By using this basis, this paper will provide criticism of the notion of nationalism as a lack of a subjective perception of the self.

Aim: The aim of this paper is to provide a way to talk about the sentiment of nationalism as a lack of subjective experience. The main role of this argument is to show that there is a discontinuation in our selfhood.

Material and Methods: The methodology of this paper has two parts. The first part is based on a theoretical analysis and the second part is the critique of nationalism based on the phenomenological approach.

Results: A result of this topic should prove to offer a more elaborated approach on how we could consider nationalism as an issue of a conceived identity. It should provide an argument to support this view and open a further discussion.

Conclusion: By concluding everything that has been said, holding beliefs and sentiments towards nationalism are expressed through the dominance of *idem* identity, or a lack of *ipse* identity. To put it in simpler terms, nationalism is an identity problem which originates from the lack of subjective experience of the *self*.

Keywords: nationalism; identity; sameness; selfhood; Ricoeur

...But separated from history and geography, something the great historian is careful not to do, these traits are solidified and lend themselves to exploitation by the most harmful ideologies of “national identity.” It will be the task of a reflection on narrative identity to balance, on one side, the immutable traits which this identity owes to the anchoring of the history of a life in a character and, on the other, those traits which tend to separate the identity of the self from the sameness of character.
(Ricoeur, 1992, p. 123)

1.0. Introduction: Ricoeur and the Problem of Nationalism

The opening quotation is one of the very few instances in which Ricoeur mentions nationalism. However, that does not stop us from expanding on this quotation and opening a discussion based on the reading of Ricoeur’s comprehensive theory. Now, we can con-

sider nationalism both as a socio-historical and as a psychological phenomenon. Having said that, this paper will consider the second aspect of nationalism and give explanatory substance based on the identity theory. It is also my belief that the psychological aspect of holding nationalism to be the state of things is found within the sentimental area. As Martin Tyrell states, nationalism arises from the realm of the political, but it is transformed into something more when it becomes personal politics mixed with passion. (Tyrell, 2008, p. 236) Nationalism becomes personal when it becomes derived from the public sphere and internalized as a sentimental political ideology. According to Tyrell, there seems to be no stronger political ideology when it comes to the strength of the emotional response of the subject holding it to be true. (Tyrell, 2008, p. 236) We can even, following the steps of Benedict Anderson, note that the question of nationalism doesn't necessarily have to do with *what* it is, but *where* it is. (Anderson, 1991, p. 6) In Anderson's opinion, nationalism is something which is purely an imaginary phenomenon, an idea of a community based on the psychological tendencies of an individual. He/she doesn't even know the members of the community that he/she fetishizes, however, those members are important nonetheless, because of the ideology surrounding them which breeds the feeling of belonging.

Now, the question which has a lot of importance to this project arises – how can we look at this phenomenon based on the psychological realm? The answer brings a multiplicity of responses, we have various methods in both psychology and philosophy of conducting an analysis of it. The one which I am particularly interested in is the method of phenomenology, which opens up a question of the identity theory. That is to say, if nationalism is, as Tyrell has noticed, a personal ideology, it has to be held to be true by a subject which can conceive of himself/herself as a person. And, following from that, each person has an identity which he/she uses to differentiate him/herself from the others. However, at the same time, this personal identity is a tool to enable oneself to see him/herself as a part of a group. We often identify ourselves as a part of a group in a specific context. Sometimes, we designate ourselves as a part of a group which is based on a specific practice – we are parents, philosophers, men, women, consumers, citizens of a particular community. There must be, however, a balance between a personal identity and a group one, in order for an individual to have a healthy self-perception. I want to argue that nationalism is a product of an inequality between the subjective perception and the perception of the *self* within a group. That is to say, nationalism comes as a need in which we liquidate our selfhood and transform it into a group identity.

Having said that, Ricoeur's theory of narrative identity proves to be a great instrument for us to use in this research. His theory encompasses both personal subjectivity and group identity. By making a differentiation, we can use the quotation given at the beginning of the paper as a means of providing substance to the overall claim I am trying to argue for.

2.0. The Self Between *Iipse* and *Idem*

The notions of *ipse* and *idem* identity have been a part of Ricoeur's philosophy for a long time, especially made explicit in his *Time and Narrative vol.3*, where he mentions them at the most basal level. (Ricoeur, 1985, p. 246) Despite that, the introduction of those notions was connected to different sets of problems he was tackling, as he admits himself.¹

In the broadest sense possible, when we talk about *ipse* and *idem*, we talk about selfhood and sameness. The elaboration which I tend to give in this subchapter, for it is within

¹ In the footnote, Ricoeur adds this: *The notion of narrative identity, introduced in Time and Narrative 3, responds to a different set of problems: at the end of a long voyage through historical narrative and fictional narrative, I asked whether there existed a structure of experience capable of integrating the two great classes of narratives. I then formed the hypothesis according to which narrative identity, either that of a person or of a community, would be the sought-after place of this chiasm between history and fiction.* (Ricoeur, 1992, p. 113)

Ricoeur's *Oneself as Another*, that this distinction, according to his words, *attains its fullest development*. (Ricoeur, 1992, p. 114) Both *ipse* (identity understood as selfhood) and *idem* (identity understood as sameness) constitute the narrative *self*, or, in the light of the earlier discussion, the fragile, wounded *self*. It is fragile because it is constituted between this constant dialectic which is opposite in nature.

I would ask the reader to bear with me while I try to give a theoretical comparison in order to make *ipse* and *idem* more understandable, or, at least to point out a reason for Ricoeur to introduce these notions. To my belief, Aristotle's theory of substance and *being* is a good example on how to think about this. According to Aristotle, the goal of the *first philosophy* is to explore *being as being*, a being which is "extracted" from its features. (Aristotle, 1998, p. 77) That *being* can be located in his work on *The Categories*. The theory of substance dictates that everything that exists is a composition made of the primary and the secondary substance. (Aristotle, 1889, p. 6) Let us, therefore, see what Aristotle means when he talks about these substances. Consider this example – a cat named Mimi. The individual cat, Mimi, is the primary substance. We can understand it by thinking of it in terms of the individual subject/object. When we say *this bowl*, *this pen*, *this cat*, by pointing to the existent, individual subject/object, we are pointing at the primary substance. The secondary substance is predicated within the primary substance. Namely, the second substance is concerning the species and the genera of the primary substance. (Aristotle, 1889, p. 8) Therefore, when we think of what Mimi is (e.g., a cat, an animal, a living being etc.), we are referring to the secondary substance.

In the contemporary theory of personhood, we can distinguish two important aspects of the constitution of a person. (Glas, 2003, p. 347) When we talk about, for example, a specific individual X, we must note two things. The first is that X is a person who is an individual and, in his/her individuality, unique. The second thing that we should note is that, even though X is unique, he/she is still a member of one group. In this regard, X is a human being, a person, rational deliberator, living being etc. We have, on the one hand, uniqueness and, on the other hand, similarity, or sameness. That is to say, when we talk about the unique aspect of X, or, X-ness of an X, we talk about the individual identity. Likewise, when we talk about the sameness of an X with the other class of subjects/objects that an X is a part of based on the species/genera properties, we talk about the structural identity. In this regard, numerical and structural identity correspond on the most general level with the Aristotelian notions of the primary and secondary substance. If that is the case, what then, is distinguishing human beings from other objects or living beings? This is one of the issues that Ricoeur brings to light. We cannot, in this matter, distinguish between the questions of – *who am I?* and *what am I?* (Ricoeur, 1992, pp. 4-23)

In fact, Ricoeur finds that both numerical and structural identities fall under the traits of *idem*. (Ricoeur, 1992, pp. 116-117) With those two identities, *idem* contains two more traits – uninterrupted continuity and permanence in time. The third trait of *idem* identity, uninterrupted continuity, can be seen through the lenses of change. Let us consider a subject X during different time periods. At t1, X was 5 years old; he/she has a specific mental and physical constitution. At t2, X is a 25-year-old adult; he/she has replaced most of the cells in his/her body² and his/her mental configuration is vastly different. The experiences that have occurred during the last 20 years, X's connection to people, his/her choices have had a necessary impact on how X perceives the world at this moment. Following from that, how is X the same person as he/she was back then? How can we escape the Aristippus Paradox?³

² Most of our cells because, as Ron Milo and Rob Philips write – *Replacement of our cells also occurs in most of the other tissues in our body, though the cells in the lenses of our eyes and most neurons of our central nervous system are thought to be special counterexamples*. (Milo & Philips, 2015)

³ Aristippus, based on Irwin's interpretation, is one of the first philosophers to make the argument for the fact that one person is not one and the same in different time periods. (Irwin, 1991)

This is where Ricoeur's notion of uninterrupted continuity comes into play. He states that this is a part of *idem* identity and that it is based on "tracking back" *between the first and the last stage in the development of what we consider to be the same individual*. (Ricoeur, 1992, pp. 4-23) This part of our *idem* identity is what enables us to have a conception of *the self* even if *the self* drastically changes during an extended time period. As Sebastian Kaufmann states – *However, relying only on continuity through time is usually not enough to ascribe identity. It is hard to ascribe identity to a thing in which I do not recognize the permanence of any characteristic*. (Kaufmann, 2009, p. 66) Naturally, this trait of *idem* identity must be considered just a trait; that is to say, it is a necessary, but not a sufficient condition for us to conceive an identity.

The last dimension of identity is the permanence in time. In many regards, it is quite like the idea of the uninterrupted continuity, yet, as Kaufman observes, it is much more complete (he states that, in fact, it is the most complete idea of sameness). (Kaufmann, 2009, p. 67) So, what is the substance of this sense of identity which gives the most insight of *idem* identity? To portray this, Ricoeur offers us an example – if we think of a tool that we will use for longer periods of time, surely, we will need to replace some of its parts. (Ricoeur, 1992, p. 117) One might think, and rightfully so, that this is the ship of Theseus, the famous argument from the metaphysics of identity, all over again! If we replace all the wooden parts of the ship with metal ones, does that ship remain the same ship? For Ricoeur, the solution to this paradox is found in the idea of structure. Namely, *the idea of structure, opposed to that of event, replies to this criterion of identity, the strongest one that can be applied*. (Ricoeur, 1992, p. 117) Temporal aspect is very important to note. Even if it is partially present in the sense of the uninterrupted continuity, it takes its full shape in this instance. The structure keeps an X holding its identity as an X from t1 to t2.

This would be the four-fold constitution of *idem* identity. Let us repeat the already mentioned – when we get asked the question of *what* we are, we are answering by providing the constitution of *idem* identity. *What* I am is an individual member of a species with whom I share many similarities. However, I am also unique. I am also a temporal being, I am subjected to changes. Therefore, I am one and the same through time and this idea can be attained within the notion of my structure. The fusion between these things brings us to answer the question of *what* we are. What, then, to answer when someone asks *who* we are? The answer to this question can be found in Ricoeur's conception of *ipse* identity. But, before we talk about that, a "bridge" would have to be provided. A bridge that links *idem* and *ipse*. This bridge is built from Ricoeur's conception of the character. Character encompasses these four senses of *idem* identity and opens a way for selfhood to be experienced. The fact that it encompasses four dimensions of *idem* identity is never elaborated by Ricoeur himself. Even though he thinks it is clear from the case he made, it is, sadly, very vague, and open to interpretation.

Following Kaufman (Kaufmann, 2009, p. 67), we could assume that the numeric identity is embedded within the character because it is based on the uniqueness of one's character constitution. For example, our characters are formed out of experience, habits, tendencies, norms etc. This composition is unique when it comes to every individual. On the other hand, the qualitative identity is seen in the fact that we can compare two (or any amount) of characters. We can say that person X has a viler character than person Y. We can say that X has a specific trait of character which is, say, laziness and that it is a distinctive feature; while on the other hand, Y has a distinctive character trait which is being attentive. Of course, being lazy and being attentive do not necessarily have to be comparable, but it is the case that we can distinguish them when we compare characters. Characters are also prone to changing. If X was lazy in the past, he/she might not be in the present. Consider assuming, for the sake of an example, that X and Y are acquaintances and that they have not seen each other for years. Y has always thought that X was incredibly

lazy and that he/she was very irresponsible. After some years have passed, X and Y have met again and started spending some time together. Y has noticed that X is much more productive and proactive than he/she was years ago. The character trait that X once had has changed. It is in this case that we can notice that X is the same person, even though there have been certain changes in the overall character configuration. The permanence in time is concerned with the structure of the character. The structure of the character does not shift (even though the traits do) and it remains the same over time.

Henceforth, the character. Starting from Ricoeur's definition of the character, we can see that it is a *set of lasting dispositions by which the person is recognized*. (Ricoeur, 1992, p. 117) Ricoeur's notion of character is very similar to Aristotle's version in many regards. Both conceptions have activities as their main integrating force. Namely, we form our characters by means of fulfilling activities which are embedded within one society. We "scan" this tradition and form our characters from the traits that we gain from it. Although activities are the most explicit force forming our characters, there are other contributors as well. Values, ideals, and heroes are also necessary for our characters to be molded into a coherent set of dispositions. This is, in fact, very complimentary to MacIntyre's notion of myth, in which he states that social narratives are visible in the stories that we tell and teach to form ideals. (MacIntyre, 2006, p. 7) Therefore, it is not surprising when Ricoeur finds dispositions to be a mixture of habits (which come from activities) and identifications (arising from the already mentioned values, ideals, and heroes).

Now, the important question arises – how does the character open a dialectic between *ipse* and *idem*? Some theorists argue about this instance in different manners. Bernard Dauenhauer argues that the character is only a matter of expressing *idem* identity in contrast to keeping one's promise, which is an expression of *ipse* identity. (Dauenhauer, 1997, p. 130) On the other hand, Hall argues that there is indeed a dialectic, or an overlapping of *idem* and *ipse* occurring in the notion of the character. (Hall, 2007, p. 27)

This debate is, I argue, easily solvable if we look at one extended quote from Ricoeur:

...Character assures at once numerical identity, qualitative identity, uninterrupted continuity across change, and, finally, permanence in time which defines sameness. I would say, barely skirting paradox, that the identity of character expresses a certain adherence of the "what?" to the "who?" Character is truly the "what" of the "who." It is no longer exactly the "what" external to the "who," as was the case in the theory of action, where one could distinguish between what someone does and the one who does... Here it is as a question of the overlapping of the "who" by the "what," which slips from the question "Who am I?" back to the question "What am I?". (Ricoeur, 1992., p. 122)

Following on from this quote, clearly Ricoeur states that it is within the character that *ipse* announces itself as *idem*. Through the character, the person in question is expressing his/her *self* through it. So, when I look at my character, I can find an answer to, according to Ricoeur, the Cartesian question of "*what am I?*"; however, an answer to this question refers to the question of "*who am I?*".⁴

Dauenhauer is right when he states that the character is the expression of *idem* identity. (Dauenhauer, 1997, p. 131) However, that is just one dimension of the character. Within it, we find the overlapping between *ipse* and *idem*. Now that we have a bridge that connects *ipse* and *idem*, let us see what Ricoeur thinks about *ipse* identity.

Ipse identity stands for the designation of selfhood. Contrary to the sameness of *idem* identity, selfhood is purely subjective. It is, in the words of Glas, *a reflexive structure, a*

⁴ It also stands upon the ontological difference, which was introduced by Heidegger, the one between *Dasein* and *Vorhandenheit*. Ricoeur talks about this in his last chapter of this book. Although this is an interesting topic on its own, I would firmly like to avoid opening this topic, having in mind that it brings me nothing important to add to the table in my project. (Ricoeur, 1992, p. 309).

self that exists by relating to itself. (Glas, 2003, p. 348) Selfhood can be understood as a subjective feeling of ourselves. It is embedded by the values that we hold on to and promote, things that we do, our relationship to the world and people around us etc. When we are asked *who* we are, we usually reply with something along the lines of – “I am a philosopher”, “I am a father”, “I am X’s friend”, “I am an honest person”. These attributes come from self-perception we have in the world around us. Ipse identity also comes to be known through the overlapping with idem identity in our character. Going back to the very beginning and remembering the distinction that Hünefeldt illuminates, we see that there are two ways of *belonging to a world* – subjective and objective. *Idem* identity resides in the realm of objective while *ipse* identity resides in the realm of subjective.

Just like with idem identity, *ipse* identity needs a temporal principle to be extended through time. According to Ricoeur, this is seen in the act of keeping one’s word. (Ricoeur, 1992, p. 123) We promote self-awareness and the choice of extending an act into the future by taking agency in keeping our word and holding our promises. As character extends idem identity, keeping a promise extends *ipse* identity.

Ricoeur speaks much less about *ipse* identity than he does about *idem* identity. Henry Venema explains very well why that is the case in the following passage:

So, what in the end does Ricoeur have to tell us about who we are? Well, not very much, and rightly so. Ricoeur can’t nor should he have anything to say about who I am; only I can and those who know me. Selfhood is a practice, a project, a performative process for which I can give a semantic or narrative account. But only you can tell me your story and I can tell you mine. (Venema, 2000, p. 245)

Ipse is something that is unique, that is only our own. Asking someone about their *ipse* identity is asking someone for every etiquette they tend to put on themselves. Having that in mind, this is purely an individual category; a category which is constantly in a destructive dialectic with idem identity. This interplay of destructivity forms a fragile subject, a wounded *self*, a narrative identity.

3.0. Nationalism and *Idem* identity: The Claim

Let us now try to make a claim which was promised in the first chapter. We have made a distinction between *ipse* and *idem* identity, so the reader can have a broader overview of the theoretical parts that this argument uses. Let us, firstly, go back to the quotation we have opened this paper with. It is clear that Ricoeur calls for separation between *ipse* and *idem* identity in order for “harmful ideologies” such as nationalism to be refuted. Now, why is that the case? Why should there be a clear distinction and why does Ricoeur call for reflection on this issue?

Let us remind ourselves what *idem* identity encompasses – numerical and structural identity, uninterrupted continuity, and permanence in time. These traits, when taken within one bracket, constitute the identity which we can refer to in order to answer the question *what am I?* And the consequence of that is, as mentioned – a member of some category. Correlating that to the notion of nationalism, we find ourselves as members of the specific community, one built upon the notion of a nation. Then, when asked a question of *what am I?*, the answer comes in the form of – *I am a member of a nation X*. One of the problems that might be raised in this instance would be that *idem* identity also presupposes the numerical identity. In this sense, an individual Z who is seeing himself as a member of a nation X can also consider himself an individual Z because, even though he/she is determined by the structural identity, he/she is also an individual. However, that is, as we have mentioned, according to Ricoeur, still not enough to depict an answer to the question – *who am I?* (Ricoeur, 1992, p. 116) The reason for this claim is that an individual

should consider oneself as an individual in both the subjective and the objective regard. It is true that an individual Z is still an individual, but this *idem* individuality comes from the difference between Z and Z1. Namely, we can consider this individuality merely as a relational category. Hypothetically, if an individual Z would be an only individual, without an *ipse* identity in the equation, he/she wouldn't be an individual.

Having said that, nationalism is a category which is characterizing the immersion of a subject within one categorization, belonging to one nation. One of the important factors why this is the case is the need for self-affirmation and self-esteem. In short, attaining one collective system of virtues as if it were one's own, after which it becomes a source of self-esteem. Jeff Spinner-Halev and Elizabeth Theiss-Morse note that the experiments from the field of social psychology are very clear on this issue, the stronger one nation is, the stronger one's self-respect will be as well (and the same goes for the contrary, if one nation is weak, self-respect is also weaker). (Spinner-Halev & Theiss-Morse, 2003, p. 515) The political problem arises in the sphere of the psychological yet again. Our answer to trauma, insults, stress, or anything that can lead to the deterioration of the image we have of ourselves is located within our psychological defense mechanism. One of the answers is using the mechanism of denial, negation, narrative transformation and taking away the value of the matter which led us to activate our defense mechanisms in the first place. One of the examples would be if person X, someone who is very dear to person Y, would directly insult something that person X dearly values and considers as a part of their identity. Person X can answer this with denial, convincing him/herself that this was not as serious as it was; negate the fact that it has happened at all; transform the event into something which goes into the system of values that X holds or just taking away every credibility that person Y has within his/her consideration. This is also the case when we turn towards the realm of the political, if one deals with the personalized view which is fused with one's identity. The political implications can be detrimental in that regard; the discourse becomes "us" versus "them" and we tend to use the same mechanisms to shape our view of the political realm. That is to say, just as the members that identify strongly with one nation gain self-esteem from the positive aspects, they tend to disregard the negative aspects of it. (Spinner-Halev & Theiss-Morse, 2003, p. 520) On the other hand, this identification can also go in another direction. Dorwin Cartwright writes that the members of unprivileged communities often tend to have feelings of self-hatred and worthlessness. (Cartwright, 1950, p. 155)

Now, what is the way out of this conundrum? We are indeed embedded within one society and within one nation. Isn't it natural to identify oneself as a member of that nation? It is true that we cannot escape from this identification, it is completely reasonable to do so and, I would argue, a necessary thing in order to be a solidary individual who cares about his society as a whole. However, that is not the extent of our identity. The end of this conundrum is, as Ricoeur has stated in the quote with which I have opened this paper, is within reflection. We are more than our attributes; we are the ones having them. The role of *ipse* identity is, therefore, to lead us from our characterization based on the categorizations and into the subjective experience of ourselves. Phenomenological regression based on reflection could provide a key to solving nationalism that is proving to be an identity issue. This, as one might imagine, requires a deeper psychological investigation into the needs and the necessities of someone holding nationalism close to their identity. But be it as it may, the role of this paper is to show a phenomenological account of the problem of nationalism which is based on the theory of identity. Everything beyond that goes outside of the scope of this paper. Having said that, using Ricoeur's phenomenological theory of narrative identity, I believe the claim has been made that nationalism can be considered an identity phenomenon.

4.0. Finishing Remarks

Having in mind everything that has been said, we can conclude this paper. Namely, this paper has been opened with suggesting a problem and a method which deals with this problem. Nationalism has been designated as a phenomenon which will be explored through the lenses of phenomenology. To narrow down the field of investigation, we have considered nationalism as an identity problem. Therefore, to explore it as such, we have used the philosophical theory of Paul Ricoeur as a basis upon which the claim has been built. By doing so, we have derived *ipse* and *idem* identity which can be elaborated by the identity based on subjective feeling of the *self* and the identity based on the categorizations of the *self*. The consequence of this differentiation is to show that nationalism is a product of one identity superordinating the other and disregarding the importance of balance. The final claim is that nationalism can be considered as an identity problem, which can be addressed by the reflective account of exploring the subjectivity which the account of *ipse* identity encompasses.

Bibliography

- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Aristotle. (1889). *Organon, Or Logical Treatises*. London: William Clowes and Sons.
- Aristotle. (1998). *The Metaphysics*. London: Penguin Books.
- Cartwright, D. (1950). Emotional Dimensions of Group Life. *Feelings and Emotions*.
- Dauenhauer, B. (1997). Ricoeur and Political Identity. In B. Dauenhauer, *Paul Ricoeur and Narrative Context and Contestation*. Cagliari: University of Cagliari Press.
- Glas, G. (2003). Idem, Ipse and the Loss of Self. *Philosophy, Psychiatry & Psychology* v.10., 347-352.
- Hall, D. (2007.). *Paul Ricoeur and the Poetic Imperative: The Creative Tension between Love and Justice*. Albany: State University of New York.
- Irwin, T. H. (1991). Aristippus Against Happiness. *The Monist*, 55-82.
- Kaufmann, S. (2009). *The Attestation of the Self as a Bridge Between Hermeneutics and Ontology in the Philosophy of Paul Ricoeur*. Wisconsin: Marquette University.
- MacIntyre, A. (2006.). Epistemological Crises, Dramatic Narrative, and the Philosophy of Science. In A. MacIntyre, *The Tasks of Philosophy*. New York: Cambridge University Press.
- Milo, R., & Philips, R. (2015). *Cell Biology by the Numbers*. New York: Draft, later published by Garland Science, Taylor and Francis Group.
- Ricoeur, P. (1985). *Time and Narrative* vol. 3. Chicago: University of Chicago.
- Ricoeur, P. (1992.). *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press.
- Spinner-Halev, J., & Theiss-Morse, E. (2003). National Identity and Self-Esteem. *Perspectives on Politics* vol. 1., 515-532.
- Tyrell, M. (2008.). Nation-states and states of mind: Nationalism as. *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 233-250.
- Venema, H. (2000). Paul Ricoeur of Refigurative Reading and Narrative Identity. *Symposium* 4 (2).

NACIONALIZAM KAO PROBLEM IDENTITETA – RIKER I DOMINACIJA *IDEM* IDENTITETA

Autor: VLADIMIR LUKIĆ

e-mail: vl.lukic.96@gmail.com

Mentor: Doc. Matej Čibik

Centre for Ethics as Study in Human Value, University of Pardubice

Uvod: Koristeći fenomenološki prikaz identiteta, ovaj rad kritikuje sentiment nacionalizma. Da bi se postigao cilj ovog rada, potrebno je pozvati se na autora koji je, verovatno, razradio najsazetiji prikaz sopstva unutar jedne fenomenološke tradicije – Pola Rikera. Dekonstrukcijom njegovog pojma narativnog sopstva, suočeni smo s dva pojma – *ipse* i *idem* identitet, koji se grubo mogu prevesti kao sopstvenost i istovetnost. Ovo pokazuje razliku između našeg subjektivnog doživljaja sopstva i identiteta koji nalazimo u nekim kategorizacijama. Koristeći ovu osnovu, ovaj rad će kritikovati pojam nacionalizma kao nedostatak subjektivne percepcije sebe.

Cilj: Cilj ovog rada jeste da pokaže način da se govori o sentimentu nacionalizma kao nedostatku subjektivnog iskustva. Glavna uloga ovog argumenta jeste da prikaže da postoji prekid u našem sopstvu.

Materijal i metode: Metodologija ovog rada ima dva dela. Prvi deo zasnovan je na teorijskoj analizi, a drugi deo je kritika nacionalizma zasnovana na fenomenološkom pristupu.

Rezultati: Rezultat ove teme trebalo bi da ponudi detaljnije razrađen pristup tome kako bismo nacionalizam mogli smatrati pitanjem identiteta. Trebalo bi da pruži argument u prilog ovom stavu, te da otvori dalju diskusiju.

Zaključak: Zaključivanjem svega što je rečeno, držanje uverenja i osećanja prema nacionalizmu izraženo je kroz dominaciju *idem* identiteta ili nedostatak *ipse* identiteta. Jednostavnije rečeno, nacionalizam je problem identiteta koji nastaje zbog nedostatka subjektivnog iskustva sopstva.

Ključne reči: Nacionalizam; identitet; istost; sopstvenost; Riker

ON MODERN COMMUNICATION: HOW HAS TWITTER CREATED A NEW LINGUISTIC SUBCULTURE – THE WORLD OF #INTERNET SLANG

Author: MILICA POLIĆ

Email: milica.polic@student.flf.unibl.org

Mentor: Full Prof. Tatjana Marjanović

English Department

Faculty of Philology, University of Banja Luka

Introduction: This paper aims to explain a usually taken-for-granted but simultaneously serious phenomenon – the influence of Twitter on the English language and its manifestation through linguistics. Being a global language, English is prone to various influences and inevitable changes related to its linguistics. These language variations are particularly related to orthographic, lexical, grammatical and discourse features, creating in that way a brand-new linguistic subculture ubiquitous among Twitter users.

Aim: The aim is to shed light on that side of Lingua Franca that has been affected by the usage of 206 million monetizable daily active Tweepers worldwide, as well as to increase awareness of the proper language usage.

Material and Methods: For the purpose of writing this paper, Twitter posts and reposts are taken into consideration. Language variations are found, listed, analysed and labelled as a kind of Internet slang. Covering a rather large area from a single morpheme to the discourse itself, variations that are imposed on Twitter are analysed from a linguistic point of view. As an indispensable part of the stream, 100 memes from different sources are analysed in terms of their sentence structure as the best indicator of the language quality and proficiency level.

Results: Having analysed the language novelties Twitter has brought with itself, a fact that emerges as a consequence is that the English language is evolving but simultaneously suffering more than ever in history, for fewer and fewer words are used as a result of imposing the importance of brevity of expression and promoting memes and emojis as a suitable substitution for real words and meaningful sentences.

Conclusion: The discussed language – Lingua Tweepers is still English, however, simplified, monotonous, and remarkable for the mentioned linguistic variations, all of which indicate the undeniable existence of a new linguistic subculture.

Keywords: modern communication; Twitter; new linguistic subculture; Internet slang

INTRODUCTION

At a time when the entire population has gone thoroughly digital and when our lives and thoughts are focused mainly on the contents we encounter online, it's high time we put the effect the digital world has on the language itself under scrutiny. Language has always been the main media of communication, connecting people all over the world, helping them to interact and negotiate. It is a truth universally acknowledged that the English language is a unique global system of everyday communication in all domains and areas of private and public life. It tirelessly resides in a permanent state of fluctuation, metamorphosis, and expansion. Being such an alive matter prone to variations on different levels of its usage, English has become the most dominant language of the Internet

as well. Despite the fact that Twitter has a drastic impact on the sheer volume of people communicating by sharing posts and that English is evolving at a faster rate now than at any other time in history due to social media's influence, we cannot deny the fact that technology has always had a huge impact on language. With the arrival of the printing machine in the 16th century, new language styles, spellings, and punctuation systems developed; when the telephone came in the 19th century, it altered the language by introducing new patterns of dialogue; later on, broadcasting in the 1920s changed the language with its new styles of the medium, such as sports commentary, news reading, weather forecasting, and chat shows, and then the Internet came into being with its wide range of novelties regarding the language. The emergence of the Internet and the consequential array of social media, with its immeasurable impact on the world, has undoubtedly resulted in a variety of language styles and variations. The language has become so diversified as a result of electronically mediated communication. There is a multitude of new styles to exploit, the styles of English that are emerging as a consequence of social media usage, with Internet slang as the most prominent of them all. However, the excessive usage of Internet slang undoubtedly affects the formal English vocabulary negatively. Being exposed to a myriad of perspectives and approaches to language, people unconsciously tend to adopt language anomalies they encounter on Twitter and apply them in their own writing. With the exception of academic journalists and not so many educated experts, the majority of the written texts by the general public on Twitter is not edited, supervised, or checked to ensure that proper use of the English language is taken into consideration. The force of the Internet zeitgeist has been changing and supercharging our conversations for over 30 years. Being rather lackadaisical when writing on Twitter and taking language for granted by using it freely, people very often aspire to minimise the process of producing sentences by shortening words or using emoticons, making the language resemble hieroglyphs and themselves cavemen who interact by signs. In that way, various new language trends are bound to appear, among which the one that could menace literacy due to the use of abbreviations and uncommon jargon in writing is the most prominent. This trend harks us back to a distant past labelling modern population the generation of the so-called screen-obsessed illiterates. So, through different technological manifestations and the abovementioned modern pervasive trend of the English language, we encounter a new linguistic subculture with its consequential rules and postulates. Internet slang, however, often emerges alongside memorable images but takes on a life of its own as users engage in a phenomenon called linguistic accommodation. Linguistic accommodation is, ergo, the process by which participants in a conversation adjust the aspect of the language they use to the usage of the other participant. This phenomenon is so ubiquitous on Twitter, that it enforces the creation of a new linguistic subculture distinctive for its brevity and sometimes even ambiguity. Accordingly, with the advent of Twitter as a suitable platform for new societal and language trends, a new linguistic subculture existing as a kind of a deviation from the established standard language has been developing for years. English is second to none language of Twitter. With 5,282,657 Twitter users writing in English and approximately 32,000,000 tweets written in English, its nickname *Lingua Tweeta* has expectedly come into use. It is an undeniable truth that social media in general has become a place where we keep in touch with friends and family, cultivate relationships, flirt and fall in love, share moments of intimacy, and both happiness and desperation. In a nutshell, social media has become a confessional. Twitter gathers various profiles of people, all of whom have different approaches to it. Nevertheless, there are also those who tend to share much more different content related to memes and emoticons. Therefore, it's obvious that the world of Twitter is inundated with posts ranging from the smallest units of language over inscribed memes to long-winded articles, all of which contribute to the creation of the new linguistic subculture. However, in order to be able to get into grips with

the phenomenon of the new linguistic subculture, the quintessential movement we have to make is to try to denote some language deviations and to analyse them on more than just one sample. In that sense, this paper adduces six interesting phenomena dominating Twitter: *the abundance of abbreviations and acronyms, appropriating existing vocabulary, introducing new vocabulary – neologisms, misused grammar rules, the language of memes, the rise of emojis as the next phase in language and communication*, all of which are analysed through the prism of the abovementioned language features.

MATERIAL AND METHODS

The Internet is undeniably one of the greatest patents human beings have ever invented ranking with print, the railways, the telegraph, electric power and television in the sense of its impact on society. Nevertheless, it is not the aim of this paper to reflect on the consequences that living in cyberspace has had on an individual in a sociological respect. The aim is to explore the ways in which the nature of the electronic mechanism affects language in general. Common people as well as all those living a so-called netizen life could surely witness that social media, with Twitter as the most innovative platform regarding its language, has become the focal point of the phenomenon called the Internet. How Twitter has changed the English language and influenced its linguistics, resulting in a creation of a completely new linguistic subculture, is the focal point of this research. For the purpose of providing as detailed research as possible, Twitter posts and reposts were one corpus of the research.

According to Crystal (2001,7) many stylistic approaches recognize five main types for written language: **graphic features, orographic features, grammatical features, lexical features, and discourse features**. All of them, with the exception of the first one, were taken into consideration when the Twitter language was analysed. So, what happens, linguistically, when members of the human race use technology enabling all of them to be in routine contact with anybody? I would say innumerable deviations. Therefore, gradually starting from the tiniest parts of language – the letters, over grammatical and lexical features, to the discourse itself, the mentioned deviations occurring on Twitter are listed and carefully analysed.

Orthographic features

To begin with what is, according to Crystal D. (2008, 37), evidently the most noticeable feature of text orthography – the use of single letters, numerals and typographic symbols to represent words, parts of words or even – as in the case of x and z – noises associated with actions. The most prominent examples and representatives encountered on Twitter are the following ones:

b - be; 2 - to; @ - at; x - kiss, u - you, y - why, c - see, k - key, 4 - for

They are also called **logograms or logographs**, since they are symbols intended to represent a whole word. However, they are often used in combination, producing in that way the following symbols: **b4** meaning **before**, **2day** meaning **today**, **@toms** meaning **atoms**, **xxx** meaning **kisses**, **zzz** meaning **sleeping**, **aww** representing an expression of endearment. Nevertheless, we should be precise when defining them, since it is the pronunciation of the logogram that is crucial, not the visual shape. Albeit, when it brings the visual shape with itself, we are talking about emojis, which we will discuss more in the following units.

Other interesting phenomena regarding the orthographic features encountered on Twitter are **abbreviations**. The virtual world without them would look extremely different. Even though Cannon (1989, 110) noted that abbreviations had a long history, dating

back to the Roman Empire period (Yunis, 2019, 310), it should be acknowledged that the advent of social media with the accent on Twitter has announced a new era of *initialism*, making abbreviations common in public posts – tweets. After the research conducted on Twitter, **acronyms** proved to be the most frequently used types of abbreviations. Truth be told, they are not so uncommon a phenomenon in language, but they’ve surely got another layer of meaning with everyday Twitter usage. People in general tend to shorten their words excessively by using nonconventional acronyms. Not only that an average person nowadays is familiar with “the conventional” Twitter acronyms, but, also, he/she uses them on a regular basis.

Full expression	Acronym
Girlfriend	GF
Face to face	FTF/F2F
Oh my God	OMG
Laughing out loud	LOL
Throwback Thursday	TBT
For your information	FYI
In real life	IRL
By the way	BTW
In my (humble) opinion	IM(H)O
To be honest	TBH
No problem	NP
As soon as possible	ASAP
Direct message	DM
Retweet	RT
Modified tweet	MT
Hat tip – a way of attributing a link to another Twitter user	HT
Cuttweet – another way of saying partial tweet	CT
Partial tweet/please retweet	PRT
Facebook	FB
I don't know	IDK
You only live once	YOLO
Bye for now	BFN
Check	CHK
Got to go	G2G

These are the most encountered acronyms, very recognizable and more or less self-explanatory. Nevertheless, the practice of producing acronyms has become so elaborate and excessive that some acronyms that came into use are illogical and pretty tough to decipher unless you’ve already familiar with their meaning. Usually tailor-made to carry the meaning of a whole sentence, they can also cause ambiguity, because they are coined by a great number of people, almost none of whom is a linguist. So, the veritably excessive usage of acronyms causes not only ambiguity but also various divergences in language, especially when these acronyms are used to denote something not so common, as in the case of the following ones:

Full expression	Acronym
Explain like I am five	ELI5
How I Feel/Felt When	HIFW
Shakes/Shaking My Head	SMH
Too Long; Didn't Read	TL;DR
Fixed That For You	FTFY
Be that as it may	BTAIM
Follow Friday	FF
Here to help or happy to help	HTH
May the Force be with you.	MTFBWY
As far as I'm concerned	AFAIC
If I remember correctly	IIRC
As far as I can tell	AFAICT
Too long; didn't read	TL; DR
Early morning business meeting	EMBM
Are you f---ing kidding me with this s---	AYFKMWTs
Real-life re-tweet	RLRT
Give me a f---ing break	GMAFB
Shaking my head	SMH
For what it's worth	FWIW
Partial tweet/please retweet	PRT
Tears in my eyes	TIME
Big smile and a wink	BSAAW
Point of View	POV
Great minds think alike	GMTA
For anyone who cares	FAWC
Easy as one, two, three	E123
At your own risk	AYOR

These are just a few examples listed in order to provide a picture of how difficult it is actually to assume their meaning if you're not already familiar with them. It would be impossible to list them all since their number increases rapidly on a regular basis. Besides acronyms, which have entirely occupied Twitter, another interesting phenomenon regarding abbreviations is known as **omitted letters**, which along with **shortening** increasingly gets deeper meaning. Often less noticeable, but very common are the cases when Tweeters instead of leaving only the first letters, shorten words by omitting their middle parts (often called *contractions*) or dropping a letter at the end (*clipping*). These are usually vowels, but final consonants are often omitted as 'silent' consonants and double medial consonants are reduced to single-tones. There are the examples frequently used on Twitter:

Srly – seriously gotta – got to oughta – ought to didntcha – didn't you
Cuppa – cup of dunno – don't know supposeta – supposed to kinda – kind of
Betcha – bet you s'more (often (mis)used without an apostrophe) – some more

Xlnt – excellent msg – message txtng – texting tmrw – tomorrow

Another type of abbreviations commonly used is **shortening**, noted for omission of its meaningful element, usually at the end, but sometimes at the beginning as well.

Absol(utely)	col(ege)	bio(graphy)	mob(ile)	prob(ably)
(in)box	(e) mail	mess(enger)	insta(gram)	info(rmation)
Admin(istrator)	combo(ination)	perm(anent)	vibE(ration)	app(lication)

Besides, texters are also prone to misspell, both unconsciously and deliberately. Widespread is the fact that English spelling is neither easy nor logical, so it is not surprising at all that *non-standard spelling* is dominating Tweets. This trend of writing “as you hear it” undoubtedly helps all those who are not sure about spelling to write online freely, but simultaneously it downgrades their writing ability and awareness of proper language usage. Truth be told, to see a post or a direct message without a single example of non-standard spelling has become a pure rarity.

Coz, cuz – because	fone – phone	luv – love	omigod – oh my God	ova – over
Shud – should	skool – school	sum – some	thru – through	wot – what

Even though orthographic features seem to be insignificant and tiny, it could be seen from the given examples how much they actually influence the English language, making it completely different from the one we were taught in school. After defining all types of abbreviations individually, we could see the differences and similarities between them and it's worth mentioning that hardly ever is only one type used in a certain post, but they're usually combined producing in that way, as Crystal D. (2008, 53) calls them, genuine novelties, such as:

hldmecls – hold me close	2bctnd – to be continued
cu2nite – see you tonight	iowan2bwu – I only want to be with you

Hence, these texting expressions are literally like slang, and the chief use of slang, as the old jingle goes, is to show that you're one of the gang. Whether people aspire to use these deviations to be a part of the gang or for some other reason is not the focal point of the research, but the fact that people on Twitter participate in the creation of a new language subculture by imposing deviations even on the orthographic level is undeniable.

Lexical features

Another layer of language analysis we are interested in during this research is the layer of lexical features. This one deals with vocabulary – words and idioms used on Twitter. Despite the abovementioned abbreviations which could be assigned to lexical features in some respects, there are two more prominent and relevant lexical features – *appropriating existing vocabulary* and *introducing new vocabulary*.

There are two sources of new lexicon: technology and slang. As developed by Crystal

(58-61, 2011), the actual technology involved in the use of the Internet creates the need for new words to describe it, varying from basic terminologies, such as computer and software, to neologisms and substitutions of clusters, such as *twictionary* (a dictionary of Twitter functions) and *blargon* (blog jargon). The other source of change in vocabulary comes from the users themselves and linguistic innovations of slang, colloquialisms, abbreviations and word games.

Already existent words can receive a new meaning depending on the use online, giving new definitions and even syntactic features (Abrahão 2014, 108), which manifests itself in the phenomenon of **appropriating existing vocabulary** – probably the most noticeable way that Twitter has influenced the English language is indeed this one. This is a concrete change seen through the prism of the affected words, or to be more precise, their meaning. Hence, it could be said that Twitter is giving new uses for the already existing words. Moreover, this phenomenon, as opposed to orthographic features, spills over into verbal communication as well. For instance, if somebody said “tweet” twenty years ago, most of us would think of “a short, high sound made by a bird” (Cambridge Dictionary), while its contemporary meaning is “a message put on Twitter to let people know what you are doing, thinking, feeling, etc.” (Cambridge Dictionary). These changes have taken place so abruptly and we have adopted them unconsciously, without realizing it and connecting them with their original meaning. Here are the examples that fit into this category:

APPROPRIATING EXISTING VOCABULARY		
Word	Already existing meaning	New meaning
Like	to enjoy or approve of something or someone;	to show that you think something is good on a social networking website by clicking on a symbol or the word ‘like’.
Address	the number of the house, name of the road, and name of the town where a person lives or works, and where letters can be sent	a series of letters and symbols that tell you where to find something on the Internet or show where an email is sent to
Link	a connection between two people, things, or ideas	a connection with a website, social media post, video, etc. on the Internet
Virus	an extremely small piece of organic material that causes disease in humans, animals, and plants	a computer program or part of a computer program that can make copies of itself and is intended to prevent the computer from working normally. (often sent by direct messages)
Cookie	a small, flat, sweet food made from flour and sugar	a piece of information stored on your computer about Internet documents that you have looked at
Follow	to move behind someone or something and go where he, she, or it goes	if you follow a particular person on a social media website, you choose to see everything that person posts (= publishes) on the website
Tweet	a short, high sound made by a bird	a message put on Twitter to let people know what you are doing, thinking, feeling, etc.
Lurk	to wait or move in a secret way so that you cannot be seen, especially because you are about to attack someone or do something wrong	used to describe visiting and spending time on forums and image boards viewing content but not posting. People engaged in this are called lurkers

Troll	an imaginary, either very large or very small creature in traditional Scandinavian stories, that has magical powers and lives in mountains or caves	a message that someone leaves on the Internet that is intended to annoy people
Post	post letters, etc. that are delivered to homes or places of work	to publish something such as a message or picture on a website or using social media:
Feed	(v) to give food to a person, group, or animal	(n) a web page, screen, etc. that updates (= changes) often to show the latest information.
Stream	water that flows naturally along a fixed route formed by a channel cut into rock or ground, usually at ground level	(v) to send or receive sound or video directly over the Internet as a continuous flow.
Tag	a small piece of paper, cloth, or metal with information on it, tied or stuck onto something larger	to add a link to someone's profile from a photo or comment on a website such as Twitter
Viral	caused by a virus	used to describe something that quickly becomes very popular or well known by being published on the Internet
Block	to prevent movement through something	to stop emails, text messages, phone calls, etc. from a particular person
Poke	to push a finger or other pointed object quickly into someone or something	to greet someone on a social networking website by leaving them a special short message

There are, of course, many more examples, probably thousands of them, but since this paper tends to cover more than just the lexical features, it is impossible to analyse all of them in detail. These are, therefore, the most popular ones, widely used and recognized.

Nevertheless, not only has Twitter influenced the semantic features of some words, but it has also played a significant role in introducing brand-new words into vocabulary, i.e., generating **neologisms**. A neologism is a new word, usage, or expression (Merriam Webster Dictionary). Bussmann (1996, 324), while describing neologisms, points out that neologisms are newly-formed linguistic expressions that are recognized by at least part, if not all of a language community, as the way to denote a new object or state of affairs. Shoulder to shoulder with appropriating existing vocabulary, these newly-coined words have given life to the abundance of new words, phrases, and idioms.

Avatar – an image that represents you in online games, chat rooms and social media, the one you can use in comments, direct messages and public posts among other emojis. (Cambridge Dictionary)

Hashtag – used on social media for describing the general subject of a Tweet or other post (= message) (Cambridge Dictionary)

Selfie – a photograph that you take of yourself, usually with a mobile phone. Selfies are often published using social media. (Cambridge Dictionary). ‘Selfie’ was named word of the year by the Oxford English Dictionary in 2013. Two years later, their “word” of the year was the ‘tears of joy emoji’.

Emoji – a digital image that is added to a message in electronic communication in

order to express a particular idea or feeling. (Cambridge Dictionary)

Fleek – very attractive; as good as it could be. (Cambridge Dictionary)

Unfriend/defriend – to remove someone from your list of friends on a social networking website. (Cambridge Dictionary)

Meh – used to show that you are not interested in someone or something or do not care about him, her, or it. (Cambridge Dictionary)

There are also interesting examples of blending neologisms, as Nurtaev (2019, 4-7) defines them:

Ego + surfer → **Ego-surfer** – one who raises his ego by searching his name on the Internet

Slang + language → **Slanguage** – a language that uses a lot of slang

Twitter + suicide → **Twicide** – a person becomes unpopular on Twitter because of what he did: a terrible message or an insult to someone or a group of people.

Re + tweet → **Retweet** – post someone else's tweet

Un + follow → **Unfollow** – stop being friends with someone on Twitter

Self + ie → **Selfie** – self-made photograph

Ancestor – among online youth users, this word refers to elderly spouses in monetary terms equivalent to sugar moms/dads

Photo bomber – one who invades someone else's photo and spoils it

Cookie + face → **Cookie Face** – one with acne on the face

Tweep – twitter people (users). Among users of social networks, people on Twitter are called tweeps to identify them using this particular social networking platform

Dweeps – drunk tweets. Social media users tend to participate in online events while they drink and sometimes update their locations and activities in which they participate.

Tweet + up → **Tweetup** – personal gathering for people who use Twitter

It is, of course, worth mentioning that these examples are just the most representative ones and that there is many an example. The importance of avoiding their listing lies not only in the fact that this paper deals with all kinds of language variations, but also, and even more, in the fact that the number of these neologisms is growing increasingly on a daily basis.

Grammatical features

With likes and reposts as a numerical measurement of popularity and inappropriate language, Twitter has become an open notebook waiting for anyone keen on using language freely. However, mastering English can be a pretty demanding task, even for native speakers, which is not a big surprise, since it is the language renowned for many rules, even more exceptions to these rules, tiny nuances, and idiosyncrasies difficult to conquer. Furthermore, considering the fact that writing is a continual learning process that demands language proficiency that usually lacks in the case of Twitter texters, various language deviations are expected. Even though some of them are done inadvertently, they represent a step toward the creation of a new linguistic subculture. Being a result of a certain technological manifestation of English, new grammar rules are gradually becoming adopted.

In order to be able to get into grips with these newly adopted rules, the quintessential process that should be undertaken is to analyse their usage in the world of Twitter, i.e., to find the most frequent examples of deviations seen through the prism of grammatical errors. The concept of error analysis stated by Gass & Selinker (2008, 102) is that error

analysis is a type of linguistic analysis that focuses on the errors learners make. These errors, therefore, will be analysed in respect of *misformation errors*.

Misformation errors – Twitter-extracted data

These kinds of errors are common not only on Twitter, but also encountered in the mass media, everyday communication, and even in official statements; so, they cannot be proclaimed *original Twitter products*. However, the fact that careless use of language on Twitter induces more mistakes of this kind is definitely undeniable, which imposes the conclusion that it is not only illiteracy but also recklessness that causes these errors. People tend to approach writing freely without paying much attention to proper language usage. As mentioned above – Twitter has become a confessional, allowing everyone to express his/her thoughts and emotions. Being such a “casual place”, Twitter makes people feel absolutely relaxed, comfortable and free as birds in many respects, including the language itself. Even though they are not the most prominent representatives of the Internet language to the same extent as abbreviations or memes, they are worth mentioning for the language deviations that could be ascribed to them. These *misformation errors* usually include *incorrect subject-verb agreement*, *incorrect word form*, and *problems of omission and addition*, which are briefly presented below. The analysis has shown that these mistakes are by far the most common in comments where people let their imagination run wild. Some simple examples will suffice to show this.

1. Subject verb (dis)agreement:

The only vet in the locker room is Gordon Hayward and **he play** Starcraft.

“...doctor said that **she have** just became pregnant...”

2. Incorrect word form – usually occurs after a copula verb which demands the presence of an adjective, not an adverb.

How I **wish** she's still here to support and love me.

and all **seems well** again.

yall keep asking for water sounds well i brought you THE POOL

3. Omission:

a) Auxiliary to be:

Beside an idol, oneus also a group of magician

He my friend and everything but i hope he didn't forget i still don't trust him

b) Preposition:

wait him to appear

c) Capital letters

i feel like god

He my friend and everything but i hope he didn't forget i still don't trust him

4. Addition

a) Apostrophe usage

This Ajax could be in somebody's else's bathroom

Discourse features

Seeing as the purpose of this paper is not to analyse mistakes made out of illiteracy more than the influence of Twitter and correct them producing appropriate grammar rules, the focus should be switched to the matter we are more interested in – types of communication on Twitter – short tweets, memes & GIFs, and emojis. Being the main medium of interaction, memes have occupied much space on Twitter

Short tweets

In addition to illiteracy, which we can, regrettably, witness everywhere, there is an immense impact of Twitter properties in terms of limitation, which along with content, considerably influence relations of sentence constituents, forcing a texter to reduce his thoughts into a handful of characters. Allowing 280 characters per post, which results in approximately 50 words, thus encouraging intrusively the use of limited word number per tweet, Twitter forces people either to shorten their words physically or to use another way of expressing them – through imagines. Another proof for the allegations of Twitter's intrusion is the famous Tweeter prompt – a kind of question one answers while tweeting. Twitter's prompt in the period from 2006 to 2009 was "What are you doing?" with 140 available characters to answer the question. Tweets tailored in accordance with those rules seemed much different, abundant with the first pronoun "I" and the progressive aspect, e.g. "I'm playing computer games". However, altering the prompt to "What's happening" in 2009, the focus has been switched from looking into yourself to looking around you, resulting also in a greater variety of pronouns and tenses. Even though the number of characters has increased to 280 in the meantime, an average tweet still counts approximately 140 characters. Brevity, it seems, is baked into Twitter. The former result of Twitter limitations (shortening words) has already been analysed through orthographic features, while the latter one (expression through imagines) leads us to another absolutely innovative, recently-created world – *the world of memes and GIFs*.

The language of memes and GIFs

Even though memes and GIFs are not seen as identical Twitter items, the language used in them, if any, is quite similar as well as the purpose of their usage. Among others, the feature they have in common is the fact that language is juxtaposed to the image it is related to. According to Eychaner (2016, 9), memes set up their own linguistic context (that is, idiosyncratic symbolic systems), which is readily observed in the image rather than in the language included within the meme. Hence, the language of memes is dependent on the given image, not the other way around. Being characterized as a paralinguistic feature, images serve as a complete contextual background on which the joke is based.

To collect all existing memes and analyse them appropriately would be an impossible scenario. Their number tremendously increases on a daily basis with millions of users producing and sharing them. Since these are fabulous ever-increasing figures, it is impossible even to estimate the number of the already existing memes on Twitter. Nevertheless, the fact that memes are prevailing on Twitter is irrevocable. Contrary to memes that are designed and shared by people, without the software imposing the already invented memes, prepared GIFs are already incorporated into the tweeting section, waiting for texters to substitute real words for them. GIFs resemble memes in their purpose – they are intended to cause humour by showing somebody's reactions in certain situations. Being characterized as a paralinguistic category, GIFs usually do not include any single word, but just

represent a kind of reaction presented in a mute video. In spite of their non-involvement in terms of producing some linguistic deviations, they have an impact on language in the sense that, by their presence, the language itself becomes deprecatingly neglected and gradually replaced.

Contrary to GIFs, memes are rarely textless. Albeit, if there are some, they have a kind of description above in the post itself. Since there is a tremendous number of memes, as probably the favourite posting method on Twitter, it is impossible to classify them into specific categories. Almost every meme carries its own message and background regarding different life circumstances, social problems, and trends. Moreover, the impact of its author gives it another layer of meaning. So, it could be said that Twitter is a conglomeration of a great variety of memes ranging from the textless ones to those which include more than one picture. However, since the purpose of this paper is not to analyse the physical structure of Twitter memes, but their language and sentence structure instead, what we are interested in is only and exclusively the written text. So far in this paper, the main focus was on morphology, i.e., on the level of a word. Now attention turns to the analysis of larger structural units of language – phrases, clauses, and sentences. Therefore, having analysed 100 different memes coming from different sources and authors, in focusing on these larger structural units, some rather striking properties of morphosyntax and syntax of the language of memes have been discovered. Although there are millions of Twitter memes differing in many respects and competing to reach more audience, there are some unspoken rules which most of them follow, that is, most of them are tarred with the same brush. Therefore, the common feature all of them share is *the nonstandard use of English*, probably for the purpose of causing humour, hence intentionally. As in the case of tweets, the most common errors occurring in memes are so-called deletion errors, such as deletion of punctuation, apostrophe, a hyphen, overt subject, capital letters, misused words, word order, misspelled words, missing what, verb misused. Since the deletion errors are characterized as one or more words/punctuation marks being left out, it is a little surprise they are so frequent in the language of memes, even more than shortenings themselves. Their presence is in the proportion 12:35, as shown in the table.

Type	Example	Overall
Shortening	...yea am good, nothing a little nap cant fix	12
Hyphen	12 year old me	3
Capital letter	french people...	20
Overt subject	who already watched the film several times	2
Comma	Remember, if you feel bad this guy played 'grass' in his school play.	6
Quotation marks	me: okay time to sleep	4

However, along with all the aforementioned errors encountered in memes, the feature which attracts a linguist's attention even more is the structure of memes, clauses, and sentences used in memes, which is, truth be told, straightforward. Memes are predominately inscribed with noun phrases having pronoun ME as a headword and a V-ing clause in its postmodification, or temporal clauses starting with when. Both of these forms are quite simple without peculiar word order and sentence constituents. Since the aim of using

language in memes is primarily to give an additional description to an already existing background story, temporal clauses are a very useful tool to dovetail a picture with a certain life circumstance. Their structure is in accordance with the well-known English word order SVO/SC + coordinating conjunction + S+(ADV) + V+DO/SC/ADV, as shown in the table below.

No less important is the V-ing form structure. Being by far the most commonly used in memes, this form has proved to be a great space-saver and as such, a quintessential feature of the Lingua Tweeta. Even when they are not explicitly used as a postmodification of a noun phrase that is a description of a meme, or when there is no noun phrase at that position at all, V-ing forms are usually incorporated into smaller units acting as either postmodification or adverbials. Besides, the V-ing forms are also used as subjects of the sentences acting as a description of a meme. Therefore, this ubiquitous space-saver is used for relative clauses and other ponderous structures to be avoided because of the limitations imposed all over the Internet, especially on Twitter. Along with using abbreviations and shortenings, other interesting ways of shortening whole sentences found in these 100 memes are reduced relative clauses, most of which are nominal clauses acting as direct objects, but also found in postmodification. Complex noun phrases are not often used, inversion is used rarely and discontinuous noun phrases never. These remarks indicate that the language of memes is not only straightforward but monotonous and a bit tedious from a linguist's point of view. Here are the tables that show sentence structure and diversity in the language of memes.

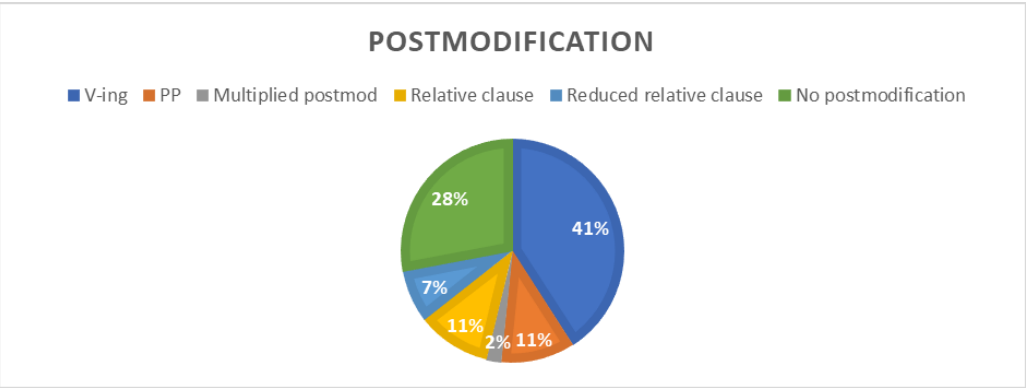
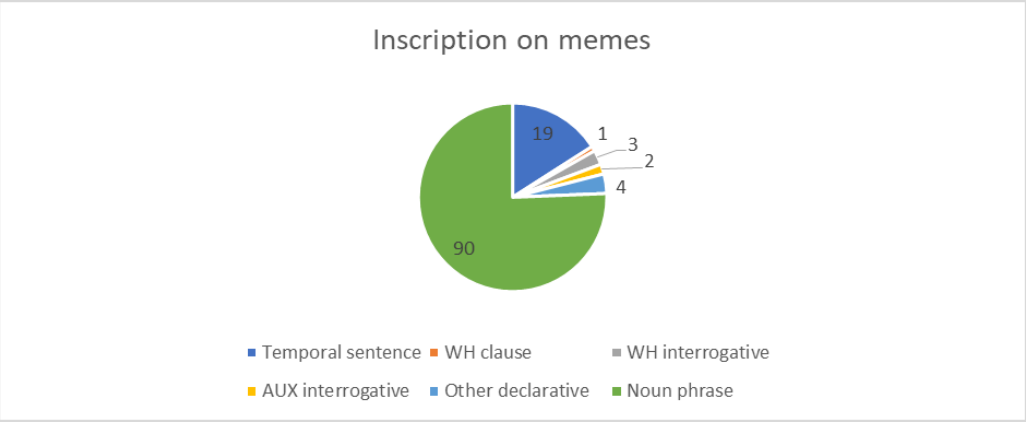
NOUN PHRASE					
Premodification	Headword	Postmodification	Example	Example number	Overall
	ME	V-ing	Me [gathering courage to socialize]	1, 7, 9, 18,19,22, 25,27,28, 31x2, 33, 36, 38, 39, 40,42,43,73, 77, 81, 83, 91, 96,97,98, 100x2	28
	ME	PP	Me [around people I feel comfortable with]	3,51,56,70	4
	ME	PP + V-ing	Me [in class] [clapping for all the presentations that were better than mine]	41,64	2
	ME	Relative clause	Me [who did all the side quests first]	14,23, 50, 61,62	5
	ME	Direct speech	me: okay time to sleep	5,29,32,68,79,94x2	7
	ME	Adverb	Me [every morning]	12	1
	ME	/	Me: (pic)	26, 58, 63	3
AdjP	ME	V-ing	[12 year old] me [acting like an idiot at school because I thought I was funny]	1,74	2
AdjP	ME	PP	8 year old me without any reason	85	1

NOUN PHRASE						
Determiners	Premodification	Headword	Postmod	Example	Examples	Overall
2 zero, 3 cd ¹ , 1 pd ²	2 adjectives 1 noun	Noun	V-ing	existentialists [trying to create meaning in a meaningless world]	10,13, 38,44,47,48,71,98	8
2 zero, 3 cd	/	Noun	Relative cl.	The guys [who said my IQ is room temperature.]	14,45x2,53,87	5
		Noun	Reduced relative cl.	...thousands of screenshots [I don't use]	3x2,5,8, 20,70,97,	7
2 zero 2 cd 1 pd	/	Noun	PP	The next person [in line]	17,40, 22,99x2	5
	Noun	Noun	adverb	Lung cancer [20 years later]	44	1
5 zero 4 cd	3 nouns (2n-6, 1n -67)	Noun + Direct speech		Bank ad: "it's all about trust"	6,26,56,61,65,67,76	7
3 zero 5 cd	1 adj+n 1 adj	Noun	/	cheap toilet paper	29,41,52x2,65,68, 76,84	8
1cd 1pd	1 noun	Coordinated headword		Me and my last 3 brain cells	83	1

SENTENCES/CLAUSES			
Type	Example	Example number	Overall
Temporal clause	When you say something and it came out meaner than expected	2 ,8,11,21,30,34,37,46,49, 54,57,59,69,75,78,80,82, 88, 89	19
V-ing clauses (adv, subj, do, pc)	Me and my friends after [doing group study for 5 minutes] PC=V-ing	15,16, 19, 55,60x2,72,90x2,92,95	12
WH clause	How I expected antidepressants to work	24	1
WH interrogative	"why am I not losing weight"	35, 58, 66	3
Aux interrogative	Can I ask you something without you getting angry?	86,95	2
Declarative sentences	Alright then, keep your secrets.	35,73,82,93	4
Reduced relative clauses, acting as postmodification (8) and DO (11)	...people (antecedent) [I feel comfortable with] Me realizing too late [my dark humour doesn't match the tone of the event.] ...	Postmodification: 3x2,5,8, 20,70,97, Direct object: 1,7,14,17,22,33,39,54,57,59,68,	18

¹ Central determiner

² Postdeterminer

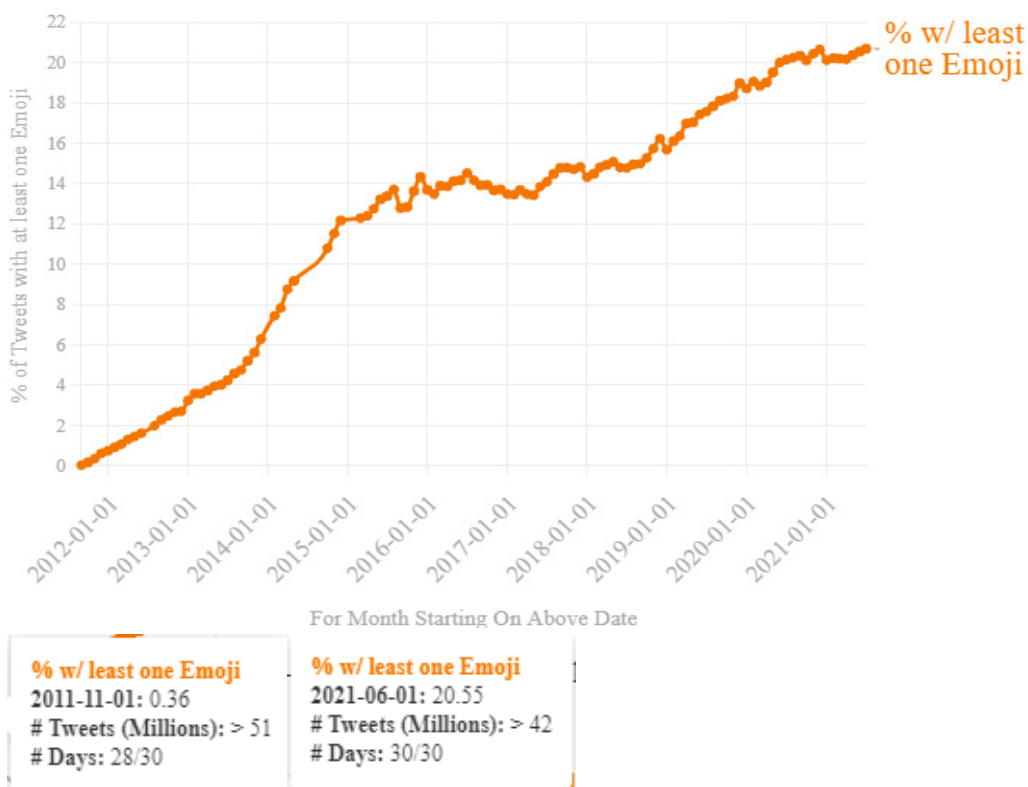

These three tables and two charts represent a linguistic insight into the language of memes. Based on the examined memes and what is written in the tables, it is obvious that the language of memes doesn't stick out of the well-known Internet slang famous for its nonstandard English usage and the brevity of expression. According to the analysis, more than 2/3 of the memes are inscribed with noun phrases, while only a few of them have sentences in their inscription, which leads us to the conclusion that larger units of language are not necessary anymore. Instead, they are replaced with considerably smaller units – noun phrases. Even though noun phrases themselves could be longer than sentences, these used in memes are predominately short, with only a few of them having premodification and a great majority of them having V-ing clauses, as a shorter way of expression, in postmodification. V-ing clauses are common not only in postmodification, but also at the places where they fill slots of sentence constituents, such as subject, direct object, and adverbials. The reason is simple. They are so-called space-savers, so, instead of writing for instance “12-year-old Edgar who acts like an idiot”, “12 year old Edgar acting like an idiot” is written. Along with V-ing, another tool used as a space-saver is a reduced relative clause, which is a common expression in both postmodification and direct object acting as a reduced nominal clause. Another useful example of a space-saver is direct speech usage, where instead of writing e.g., “my mom who says XY”, “my mum: XY” is written. Brevity seems to be the most appropriate word used for describing the Twitter language. Another trend that witnesses this allegation shoulder to shoulder with all the aforesaid Twitter phenomena is a *hashtag*. As defined above, it is used for describing the general subject of a tweet. Therefore, by writing only one word, one covers a broad spectrum of

things regarding its whole philosophy. Hence, if one writes #meme in his/her tweet, he will denote that his post is related to memes, so the one who searches #meme will be able to find that post. By posting hashtags, people are not only saving time and space, but also energy and knowledge that are required for appropriate descriptions.

The rise of emojis as the next phase in language and communication

Following a hyperbole that ascends as we are switching from orthographic to lexical features, i.e., from abbreviations to lexemes, and descends as we're switching from tweets and memes to hashtags, it's high time to announce *the rise of emojis as the next phase in language and communication*. There is hardly a single person who is not familiar with the concept of emoticons and emojis, which have already overwhelmed not only our tweets, retweets, and messages, but they have also become a common email supplement. It is important to be able to distinguish between the two terms. While emoticons represent punctuation marks, letters, and numbers used to create pictorial icons that display emotion or sentiment, emojis are pictographs of faces, objects, and symbols. Emojis are more developed and advanced, for they are intended to convey nuanced meanings. Having restrictive limitation rules, Twitter has proved to be the best platform for these newly-created ways of utterance. They have become so common that Twitter usage is inconceivable without them, for they give an additional layer of meaning to every single word. Something that would be expressed in one word or phrase is inevitably expressed using emojis. Even whole sentences are sometimes replaced by a set of emojis. Considering the aforementioned Twitter limitations, emoji usage as a shorter way to express thoughts is, along with the concrete images as in the case of memes, the most suitable and thus the most commonly used way of expressing one's thoughts on Twitter. Furthermore, the most popular emoji is determined by Twitter usage. According to Emojipedia, global emoji use has reached an all-time high, with more than one in five tweets now containing an emoji. This has increased from an emoji in every six tweets in 2019, and one in ten tweets in 2014. This analysis, therefore, leads us to the current position of the English language – it is gradually becoming replaced with emojis which are so advanced that they can express certain circumstances better than real words themselves, using even less space. Words and phrases are losing their power and importance as they're becoming replaced by these tiny symbols, which is not only a trend on Twitter, but the reality that is dominating the language in other spheres of life. The more emojis are used, the fewer words are written, opening in that way a gate to the next phase of language that is marked as the Twitter-based linguistic subculture.

Source: Emojipedia analysis of over 6.5 billion global tweets dated between 2011-09 and 2021-07 [Published July 2021].

CONCLUSION

It is always a great challenge for a language to resist and remain the same while being used by a great variety of people, approaching it lackadaisically and changing it arbitrarily. Being exposed to different trends of modern communication on Twitter, language has become a tool in the hands of those who are not capable of using it properly and appreciating it enough. Usually being unaware of its significance, one underestimates its power and replaces it with symbols that are becoming our reality and suitable substitution for proper language. These are not clichés, but the facts proved by the conducted research. The written language speaks for itself and witnesses all the aforesaid changes occurring in English. It remains an open question whether English is paying a price and making a sacrifice by being exposed or not. Whether that sacrifice is negligible or significant is another open question. What is certain, however, is the fact that Twitter's immense impact on English linguistics is persistently creating a new linguistic subculture which will overpower the traditional, already existing one and establish the real *Lingua Tweeta*. If the advent of that new linguistic subculture could be expressed by one single word, that word would be #brevity.

References

1. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1433835865076346886>
2. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434097447966593024>
3. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434077428079636481>
4. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1433866849545072640/photo/1>
5. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1433864963651772416/photo/1>
6. <https://twitter.com/freudintens/status/1434096859551764480/photo/1>
7. <https://twitter.com/freudintens/status/1436251919903862784/photo/1>
8. <https://twitter.com/freudintens/status/1436246432177172486/photo/1>
9. <https://twitter.com/freudintens/status/1436242800081870850/photo/1>
10. <https://twitter.com/freudintens/status/1436090710646796289/photo/1>
11. <https://twitter.com/freudintens/status/1436088493051154433/photo/1>
12. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1436248860846960640/photo/1>
13. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1436162228424687618/photo/1>
14. <https://twitter.com/9GAG/status/1433701558319992883/photo/1>
15. <https://twitter.com/wiecole/status/1434135930655313920/photo/1>
16. <https://twitter.com/Teamcamilaindia/status/1434136540423200768/photo/2>
17. <https://twitter.com/Teamcamilaindia/status/1434136540423200768/photo/4>
18. https://twitter.com/lex_nicole/status/1434136723097804806/photo/1
19. <https://twitter.com/JosplaMemes/status/1434078788543991808/photo/1>
20. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434123498360803328/photo/1>
21. <https://twitter.com/freudintens/status/1434122061325258752/photo/1>
22. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434121967091818496/photo/1>
23. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1440952508248215552/photo/1>
24. <https://twitter.com/freudintens/status/1434128139240755201/photo/1>
25. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434121735129939969/photo/1>
26. <https://twitter.com/penispiling/status/1433858251309862914/photo/1>
27. <https://twitter.com/freudintens/status/1434171030977794055/photo/1>
28. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434162735953104896/photo/1>
29. <https://twitter.com/freudintens/status/1434159911659839499/photo/1>
30. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434161352654864385/photo/1>
31. <https://twitter.com/freudintens/status/1434159968173928454/photo/1>
32. <https://twitter.com/freudintens/status/1434163215391416326/photo/1>
33. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1434161457604841475>
34. <https://twitter.com/myunclesmemes/status/1434318659774816259/photo/1>
35. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434348844423303170/photo/1>
36. <https://twitter.com/MemesDnd/status/1434397854639038467/photo/1>
37. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434298924647452677/photo/1>
38. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434392410096812032/photo/1>
39. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434372477535334400/photo/1>
40. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434275576450277379/photo/1>
41. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434245661994766341/photo/1>
42. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433932539241115656/photo/1>
43. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433915899703091202/photo/1>
44. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433832756245577728/photo/1>
45. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433679712711323657/photo/1>
46. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433523248088563713/photo/1>
47. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433470023310483457/photo/1>
48. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433460049108770819/photo/1>
49. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433250608920793088/photo/1>
50. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433213991904481285/photo/1>
51. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1433177404776800259/photo/1>
52. https://twitter.com/_thememefactory/status/1434226163182886918/photo/1
53. https://twitter.com/_thememefactory/status/1432776601234821122/photo/1
54. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1432695828955738117/photo/1>

55. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1432606069466058754/photo/1>
56. <https://twitter.com/memesmelody/status/1432365153866194946/photo/1>
57. <https://twitter.com/memesmelody/status/1429875671229140998/photo/1>
58. <https://twitter.com/memesmelody/status/1422294472998719495/photo/1>
59. <https://twitter.com/memesmelody/status/1420071297405566986/photo/1>
60. <https://twitter.com/memesmelody/status/1407409725579354114/photo/1>
61. <https://twitter.com/memesmelody/status/1405533440271740939/photo/1>
62. <https://twitter.com/memesmelody/status/1404137264507146243/photo/1>
63. <https://twitter.com/memeadikt/status/1372236835016081411>
64. <https://twitter.com/memesmelody/status/1401264939944325123>
65. <https://twitter.com/memeadikt/status/1434040294136233986>
66. <https://twitter.com/MemesBot69/status/1434416314601332738>
67. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1432300051406131200/photo/1>
68. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1432296724656234497/photo/1>
69. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1432290078278225923/photo/1>
70. <https://twitter.com/memeadikt/status/1428242089461100544/photo/1>
71. <https://twitter.com/hawayeinnn/status/1434398510875496448/photo/1>
72. https://twitter.com/_themefactory/status/1401991188693995521/photo/1
73. https://twitter.com/_themefactory/status/1400113294375997445/photo/1
74. https://twitter.com/_themefactory/status/1399582641939128321
75. <https://twitter.com/CelseyBezuiden1/status/1427908876620509191/photo/1>
76. <https://twitter.com/FARTYNINERS/status/1426412666612903941/photo/1>
77. <https://twitter.com/ThatBadBunny/status/1426464744651829249/photo/1>
78. <https://twitter.com/DankDinoMemes/status/1427052009140768777/photo/1>
79. <https://twitter.com/thequeendacats/status/1429896963407826955/photo/1>
80. <https://twitter.com/memeadikt/status/1430778796471459845/photo/1>
81. <https://twitter.com/itoldmythe/status/1435273936342749190/photo/1>
82. <https://twitter.com/freudintens/status/1435274081096585216/photo/1>
83. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1435234133144391680/photo/1>
84. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1435214122682134529/photo/1>
85. <https://twitter.com/MemesCentral/status/1434911391723438086/photo/1>
86. <https://twitter.com/freudintens/status/1435950851877654529/photo/1>
87. <https://twitter.com/freudintens/status/1435947236647649296/photo/1>
88. <https://twitter.com/freudintens/status/1435943530304884742/photo/1>
89. <https://twitter.com/freudintens/status/1435719433104801798/photo/1>
90. <https://twitter.com/allofyourprobs/status/1431301442803994632/photo/1>
91. <https://twitter.com/allofyourprobs/status/1430842442329251843/photo/1>
92. <https://twitter.com/allofyourprobs/status/1430517908971692036/photo/1>
93. <https://twitter.com/freudintens/status/1435580583791443968/photo/1>
94. <https://twitter.com/freudintens/status/1435331024536449029/photo/1>
95. <https://twitter.com/freudintens/status/1435303214581223426/photo/1>
96. <https://twitter.com/freudintens/status/1435280118700814346/photo/1>
97. <https://twitter.com/freudintens/status/1435241940237393929/photo/1>
98. <https://twitter.com/freudintens/status/1435006458983329796/photo/1>
99. <https://twitter.com/freudintens/status/1434938180940308484/photo/1>
100. <https://twitter.com/freudintens/status/1434807715860258818/photo/1>
101. <https://emojipedia.org/>
102. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
103. <https://www.merriam-webster.com/>

Literature

- Crystal D. (2001). *Language and the Internet*, The Pitt Building, Trumpington Street, Cambridge, United Kingdom, Cambridge University Press, 7-10
- Crystal D. (2008). *Txtng The Gr8 Db8*, Great Clarendon Street, Oxford ox2 6dp, Oxford University Press, 37-54

- Crystal D. (2011). *Internet Linguistics, A Student Guide* Routledge, 58-61
- Nurtaev S. (2019). *NEOLOGISMS IN SOCIAL NETWORKS*, Philology Matters, Volume 2019 Issue 4 Article 28, 4-7
- Bussmann H. (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, London; New York: Routledge, 324
- Gass & Selinker (2008). *Second Language Acquisition: An Introductory Course, Third Edition*, 270 Madison Ave, New York, NY 10016, Routledge; simultaneously published in the UK, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, Routledge, 102.
- Eychaner B. (2016). *Memes and Humor: A Linguistic Analysis*, Truman State University, 9
- Abrahão V. de M. (2014). *U ok w dis?: Analysing language attitudes towards Internet english*, Article in *Entre-palavras*, DOI: 10.22168/2237-6321.4.4.2.105-128, 108
- Yunis M.A. (2019). *LANGUAGE OF SOCIAL MEDIA: AN INVESTIGATION OF THE CHANGES THAT SOFT MEDIA HAS IMPOSED ON LANGUAGE USE*, IRCELT-19, ISSN: 2298-0180 / e-ISSN: 2587-472, 310.
- Cannon G. (1989). Abbreviations and Acronyms in English Word-Formation. *American Speech*, 64, 2, 110

О САВРЕМЕНИМ КОМУНИКАЦИЈАМА: КАКО ЈЕ ТВИТЕР СТВОРИО НОВУ ЛИНГВИСТИЧКУ СУПКУЛТУРУ – СВИЈЕТ #ИНТЕРНЕТ_СЛЕНГА

Аутор: МИЛИЦА ПОЛИЋ

Мејл: milica.polic@student.flf.unibl.org

Ментор: Проф. др Татјана Марјановић

Катедра за англистику

Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци

Увод: Овај рад се бави озбиљном појавом која се обично узима здраво за готово – утицај Твитера на енглески језик и начин на који се то манифестује кроз лингвистику. Будући да је познат као глобални језик, енглески је склон разним утицајима, нарочито у вези са ортографским, лексичким, граматичким и одликама дискурса, стварајући на тај начин потпуно нову лингвистичку супкултуру свеprisутну међу корисницима Твитера.

Циљ: Циљ овог рада јесте освијетлити ону страну „лингва франка” која је под утицајем 206 милиона активних корисника Твитера широм свијета, али и подићи свијест о правилној употреби језика.

Материјал и методе: У сврху писања овог рада, у обзир се узимају Твитер постови и репостови. Језичке варијације су пронађене, наведене, анализиране и означене као врста интернет сленга. Покривајући поприлично велико подручје – од једне морфеме до самог дискурса, варијације које се намећу на Твитеру анализиране су са језичког гледишта. Као неизоставаан дио стрима, 100 мимова из различитих извора анализирано је у погледу структуре реченице као најбољег показатеља квалитета и нивоа познавања језика.

Резултати: Пошто су анализиране новине које је Твитер донио са собом, оно што проистиче као посљедица јесте да се енглески језик развија, али истовремено и трпи више него икада у историји, јер се користи све мање ријечи, због наметања важности краткоће израза и промовисања мимова и емотикона као прикладне замјене правих ријечи и смислених реченица.

Закључак: Језик о којем се дискутује – „лингва твита” и даље је енглески, међутим, поједностављен, монотон и препознатљив по поменути лингвистичким варијацијама, од којих све указују на неоспорно постојање нове лингвистичке супкултуре.

Кључне ријечи: Савремене комуникације; Твитер; нова лингвистичка супкултура, интернет сленг

SAŽECI

ИСТОРИОГРАФСКИ ИЗВОРИ ПРЕ ХЕРОДОТА И ТУКИДИДА

Аутор: СИНДИ ИВАНКОВИЋ

Мејл: sindimarija@hotmail.com

Ментор: Редовни професор др Иван Јордовић

Одсек за историју

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Увод: Приказ развоја историографије кроз претходнике – логографе, пре Херодота и Тукидида.

Циљ: Овим излагањем се жели приказати на који начин је историографија писана пре оца историје.

Материјал и методе: Метода која ће се користити јесте аналитичка метода.

Резултати: У овом излагању биће анализиран, на основу доступних извора и литературе, развој историографије кроз кратак приказ од Хомеровог епа (Илијаде), са детаљним описом Хекатеја из Милета, Хеланика из Митилене па све до Херодота и Тукидида, и изложиће се опречна мишљења између горе наведених.

Закључак: Овим излагањем се жели приказати какав је био став претходника – логографа према прошлости.

Кључне речи: Историографија; логографи; Хекатеј; Хеланик; Херодот; Тукидид

HISTORIOGRAPHICAL SOURCES BEFORE HERODOTUS AND THUCYDIDES

Author: SINDI IVANKOVIĆ

Email: sindimarija@hotmail.com

Mentor: Full Prof. Ivan Jordović

Department of History

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Introduction: An overview of the development of historiography through predecessors – logographers before Herodotus and Thucydides.

Aim: This presentation aims to show how history was written before the father of history.

Material and Methods: The method to be used is the analytical method.

Results: On the basis of available sources and literature, I will analyze historiography through a short review from Homer's epic (Iliad), with a detailed description of Hecate from Miletus, Hellenic from Mytilene, all the way to Herodotus and Thucydides. I will analyze and compare their opinions.

Conclusion: This presentation aims to show the attitude of the predecessors towards the past.

Keywords: historiography; logographers; Hecate; Hellenic; Herodotus; Thucydides

О ДВЕСТОГОДИШЊИЦИ ЂОРЂА НАТОШЕВИЋА

Аутор: ВУКАШИН ВУКМИРОВИЋ

Мејл: vukasinvukmirovic@gmail.com

Ментор: Редовни професор др Снежана Божанић

Одсек за историју

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Увод: Доктор Ђорђе Натошевић био је велики просветни и школски радник у XIX веку. Залагао се за увођење нових предмета, и да српска просвета ухвати корак са тадашњом модерном просветом.

Циљ: Овим излагањем се жели дати допринос обележавању двеста година од рођења овог великог просветитеља.

Материјал и методе: Метода која ће се користити јесте аналитичка метода.

Резултати: У овом излагању биће анализирано, на основу доступних извора, шта је све Ђорђе Натошевић чинио за развој српске просвете, са којим се све проблемима сусретао, како су његове реформе биле примљене код српских учитеља, а нарочито код карловачких митрополита.

Закључак: Овим излагањем се жели приказати какав је допринос Ђорђе Натошевић имао за развој српске просвете и колико му данас дугујемо.

Кључне речи: Ђорђе Натошевић; школство; просвета; реформа

ON THE TWO HUNDREDTH ANNIVERSARY OF ĐORĐE NATOŠEVIĆ

Author: VUKAŠIN VUKMIROVIĆ

Email: vukasinvukmirovic@gmail.com

Mentor: Full Prof. Snežana Božanić

Department of History

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Introduction: Dr. Đorđe Natošević was a great educational and school worker in the 19th century. He advocated the introduction of new subjects, and worked on keeping Serbian education in step with the then-modern education.

Aim: This presentation aims to contribute to the celebration of the two hundredth anniversary of the birth of this great educator.

Material and Methods: The method which will be used here is the analytical method.

Results: On the basis of available sources, this presentation will analyze what Đorđe Natošević did for the development of Serbian education, what problems he encountered, how his reforms were received by Serbian teachers, and especially by the Karlovac metropolitans.

Conclusion: This presentation aims to show what contribution Đorđe Natošević made to the development of Serbian education and how much we owe him today.

Keywords: Đorđe Natošević; school system; education; reform

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

3(082) 82.09(082)

НАУЧНО-стручни скуп Студенти у сусрет науци - StES (14 ; Бања
Лука ; 2021)

Humanističke nauke : zbornik radova / 14. Naučno-stručni skup
Studenti u susret nauci - StES 2021, Banja Luka 2021. = Humanities :
proceedings / 14th scientific conference Students encountering science -
StES 2021 ; [urednik Jelena Raca, Srećko Kovačević]. - [Banja Luka] :
Univerzitet u Banjoj Luci : Studentski parlament Univerziteta u Banjoj
Luci, 2021 (Banja Luka : Mikro print). - 100 стр. : граф. прикази,
табеле ; 25 cm. - (Humanističke nauke, ISSN 2637-1995, ISSN 2637-
1901)

Текст на срп. и енгл. језику. - Текст ћир. и лат. - Тираж 30. -
Библиографија уз сваки рад. - Abstracts.

ISBN 978-99976-49-19-5

COBISS.RS-ID 134766081